МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

СПІВОРГАНІЗАТОРИ:
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ПРИ ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОДА

НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ У ВИРІШЕННІ БЕЗПЕКОВИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Матеріали
І Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції

(м. Чернігів, 15 травня 2026 року)

Чернігів 2026

УДК 001.89:378-053.67:[351.86/.865+343.8+159.9]
Н34

Рекомендовано до друку вченою радою Пенітенціарної академії України (протокол № 8 від 25 травня 2026 р.).

Головний редактор:
Пузирний В. Ф., доктор юридичних наук, професор.
Редакційна колегія:
Смолянко Ю. М., кандидат педагогогічних наук, доцент;
Томков Н. О., доктор філософії в галузі права;
Пузиревський М. В., доктор філософії в галузі права;
Карапиш Б. В., доктор філософії в галузі права;
Міден Е. Л., кандидат історичних наук;
Кисельов Д. В., голова наукового товариства курсантів (студентів, слухачів), ад'юнктів (аспірантів), докторантів і молодих вчених Пенітенціарної академії України.

Науковий потенціал молоді у вирішенні безпекових та соціально-
Н34 економічних проблем : матеріали І Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 15 травня 2026 р.) / голов. ред. В. Ф. Пузирний ; Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2026. 211 с.

До збірника матеріалів І Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції «Науковий потенціал молоді у вирішенні безпекових та соціально-економічних проблем» увійшли тези доповідей студентів, курсантів, молодих учених, наукових та науково-педагогічних працівників, представників різних громадських та державних інституцій, які присвячені проблемам безпекового, правового, соціально-економічного та гуманітарного розвитку України, зокрема проблемам забезпечення національної та громадської безпеки, реформування кримінально-виконавчої системи України, розвитку правової держави, удосконалення законодавства, запобігання правопорушенням, а також психолого-педагогічним аспектам підготовки сучасних фахівців.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 001.89:378-053.67:[351.86/.865+343.8+159.9]

За зміст публікацій і достовірність результатів досліджень відповідальність несуть автори.

© Пенітенціарна академія
України, 2026

ЗМІСТ

Андрущенко Т., Волков Д.
ЗАХИСТ ПРАВА НА СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ 7

Андрєєва М.
ГІДНІСТЬ ПРОТИ ІМПЕРІЇ: МОЛОДЬ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ТА ЗБРОЙНОМУ ЧИНІ (1917–1921 рр.) 10

Аніщенко В., Костюченко М.
ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ ЯК ВНУТРІШНІЙ РЕСУРС ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ДИНАМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 15

Белінська В.
ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗРОБЛЕННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ 20

Бондар А.
ОСОБИСТІСНІ ЗМІНИ ПІД ВПЛИВОМ ДЕСТРУКТИВНИХ УМОВ СЕРЕДОВИЩА 23

Брошко І.
РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ 25

Єрмак С., Гетта В.
ДИНАМІКА ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 30

Давиденко Є.
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ДИПЛОМАТИЧНУ КОМУНІКАЦІЮ 34

Данильченко Т.
КОГНІТИВНІ ТРУДНОЩІ У ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ СТУДЕНТАМИ-ПСИХОЛОГАМИ 38

Доменюк А., Бартєнєва Л.
КАНІСТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ 42

Дорошко М.
РОЗВИТОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 45

Дудка Н., Косов О.
ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКІВ ПРОБАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ 50

Жеребний В.
ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ 54

Жулковський В.
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 57
Ігнатцов М., Іваньков І., Іваньков О.
ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ТА МАТЕРІАЛЬНОЇ ШКОДИ ЖЕРТВАМ АГРЕСІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ 61
Карапиш Т.
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА МОДЕЛЬ РЕАСЕ У ТРАВМОЧУТЛИВОМУ ДОПИТІ 66
Кисельов Д., Денисенко К.
АНАЛІЗ РЕКОМЕНДАЦІЙ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СФЕРІ.....69
Ковальська П., Бруневич В., Кеменяш А.
ПРОГНОЗУВАННЯ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ 72
Коломієць А.
АЛГОРИТМІЧНЕ ПРАВОСУДДЯ: ЧИ МОЖЕ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ БУТИ СУБ'ЄКТОМ ПРИЙНЯТТЯ ЮРИДИЧНО ЗНАЧУЩИХ РІШЕНЬ?.....77
Кореновська А.
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ 80
Корецька В.
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТЕМПЕРАМЕНТУ ТА АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ІЗОЛЯЦІЇ.....82
Кочеткова К.
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ.....84
Красногор О.
ВЗАЄМОДІЯ НОТАРІУСА З ФІЗИЧНИМИ ТА ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ: ЗАГАЛЬНІ ТА ОСОБЛИВІ АСПЕКТИ 89
Курочкіна Є.
РЕФОРМА ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ: ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ УТРИМАННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ 95
Лілікович П., Дудка Н.
ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....98
Лодигіна П.
НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТ. 154 КУпАП 101
Любарський О.
УНІКАЛЬНИЙ ДОСВІД РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ БЕЗ ІЗОЛЯЦІЇ ВІД СУСПІЛЬСТВА У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ІРЛАНДІЇ У XIX СТОЛІТТІ 106
Мицька О.
РОЛЬ ДКВС УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ РЕПАТРІАЦІЇ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ 111
Олефір Л., Євреїнова І.
РОЛЬ ПЕРСОНАЛУ ДКВС У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ В УМОВАХ ВІЙНИ 114

Орлова Є.
РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА 116
Охромій Г., Білан А.
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРОФЕСІЙНОМУ ВИГОРАННЮ ВОЛОНТЕРІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У ПРИФРОНТОВИХ ЗОНАХ..... 120
Паламарчук І.
ПЕРСПЕКТИВНІ МОЖЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АРМА АКТИВАМИ У ВИГЛЯДІ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ 124
Петрик Д.
ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ АКАДЕМІЇ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ПРИКЛАДНИХ ЄДИНОБОРСТВ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ 130
Петровська Ю.
РЕФЛЕКСИВНІ ЗДІБНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО КОМАНДОУТВОРЕННЯ 133
Піднебесна О., Кисельов О.
ВПЛИВ СТРЕСОВИХ ФАКТОРІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДКВС УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ 137
Пінчук Н., Томков Н.
«М'ЯКЕ ПРАВО» У СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ: ЕФЕКТИВНІСТЬ БЕЗ ОБОВ'ЯЗКОВОСТІ 139
Примак Ю.
АРТТЕРАПЕВТИЧНІ ІНІЦІАТИВИ МОЛОДІ: МИСТЕЦТВО ЯК СПОСІБ БЕЗПЕЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ВОЄННОГО ДОСВІДУ 143
Продан А.
ПРАВОВІ ТА ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ 148
Прокопович Д.
ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖ МАНІПУЛЯЦІЄЮ ТА ПЕДАГОГІЧНОЮ МАЙСТЕРНІСТЮ..... 152
Прокопчук О.
ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ДКВС УКРАЇНИ 154
Пузирна Н.
АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМАНА У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ 156
Пусан М.
КІЛЬКІСНІ ОБМЕЖЕННЯ ЗВИЧАЙНИХ ОЗБРОЄНЬ У СУЧАСНІЙ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ 159
Романенко М.
РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЗАПОБІГАННІ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ 162
Ругаль Т.
МАНІПУЛЯЦІЯ В СИСТЕМІ МІЖОСОБИСТІСНОГО ТА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ 166

Свистун І.
ОЦІНКА ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРИНЦИП ВІЛЬНОЇ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ 170
Семененко І., Бочелюк В.
ПРИРОДА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У БІЗНЕСІ..... 174
Шадоріна А.
ВПЛИВ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 178
Шестак Л., Лиховид А.
АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДКВС УКРАЇНИ..... 183
Шумний А.
РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ І УВ'ЯЗНЕНИХ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ..... 189
Щербина Н.
ДУХОВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ..... 193
Юр'єв Д., Павлій М.
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ..... 196
Halabitskyi V., Zahaliuk P.
THE ROLE OF ENGLISH IN INTERNATIONAL SECURITY COOPERATION..... 199
Halai O.
ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES OF THE DIGITAL TRANSFORMATION OF INFORMATION ACTIVITIES OF PUBLIC AUTHORITIES IN UKRAINE 204
Lopatin D.
LEGAL MECHANISMS FOR COMBATING SEXUAL HARASSMENT IN LAW ENFORCEMENT AGENCIES..... 207

Тетяна Андрущенко,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права, міжнародного права,
Пенітенціарної академії України;
Денис Волков,
курсант 3-го курсу
Пенітенціарної академії України

ЗАХИСТ ПРАВА НА СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Право на сім'ю є однією з базових складових правового статусу людини та важливим елементом соціального й особистісного розвитку. Тому навіть під час відбування кримінального покарання держава має забезпечити дотримання цього права, щоб засуджений або ув'язнений мав стимул до виправлення та надію на подальше життя після відбування покарання. Але водночас функціонування пенітенціарної системи породжує низку правових колізій, пов'язаних з поєднанням режимних обмежень та гарантуванням сімейних прав. Особливо це питання важливе в контексті відповідності міжнародним стандартам, зокрема щодо забезпечення реальної, а не формальної реалізації права на сім'ю, дотримання принципу пропорційності обмежень та ефективності механізмів захисту прав подружжя в разі їх порушення.

У нашій державі діє низка законів, які регулюють сімейні стосунки під час відбування кримінального покарання. Насамперед – Конституція України [1], а саме ст. 32, яка вказує, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Також згідно зі ст. 51 держава охороняє інститути сім'ї, дитинства, материнства та батьківства. До того ж у ч. 3 ст. 63 вказано, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, передбаченими Конституцією України, за винятком обмежень, які визначені законами України або встановлені вироком суду.

Окрім положень Основного Закону нашої держави, необхідно зазначити норми у Кримінально-виконавчому кодексі України [2] (далі – КВК) щодо сімейних стосунків. Відповідно до ст. 110 засуджені мають право на побачення: короткострокові тривалістю до чотирьох годин і тривалі – до трьох діб. Короткострокові

побачення надаються з родичами або іншими особами у присутності представника колонії. Тривалі побачення надаються з правом спільного проживання і тільки з близькими родичами (подружжя, батьки, діти, всиновлювачі, всиновлені, рідні брати й сестри, дід, баба, онуки). Також у ч. 2 цієї статті зазначено, що під час реєстрації шлюбу довготривале побачення надається позачергово, що теж сприяє дотриманню права на сім'ю.

Окрім загальних правил, є норма, яка регулює проживання жінок, засуджених до позбавлення волі, за межами колонії у зв'язку з вагітністю та вихованням дитини, якій не виповнилося трьох років. Згідно з ч. 1 ст. 142 КВК умовами для такого проживання є сумлінне ставлення до праці (у разі її наявності) та дотримання вимог режиму.

До того ж у ч. 3 ст. 291 Цивільного кодексу України [3] зазначено, що фізична особа має право на підтримання зв'язків із членами своєї сім'ї та родичами незалежно від того, де вона перебуває. Отже, позбавлення волі може обмежувати сімейні стосунки, але ні в якому разі воно не може їх знищувати.

Зважаючи на вищевказані положення, зрозуміло, що держава намагається захистити право на сім'ю у засуджених, але на практиці це доволі складно, оскільки поєднати забезпечення належного режиму відбування покарання, вимоги безпеки установ виконання покарань та необхідність підтримання сімейних зв'язків засуджених є непростим завданням. Через це адміністрації установ надають перевагу безпековим заходам, а не заходам ресоціалізації, якими за своєю суттю є підтримання сімейних зв'язків. Утворення такого дисбалансу призводить до можливості порушення сімейних прав засуджених, серед яких може бути: обмеження листування з родичами, обмеження телефонних розмов, обмеження побачень і т. д.

Найвпливовішим механізмом захисту від свавілля адміністрації установ виконання покарань та слідчих ізоляторів є звернення до Європейсьгого суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

У рішенні «Старишко проти України» засуджений до довічного позбавлення волі скаржився на суворі правила щодо надання побачень в установі виконання покарань. Серед таких сурових правил були: заборона прямого фізичного контакту, відгородження скляною перегородкою або металевими ґратами, постійна

присутність під час побачень працівника охорони установи виконання покарань. У своєму рішенні ЄСПЛ наголосив, що законодавство обмежує контакти засуджених, оцінюючи тяжкість його покарання, а не оцінку індивідуальної небезпеки [4].

У рішенні «Вінтман проти України» ЄСПЛ зазначив, що заявник не домігся переведення до установи виконання покарань ближче до місця його проживання, що заважало підтриманню сімейних зв'язків. Також ЄСПЛ констатував, що держава повинна створювати умови для підтримання сімейних зв'язків, навіть якщо один із членів сім'ї перебуває в місцях позбавлення волі [5].

Такі рішення можуть слугувати стимулом для держави змінювати законодавство, адже, окрім фінансових втрат, вони спричиняють репутаційні втрати серед цивілізованого світу. Але також слід зазначити, що вітчизняне законодавство постійно змінюється під європейські стандарти, що дає надію на закріплення права на підтримання сімейних зв'язків у пенітенціарній системі.

Отже, право на сім'ю зберігає свій фундаментальний характер навіть під час відбування покарання і не може бути повністю нівельоване через сам факт ізоляції особи. Українське законодавство формально гарантує засудженим можливість підтримувати сімейні зв'язки, однак на практиці реалізація цих прав часто ускладнюється перевагою режимних обмежень. Практика ЄСПЛ свідчить про наявність системних проблем у забезпеченні реального, а не декларативного характеру права на сім'ю, зокрема через непропорційні обмеження контактів та відсутність індивідуального підходу. Це підтверджує необхідність удосконалення механізмів захисту прав засуджених та приведення національної практики у відповідність до європейських стандартів. У перспективі важливим є досягнення балансу між вимогами безпеки та цілями ресоціалізації, адже саме підтримання сімейних зв'язків – один із ключових чинників успішного повернення особи до суспільства.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 11.04.2026).

2. Кримінально-виконавчий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws /show/1129-15 (дата звернення: 11.04.2026).

3. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page (дата звернення: 11.04.2026).

4. Рішення ЄСПЛ у справі «Старишко проти України» від 15.10.2020. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f41#Text (дата звернення: 11.04.2026).

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Вінтман проти України» від 23.01.2015. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a45#Text (дата звернення: 11.04.2026).

Марія Андрєєва,
студентка 2-го курсу
Державного біотехнологічного університету;
науковий керівник: ***Андрій Міносян,***
кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри
ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
Державного біотехнологічного університету

ГІДНІСТЬ ПРОТИ ІМПЕРІЇ: МОЛОДЬ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ТА ЗБРОЙНОМУ ЧИНІ (1917–1921 рр.)

Проблема формування культури гідності особистості в період Українських визвольних змагань 1917–1921 років постала як фундаментальний соціально-педагогічний виклик, що виходив далеко за межі суто освітнього процесу. Розбудова суверенної держави за тих часів в умовах воєнної інтервенції вимагала від національної інтелігенції глибокої трансформації виховних парадигм: від обслуговування інтересів імперської вертикалі до плекання людини високої громадянської відповідальності. Гідність для тогочасної молоді стала не лише чеснотою, але й точкою опору проти національного нівелювання. Усвідомлення власної суб'єктності було передумовою до політичної суб'єктності всієї української нації. Становлення відкритого суспільства потребувало особистості, здатної до самовизначення, де повага до себе як

до представника вільного народу виступала ключовим чинником протидії асиміляційним процесам [1, с. 225]. Сучасні дослідники підкреслюють, що гідність є визначальним екзистенційним ресурсом нації у боротьбі за суб'єктність [2, с. 407].

У воєнні часи 1917–1921 років поняття честі та гідності трансформувалися у предмет глибокого психологічного самоаналізу. Молодь, перебуваючи на зламі епох і цивілізаційних моделей, була змушена самостійно вибудовувати ціннісну ієрархію. У тогочасному науковому дискурсі чітко розмежовували поняття «честь» (як зовнішнє визнання) та «гідність» (як внутрішній стрижень і моральна самодостатність) [3, с. 228]. Для молодих захисників УНР усвідомлення власної гідності ставало психологічним щитом, що запобігав моральній ерозії в умовах відступу чи поразки. Психологічна стійкість того покоління, так само як і тепер, що в умовах російсько-української війни є занадто важливим, базувалася на екзистенційному виборі: гідність поставала як активна воля до самоствердження, що категорично унеможливлювала рабську покору минулого. Саме прагнення до цивілізаційного розриву з імперським спадком перетворило студентство на найбільш радикальних та ідейних захисників суверенітету [4, с. 35].

Формування національної свідомості молодих борців відбувалося в екстремальних умовах, коли війна діяла як прискорювач ідентифікаційних процесів. Випробування початку XX століття зміцнювали національну єдність через актуалізацію історичної пам'яті та героїчного чину [5, с. 19]. Яскравим прикладом такої героїзації став бій під Крутами, де студенти й гімназисти ціною життя відстояли гідність української держави [6, с. 112].

Національні інтереси лягли в основу стратегічних цілей молодіжних рухів, забезпечуючи захист самостійного шляху розвитку України. Важливим аспектом було усвідомлення того, що раціональність власних дій як політичних, так і військових не має залежати від ірраціональної жорстокості агресора. Національна гідність розглядалася як ціннісна риса, без якої неможлива подальша відбудова країни. Війна стала школою громадянської зрілості, де абстрактні ідеї свободи кристалізувалися у конкретну відповідальність за долю Батьківщини [4, с. 35].

Практична участь молоді у визвольних змаганнях базувалася на усвідомленні особистої відповідальності за обраний вибір. Гі-

дність виступала внутрішнім механізмом саморегуляції, що робило молодь несприйнятливою до ворожої пропаганди та маніпуляцій. Виховання вільного громадянина дозволило створити боєздатні підрозділи, зокрема легендарні студентські курені, де взаємодія базувалася на усвідомленому обов'язку. Ставлення до побратима як до рівного у правах та гідності сприяло формуванню унікальних горизонтальних зв'язків, які зберігали свою міцність навіть у критичні моменти фронтового життя. Безпека в цей період розумілася не лише як фізична цілісність, а як активний захист свого життєвого та смислового простору [1, с. 227].

Важливим напрямом боротьби за незалежність була докорінна реформа освітнього простору. Державні інституції УНР впроваджували стратегію індивідуалізації та гуманізації освіти, що надавала пріоритет автономії студента. Молодь вимагала демократизації знань, вбачаючи у доступі до якісної освіти інструмент національного визволення. Така освітня політика готувала компетентну еліту, здатну виконувати функції офіцерів, дипломатів та адміністраторів у новоствореній державі. Це виховувало не пасивного виконавця волі керівництва, а творчого суб'єкта, схильного до критичного мислення. Університетські центри того часу стали осередками демократії, де гартувався інтелектуальний опір ймовірному наступу на самостійність і свободу [4, с. 37].

В основі виховання молодих борців лежали ідеї гуманної педагогіки, де самоповага вважалася фундаментом характеру. Формування гідності починалося з глибокої віри особистості у свою невід'ємну цінність. Педагогічні методи того часу базувалися на переконанні: лише вільна людина здатна на щирий патріотизм, оскільки він є результатом свідомого вибору, а не зовнішнього примусу. Повага до гідності особистості розглядалася як вищий етичний закон. Це дозволило виховати покоління «лицарів духу», для яких національна ідея була невіддільною від загальнолюдських цінностей свободи. Віра в людину як у суб'єкта власної долі живила енергію національного руху навіть у найтяжчі періоди інтервенції.

Діяльність організацій, таких як «Пласт» і студентські громади, стала практичним майданчиком для реалізації потенціалу молоді. У цих спільнотах відбувалося загартування гідності через конкретний громадянський чин: від військового вишколу до культурно-просвітницьких місій. Культивування поняття «честь

організації» та «честь нації» створювало специфічний моральний фільтр, що робив зраду чи дезертирство неможливими. Позашкільне виховання було орієнтоване на цілісність особистості, де інтелектуальний розвиток органічно поєднувався з фізичною готовністю до захисту Батьківщини. Пластуни продемонстрували, що гідність є найпотужнішим мобілізаційним ресурсом, здатним перетворити масу на єдину політичну націю [7, с. 47].

Боротьба молоді 1917–1921 років відбувалася в контексті активного будівництва громадянського суспільства. Взаємодія молодіжних структур з міжнародними організаціями свідчила про прагнення України інтегруватися у європейський простір на засадах колективної безпеки. Молодь виступала головним транслятором демократичних ідей, створюючи мережу громадських ініціатив, які перебирали на себе державні функції в умовах дезорганізації. Це забезпечувало логістику, інформаційний опір та підтримку ідеї незалежності серед населення. Громадянська активність студентства стала прообразом сучасного волонтерства, демонструючи високий рівень самоорганізації та відповідальності [8, с. 18].

Геополітичні зрушення того часу поставили українську молодь перед викликом глобального масштабу. Російська агресія мала на меті повне нівелювання ідентичності, проте саме свідома позиція молодих інтелектуалів стала нездоланним бар'єром для ментальної експансії. Злам старого світового порядку змусив українську еліту формувати власну стратегію лідерства. Україна усвідомлювалася молодими лідерами як форпост європейської цивілізації, а її незалежність – як гарант стабільності на континенті. Розуміння екзистенційного характеру загрози спонукало молодь до радикальних дій, де суверенітет сприймався як єдино можлива умова для гідного існування нації [9, с. 175].

У контексті світової політики Україна розглядалася як ключовий вузол, де вирішувалася доля європейського домінування. Незалежність України, як і пізніше, була критично важливою для обмеження імперських амбіцій Росії та створення балансу сил [10, с. 288]. Молодь першою усвідомила ці стратегічні імперативи, намагаючись вивести країну зі статусу об'єкта переговорів у статус повноправного суб'єкта міжнародного права. Геополітичний вимір гідності – це право народу на власний цивілізаційний

шлях, за який тисячі студентів-добровольців заплатили життям. Їхня боротьба заклала фундамент для визнання України як невід'ємної частини європейського політичного контексту.

Громадянська позиція молоді знайшла свій прояв не лише у збройній боротьбі, а й у потужному культурному будівництві. Створення національних театрів, хорів та видавництв було формою маніфестації української ідентичності. Молоді діячі культури розуміли: без інтелектуальної незалежності політична свобода буде крихкою. Гідність нації утверджувалася через високі стандарти наукової та художньої продукції, що демонструвала світу цивілізованість українського проєкту. Це був період інтелектуального вибуху, який живив дух опору навіть після фізичної поразки армій. Культурна автономія стала надійним сховищем національних проявів, які пізніше стали основою для відродження незалежності [2, с. 409].

Підсумовуючи, слід відзначити, що чин молоді у визвольних змаганнях 1917–1921 років є найвищим зразком національної самоорганізації. Це була боротьба за право жити у світі, де гідність людини є центром державотворення. Досвід того покоління переконливо доводить: орієнтація на національну ідентичність та культуру гідності є єдиною запорукою сталого розвитку і безпеки країни. Ціннісні орієнтири, загартовані сто років тому, стали ментальним спадком сучасних українців. Сьогодні, захищаючи суверенітет, ми продовжуємо ту саму лінію опору, спираючись на той самий фундамент гідності та свідомості, який заклали наші попередники в бурхливі роки початку XX століття [9, с. 176].

Список використаних джерел

1. Чорна К. І. Виховання культури гідності в дітей та учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць*. 2010. Вип. 15. Кн. 1. С. 222–228.

2. Дрогомирецька М., Міносян А. Фактор гідності в українському культурно-історичному просторі. *Юрій Липа: стратегія нації та культура українського духу* (з нагоди 125-річчя від дня народження) : матеріали Всеукраїнської мультидисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Львів, 12–13 червня 2025). Львів : Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького, 2025. С. 405–410.

3. Рибалка В. В. Честь і гідність особистості як предмет психологічного дослідження : наук.-метод. посіб. Чернівці : Технодрук, 2009. 228 с.

4. Карпінська Р. Формування національної свідомості та гідності як ціннісних рис особистості в час війни. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. Львів, 2023. Вип. 18. С. 29–38.

5. Міносян А. С., Варипаєв О. М. Російська імперськість як екзистенційна загроза: український контекст. *STUDIA SLOBOZHANICA : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Слобожанський гуманітарій-2025»* (м. Харків, ДБТУ, 30 квітня 2025 р.). Харків, 2025. С. 18–21.

6. Гай-Нижник П. П. Крути: історія мужності та звитяги. Київ : Пріоритети, 2018. 112 с.

7. Шейко В. Г. Стратегія індивідуалізації та гуманізації освіти як каталізатор демократичних цінностей у суспільстві : матеріали наук. конф. Київ, 2021. С. 45–50.

8. Удовицька С. В. Виховання гідності молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. … канд. пед. наук. Київ, 2010. 18 с.

9. Міносян А. С. Сучасний світ в умовах геополітичних змін та екзистенційних зрушень. *Collection of scientific papers « SCIENTIA ».* October 17, 2025 . London, England, UK. 2025. С. 174–176.

10. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її геостратегічні імперативи ; пер. з англ. Харків : Фабула, 2022. 288 с.

Вікторія Аніщенко,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри формування
та розвитку професійної компетентності персоналу
ДКВС України Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України;
Максим Костюченко,
доктор філософії, доцент кафедри спеціальної
фізичної підготовки Пенітенціарної академії України

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ ЯК ВНУТРІШНІЙ РЕСУРС ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ДИНАМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах трансформації пенітенціарної системи України особливого значення набуває проблема забезпечення психологічних і соціальних аспектів безпеки функціонування Держав-

ної кримінально-виконавчої системи України (далі – ДКВС України). Безпека в системі ДКВС України розглядається не лише як дотримання режимних вимог чи організаційний контроль, а як багаторівнева система динамічної безпеки, де психологічна стійкість персоналу, соціально-психологічна стабільність колективів та здатність працівників до ефективного професійного реагування в умовах високого емоційного напруження відіграє суттєву роль.

Професійна діяльність персоналу ДКВС України здійснюється в умовах постійної взаємодії з підвищеним рівнем стресогенних чинників: конфліктними ситуаціями, емоційно напруженим спілкуванням, необхідністю оперативного прийняття рішень у ситуаціях ризику, збереження самоконтролю в кризових умовах та підтримання професійної рівноваги.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема розвитку емоційної компетентності як інтегрального особистісного ресурсу, що забезпечує професійну стійкість, психологічну адаптивність, конструктивну взаємодію та зниження ризиків професійної дезадаптації.

Емоційна компетентність персоналу ДКВС виступає важливим психологічним чинником динамічної безпеки функціонування кримінально-виконавчої системи, оскільки саме здатність працівника усвідомлювати, регулювати та конструктивно використовувати власні емоції визначає якість професійних рішень, ефективність міжособистісної взаємодії та запобігання конфліктогенним ситуаціям.

У сучасній психологічній науці емоційна компетентність розглядається як складне інтегративне утворення особистості, що безпосередньо пов’язане з феноменом емоційного інтелекту та ґрунтується на ньому як на базовому психологічному механізмі.

Емоційний інтелект виступає когнітивно-регулятивним інструментом емоційної компетентності, оскільки забезпечує здатність особистості усвідомлювати, аналізувати, інтерпретувати та регулювати емоційні процеси.

Емоційна компетентність є практичною реалізацією емоційного інтелекту у професійній діяльності та міжособистісній взаємодії. Вона забезпечує: усвідомлення власних емоційних станів; розуміння емоцій інших людей; конструктивне регулювання емоцій та використання емоцій як внутрішнього ресурсу.

Важливим є положення про те, що емоції не повинні розглядатися як деструктивний фактор, який необхідно придушувати. Емоції є природним психофізіологічним механізмом адаптації, а їх усвідомлена реалізація дозволяє ефективно використовувати внутрішній енергетичний потенціал особистості. Спроби придушення емоцій нерідко призводять до внутрішнього конфлікту, психологічного виснаження та зниження професійної ефективності. Натомість реалізована й усвідомлено трансформована емоція стає ресурсом професійної діяльності.

Метою проведеного дослідження стало виявлення рівня сформованості емоційної компетентності персоналу ДКВС України як внутрішнього ресурсу професіоналізму та психологічного чинника безпеки функціонування кримінально-виконавчої системи України.

У дослідженні взяли участь 255 респондентів. Аналіз соціально-демографічних характеристик показав, що найбільш чисельною віковою категорією стали респонденти віком 36–45 років (41,8 %), що свідчить про представленість фахівців з достатнім професійним досвідом. Гендерний склад вибірки є відносно збалансованим: чоловіки – 56,4 %; жінки – 43,6 %. Це забезпечило достатню репрезентативність результатів.

Контент-аналіз відповідей засвідчив достатній рівень сформованості базових уявлень про природу емоцій. Більшість респондентів визначають емоції як: внутрішні переживання, реакції на зовнішні та внутрішні стимули, спосіб відображення ставлення до подій. Це свідчить про сформовану емоційну самосвідомість. Також більшість учасників трактують відчуття емоцій як: усвідомлення внутрішнього стану, здатність до самоспостереження, розпізнавання емоційних реакцій, що підтверджує достатній рівень розвитку когнітивного компоненту емоційної компетентності. Щодо саморегуляції та реагування на негативні емоції, то можна зауважити, що серед домінуючих стратегій були виявлені такі: самоаналіз, рефлексія, контроль імпульсивних реакцій, когнітивне переосмислення та конструктивний діалог. Ці результати свідчать про сформованість базових навичок емоційної саморегуляції.

Результати дослідження сформованості соціально-емоційних навичок персоналу ДКВС України показали, що найбільш вираженими є: відкрите висловлення думок із повагою (58,2 %), легке встановлення контактів (50,9 %) та підтримання позитивної атмо-

сфери (47,3 %). Ці показники свідчать про достатній рівень соціальної компетентності.

Стосовно емоційної стійкості пенітенціарного персоналу, то найслабшою виявилася здатність витримувати високий емоційний тиск (16,4 %), що вказує на недостатній розвиток стресостійкості та створює потенційні ризики для психологічної безпеки професійної діяльності. У сфері впливу емоцій та прийняття рішень 80 % респондентів вважають, що емоції не впливають суттєво на прийняття рішень. Водночас аналіз відкритих відповідей показав, що сильні емоційні стани можуть суттєво змінювати якість професійного вибору. Це свідчить про часткову недооцінку прихованого емоційного впливу.

Важливим показником щодо мотивації до розвитку особистісного рівня емоційної рівноваги, емоційної освіченості та загалом емоційної компетентності стали відповідні результати, що демонструють високий потенціал розвитку, а саме: 69,1 % шукають інструменти самодопомоги; 90,9 % прагнуть навчитися трансформувати емоції в ресурс; середній бал прагнення до самопізнання склав 4,29 з 5 балів. Це свідчить про готовність персоналу до цілеспрямованого розвитку емоційної компетентності.

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що емоційна компетентність є потужним чинником динамічної безпеки ДКВС України та безпосередньо реалізується через здатність пенітенціарного персоналу підтримувати внутрішню рівновагу та контролювати емоційні реакції. Також важливо розуміти, що соціально-психологічна безпека колективу пенітенціарного персоналу має суттєве значення, тому завдяки конструктивній взаємодії, зниженню конфліктності та здатності поєднувати емоційне усвідомлення з раціональним аналізом можна суттєво покращити рівень прийняття професійно важливих рішень в умовах екстремальних ситуацій.

Під час дослідження були виявлені певні зони ризику, а саме: недостатня стресостійкість, обмежений арсенал практичних технік саморегуляції, недостатній рівень самоприйняття та часткова недовіра до власних емоцій. Ці чинники можуть негативно впливати на безпеку функціонування системи динамічної безпеки пенітенціарних установ.

Серед практичних рішень для підвищення рівня емоційної компетентності персоналу ДКВС України вважаємо за необхідне запровадити цикл інтерактивних занять у межах впровадження нової тренінгової програми «EQ-професіонала-пенітенціариста». Основними модулями такої програми, на нашу думку, можуть стати такі: Модуль 1. Емоційна грамотність; Модуль 2. Саморегуляція та стресостійкість. Модуль 3. Трансформація емоцій у ресурс та Модуль 4. Емоційна зрілість у прийнятті рішень. Завдяки проходженню такої тренінгової програми відбудеться інтеграція емоційної підготовки у професійне навчання персоналу ДКВС України. Розвиток емоційної компетентності має бути внесений до системи: первинної професійної підготовки, підвищення кваліфікації та системи психологічного супроводу персоналу.

З метою створення культури психологічного відновлення доцільно впровадити: психологічні дебрифінги, супервізії, мікропрактики відновлення на основі коучингових технологій та регулярний психологічний моніторинг.

Важливо постійно вдосконалювати форми та методи формування підтримувального професійного середовища, а саме розвивати культуру взаємопідтримки, наставництво та менторінг, командну рефлексію і практики конструктивного зворотного зв'язку.

Отже, проведене дослідження дозволяє стверджувати: 1) емоційна компетентність персоналу ДКВС України є не лише важливим індивідуально-психологічним ресурсом, а й стратегічним чинником забезпечення динамічної безпеки, професійної надійності та стабільного функціонування Державної кримінально-виконавчої системи України; 2) розвиток емоційної компетентності пенітенціарного персоналу має розглядатися як один із пріоритетних напрямів трансформації системи професійної підготовки ДКВС України; 3) інвестування в розвиток емоційної компетентності фахівців-пенітенціаристів – це інвестування не лише в індивідуальне благополуччя пенітенціарного персоналу, а й у зміцнення психологічної безпеки колективів, підвищення якості професійної взаємодії, гуманізацію службової діяльності та посилення функціональної стійкості, підвищення рівня динамічної безпеки органів та установ Державної кримінально-виконавчої системи України в сучасних умовах суспільних трансформацій.

Вероніка Белінська,
аспірантка кафедри кримінально-виконавчого
та кримінального права Навчально-наукового
інституту права, правоохоронної діяльності
та психології Пенітенціарної академії України;
***науковий керівник*: Михайло Пузирьов,**
начальник кафедри правових дисциплін
навчально-наукового інституту роботи з персоналом
Національної академії Національної гвардії України,
доктор юридичних наук, старший дослідник, полковник

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗРОБЛЕННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Сучасні міграційні процеси в Україні відбуваються під впливом воєнного стану, вимушеного переміщення населення, активізації транскордонних зв'язків, розвитку цифрових адміністративних сервісів та одночасного посилення криміногенних ризиків у сфері незаконної міграції, підроблення документів, торгівлі людьми, експлуатації вразливих категорій осіб і корупційних проявів. За таких умов Державна міграційна служба (далі – ДМС) України не може розглядатися виключно як орган адміністративно-реєстраційного спрямування. Її діяльність дедалі більше набуває превентивного (запобіжного), аналітичного та безпекового значення, оскільки безпосередньо впливає на стан міграційної безпеки, захист прав людини, дотримання принципу верховенства права та зниження криміногенних ризиків у міграційному середовищі.

Підвищення ефективності діяльності ДМС України як суб'єкта спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням доцільно розглядати крізь призму взаємозв'язку загальносоціального та спеціально-кримінологічного рівнів. Загальносоціальне запобігання створює передумови для формування безпечного, правомірного та соціально інтегрованого середовища, тоді як спеціально-кримінологічне запобігання має більш адресний характер і спрямовується на конкретні криміногенні чинники, групи ризику, ситуації та середовища [1, с. 165; 2, с. 36]. У сфері міграції це означає необхідність не лише конт-

ролю за дотриманням міграційного законодавства, а й виявлення, аналізу та нейтралізації причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень іноземцями, особами без громадянства, громадянами України, а також посадовими особами, залученими до реалізації міграційних процедур.

Спеціально-кримінологічне запобігання у діяльності ДМС України має охоплювати ті об'єкти превентивного впливу, які безпосередньо пов'язані з міграційними правовідносинами: 1) криміногенні середовища серед осіб, які незаконно перебувають на території України; 2) канали незаконного переправлення осіб через державний кордон; 3) організовані групи, що використовують міграційні потоки для торгівлі людьми, експлуатації праці або виготовлення фіктивних документів; 4) корупційні ризики в адміністративних процедурах; 5) соціально вразливі категорії мігрантів, які можуть стати як потерпілими, так і об'єктом втягнення у протиправну діяльність.

Такий підхід узгоджується з розумінням спеціально-кримінологічного запобігання злочинності як гнучкого й динамічного інструменту, здатного реагувати на конкретні прояви кримінальної загрози на основі науково обґрунтованого аналізу [3, с. 364].

Водночас превентивний вплив ДМС України ускладнюється низкою специфічних чинників. Іноземці та особи без громадянства часто мають сформовані поведінкові моделі, обмежений строк перебування в Україні, високий рівень мобільності, недостатню інтегрованість у громадянське суспільство, а подекуди – належність до закритих етнічних або соціальних спільнот. Це обмежує можливості тривалого виховного чи соціально-корекційного впливу і потребує переорієнтації профілактики на ранню ідентифікацію ризиків, адресну правову комунікацію, міжвідомчу взаємодію та роботу з інститутами громадянського суспільства [4].

У межах спеціально-кримінологічної стратегії запобігання злочинності, спрямованої на вдосконалення профілактичної діяльності ДМС України, доцільно виокремити п'ять ключових напрямів, що охоплюють системні підходи до нейтралізації причин і умов вчинення кримінальних правопорушень. Так, вважаємо за необхідне виділити стратегію нейтралізації криміногенних факторів середовища, яка передбачає усунення або мінімізацію зовнішніх умов, що сприяють злочинній активності, стратегію опе-

ративного реагування на кризові ситуації, що передбачає запобігання девіантній поведінці внаслідок соціальних, психологічних або економічних зрушень у житті індивіда, стратегію просвітницької та виховної роботи, яка полягає у формуванні високого рівня правосвідомості, розвитку правової культури та законослухняної поведінки і стратегію соціального партнерства, що базується на активному залученні громадськості до процесу запобігання злочинності.

Усі ці стратегії, у поєднанні із сучасними викликами та технологіями, створюють міцну платформу для формування ефективної, системної й адаптивної моделі профілактики злочинності [5, с. 31–38]. Вищезазначені стратегії гармонійно вписуються в концепцію спеціально-кримінологічного рівня профілактики злочинності, що є загальновизнаним у сучасній українській кримінологічній науці [6, с. 64] і відрізняється більшою цілеспрямованістю та адресністю, адже він орієнтований на конкретні криміногенні прояви та умови, що прямо або опосередковано сприяють вчиненню кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Батиргареєва В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло. Харків : Одіссей, 2003. 256 с.

2. Медицький І. Б. Запобігання злочинності : навч. посіб. Івано-Франківськ, 2008. 231 с.

3. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / за заг. ред. В. В. Сташиса. Харків : Право, 2008. Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. 840 с.

4. Андерсон В. Особливості міграційних процесів в Україні. Міграція і толерантність в Україні : зб. ст. / за ред. Я. Пилинського. Київ : Стилос, 2007. С. 39–48.

5. Голіна В. В., Лукашевич С. Ю., Колодяжний М. Г. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні : монографія / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2012. 304 с.

6. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід : монографія / за ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Харків : Право, 2017. 284 с.

Анжела Бондар,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 053 «Психологія»
Пенітенціарної академії України

ОСОБИСТІСНІ ЗМІНИ ПІД ВПЛИВОМ ДЕСТРУКТИВНИХ УМОВ СЕРЕДОВИЩА

Сучасне суспільство характеризується високим рівнем соціальної нестабільності, психологічного напруження та впливом різноманітних деструктивних чинників на людину. До таких чинників належать соціальна ізоляція, тривалий стрес, депривація, агресивне середовище, обмеження комунікації та емоційної підтримки [2]. Перебування особистості в подібних умовах негативно впливає на психоемоційний стан, поведінку, систему цінностей та міжособистісні взаємини. Саме тому проблема особистісних змін під впливом деструктивного середовища є актуальною для сучасної психології.

Особистість формується під впливом соціального оточення, життєвих обставин та індивідуального досвіду. Якщо середовище є деструктивним, воно поступово змінює психологічний стан людини, спричиняючи розвиток тривожності, емоційної нестабільності, агресивності, депресивних проявів та втрати соціальної адаптації. Дослідники зазначають, що тривале перебування в умовах ізоляції або психологічної депривації може призвести до деформації особистісних рис, зниження самооцінки та формування почуття безпорадності.

Одним із найбільш поширених наслідків деструктивного середовища є психічна депривація. Вона виникає внаслідок обмеження базових психологічних потреб людини у спілкуванні, підтримці, безпеці та самореалізації. За умов тривалого психологічного тиску людина втрачає здатність до повноцінної соціальної взаємодії, стає замкненою та емоційно виснаженою [1]. У наукових працях підкреслюється, що депривація негативно впливає на когнітивну сферу, емоційний стан і поведінкові реакції особистості.

Важливим фактором особистісних змін є соціальна ізоляція. Відсутність підтримки та обмеження міжособистісних контактів сприяють розвитку самотності, тривоги та депресивних станів. Людина поступово втрачає навички ефективної комунікації, що

ускладнює процес адаптації до суспільства. Дослідження свідчать, що ізоляція може викликати не лише психологічні, а й фізіологічні порушення, зокрема порушення сну, хронічний стрес та емоційне виснаження.

Крім того, деструктивні умови середовища впливають на систему цінностей особистості. Людина може втрачати довіру до оточення, ставати більш підозрілою, агресивною або байдужою до інших. У складних умовах часто формуються захисні психологічні механізми, спрямовані на уникнення емоційного болю [3]. Серед них – емоційне відчуження, заперечення проблеми, агресивна поведінка або уникнення соціальних контактів. Такі механізми тимчасово допомагають зменшити внутрішню напругу, однак у майбутньому сприяють деформації особистості.

Особливо небезпечним є тривалий вплив стресових факторів. Хронічний стрес виснажує психіку людини, знижує рівень самоконтролю та стресостійкості. Людина стає більш емоційно вразливою, дратівливою та схильною до конфліктів. У деяких випадках можуть виникати апатія, соціальна пасивність або втрата мотивації до саморозвитку. Науковці зазначають, що тривале перебування в несприятливих умовах може призводити до формування негативного світосприйняття та втрати відчуття життєвої перспективи.

Разом з негативними наслідками деякі дослідники звертають увагу й на можливість адаптації особистості до складних умов. У певних випадках людина здатна формувати нові стратегії психологічного захисту, підвищувати рівень саморегуляції та переосмислювати життєві цінності. Проте така адаптація залежить від індивідуальних особливостей, рівня психологічної стійкості та наявності соціальної підтримки.

Отже, деструктивні умови середовища мають суттєвий вплив на особистість людини. Вони спричиняють емоційні, поведінкові та когнітивні зміни, порушують процес соціальної адаптації та негативно впливають на психічне здоров’я. Тривалий вплив ізоляції, депривації та стресу може призводити до деформації особистісних рис і втрати здатності до ефективної взаємодії із суспільством. Саме тому важливим є своєчасне надання психологічної підтримки, створення сприятливого соціального середовища та розвиток механізмів психологічної стійкості особистості.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В. Й., Турубарова С. В. Психологія людини в особливих та екстремальних умовах : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 256 с.

2. Кандиба М. О. Психологічні аспекти відношення до самотності та її вплив на особистість. *Проблеми сучасної психології*. Київ, 2012. Вип. 1. С. 63–67.

3. Яремко П. Вплив депривації на особистість. *Вісник Національного університету оборони України*. Львів, 2024. Вип. 4 (80). С. 60–68.

Іван Брошко,
доктор філософії з права,
старший викладач кафедри кримінології
та інформаційних технологій Національної
академії внутрішніх справ,
заступник начальника Центрально-Західного
міжрегіонального управління з питань виконання
кримінальних покарань Міністерства юстиції,
полковник внутрішньої служби

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ

Традиційно установи виконання покарань та слідчі ізолятори Державної кримінально-виконавчої служби України розглядалися лише як інструмент кримінальної юстиції для ізоляції правопорушників. Проте в умовах сучасності на фоні зростання внутрішніх загроз пенітенціарна система стає стратегічним елементом національної безпеки.

Повномасштабна агресія стала потужним стрес-тестом не лише для кожного громадянина нашої держави, а й для всієї системи державного управління України, виявивши як її сильні сторони (стійкість, адаптивність), так і низку системних прогалин та викликів [1].

Умови війни зумовлюють переосмислення функцій пенітенціарної системи. Установи виконання покарань та слідчі ізолятори сьогодні не тільки виконують функцію ізоляції правопоруш-

ників, а й відіграють важливу роль у забезпеченні національної безпеки, протидії організованій злочинності та недопущенні координації злочинної діяльності з місць несвободи. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» національна безпека охоплює захист державного суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу, а пенітенціарна система є одним із механізмів забезпечення такої безпеки через надійну ізоляцію осіб, які становлять загрозу державі [2].

Зазначене твердження також відображено у працях українських науковців. Як вказують В. Атаманчук та В. Болгарова, «забезпечення в'язничної безпеки та протидія злочинності в установах ДКВС України є важливим фактором національної безпеки та правопорядку» [3].

Дослідження ролі органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України крізь призму національної безпеки дозволяє констатувати, що нині в пенітенціарній системі відбувається постійний процес змін, а особливо змінюється стереотипне уявлення про те, що ця система є не лише механізмом реалізації державної репресії, а й критично важливим елементом забезпечення внутрішньої стабільності держави.

В умовах сучасних безпекових викликів роль установ виконання покарань та слідчих ізоляторів у системі національної безпеки суттєво трансформувалася та не обмежується виключно ізоляцією осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а реалізується також через:

– протидію гібридним загрозам та вербуванню: спецслужби країни-агресора розглядають засуджених як вразливу категорію, яка піддатлива вербуванню та може бути корисною для збору даних, дестабілізації обстановки, диверсій чи терористичних актів. Відповідно на адміністрацію установ виконання покарань та слідчих ізоляторів покладається нове завдання щодо забезпечення контррозвідувального режиму, щоб не допустити створення, виявити та заблокувати наявні канали зв'язку засуджених чи ув'язнених із зовнішніми кураторами;

– запобігання дестабілізації через «кримінальний елемент»: ворог може стимулювати масові заворушення й бунти в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах або активізувати криміналітет на волі для відволікання сил правопорядку. Надій-

ний контроль та ізоляція осіб, які належать до лідерів кримінального світу всередині установ, є певним запобіжником;

− безпека в прифронтових зонах та евакуація: своєчасне переміщення засуджених із зон активних бойових дій запобігає їх потраплянню до рук окупантів або безконтрольному виходу на волю. Це критично, оскільки країна-агресор може використовувати захоплений «спецконтингент» для поповнення своїх незаконних збройних формувань або для створення пропагандистських сюжетів;

− створення безпечного середовища: забезпечення безпеки в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах є комплексом заходів, спрямованих на недопущення загрози життю та здоров'ю людини. Обов'язок держави − забезпечити базові потреби для персоналу та ув'язнених (укриття, стабільне харчування, медична допомога) в місцях утримання, а неспроможність їх забезчити може призвести до соціальних вибухів та критики з боку міжнародних партнерів;

− колабораціонізм та державна зрада: після 2022 року установи виконання покарань та слідчі ізолятори стали місцем утримання тисяч осіб, засуджених за колабораціонізм та державну зраду. Створення спеціальних дільниць та установ виключно для таких осіб дозволяє контролювати їхню діяльність і запобігати поширенню впливу на інших в'язнів;

− утримання військовополонених: на Державну кримінально-виконавчу службу України покладено нову функцію щодо створення та функціонування таборів та дільниць для тримання військовополонених [4]. Така функція є вкрай важливою, оскільки дотримання міжнародних стандартів (Женевських конвенцій) у цих державних установах є питанням міжнародного іміджу України та безпеки наших полонених, які перебувають у ворога (принцип взаємності).

Таким чином, під час війни роль установ виконання покарань та слідчих ізоляторів трансформувалась із суто правоохоронної у стратегічно безпекову, а їхня діяльність безпосередньо впливає на стійкість держави перед зовнішніми та внутрішніми загрозами.

Незважаючи на цю трансформацію, що розширює функціонал служби, головним завданням, покладеним на Державну криміна-

льно-виконавчу службу України, є здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань [5].

Конституція України визначає, що саме людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [6].

Забезпечення належного рівня безпеки та правопорядку в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах безпосередньо корелює з фундаментальними національними інтересами, закріпленими у статті 3 Закону України «Про національну безпеку України», до яких належать «захист людини і громадянина − життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності людини» [2].

Тому метою розв'язання проблем структурного характеру, запровадження комплексних довгострокових змін та визначення напрямів розвитку національної системи виконання покарань урядом схвалено Стратегію реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року [7].

Як зазначає В. Карелін, «розроблена та затверджена система заходів щодо реформування пенітенціарної системи України має бути гнучкою та постійно оновлюватись з урахуванням змін у державі та суспільстві» [8].

Ключовим інструментом реалізації безпекових стандартів виступає Операційний план реалізації у 2025 і 2026 роках Стратегії реформування пенітенціарної системи. Початковими стратегічними цілями Операційного плану є створення належних умов тримання засуджених та осіб, узятих під варту, а також створення ефективної системи запобігання та протидії катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Проте однією зі стратегічних цілей також є забезпечення належного рівня безпеки та правопорядку в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, яка передбачає комплекс заходів, спрямованих на розширення можливостей цифровізації пенітенціарної системи, модернізації інженерно-технічних засобів охорони і нагляду, а також забезпечення безпеки та прав учасників пенітенціарного процесу [9].

Комплексна реалізація зазначених заходів сприятиме покращенню режиму в установах виконання покарань та слідчих ізоля-

торах, оскільки саме режим забезпечує не лише належну ізоляцію осіб, які перебувають під вартою, а й запобігає конфліктам, радикалізації та вчиненню нових кримінальних правопорушень. У сучасних умовах удосконалення режиму має полягати не лише в посиленні контролю, а й у впровадженні ефективних механізмів моніторингу, дерадикалізації та ресоціалізації засуджених.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що забезпечення безпеки та правопорядку в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах є динамічним процесом, який потребує постійної адаптації до сучасних викликів. У зв'язку з цим діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України трансформувалася із суто правоохоронної у важливий елемент сектору безпеки і оборони держави, спрямований не лише на ізоляцію правопорушників, а й на протидію внутрішнім та зовнішнім загрозам, забезпечення стабільності, правопорядку та національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Насонов М. І. Роль органів державної влади у системі забезпечення національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. № 90 Ч. 3. С. 330–335.

2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.

3. Атаманчук В., Болгарова В. Окремі питання в'язничної безпеки в установах ДКВС України. *Сучасна пенітенціарна система. Виклики та рішення в умовах воєнного конфлікту* : матеріали проф. наук. конф. (м. Чернігів, 29 травня 2025 р.) / Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2025. 230 с.

4. Про затвердження Порядку тримання військовополонених : постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 № 413. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/413-2022-%D0%BF (дата звернення: 08.05.2026).

5. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 № 2713-15. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 30. Ст. 409.

6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

7. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від

16.12.2022 № 1153-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1153-2022-%D1%80 (дата звернення: 08.05.2026).

8. Карелін В. В. Особливості реформування пенітенціарної системи України в умовах правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 206–208.

9. Про затвердження операційного плану реалізації у 2025 і 2026 роках Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.10.2025 № 1188-р. *Урядовий кур'єр*. 2025. № 212. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1188-2025-%D1%80 (дата звернення: 08.05.2026).

Сергій Єрмак,
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України;
Василь Гетта,
кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри технологічної освіти
та інформатики, Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ДИНАМІКА ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах збройної агресії російської федерації проти України українське суспільство стикнулося з безпрецедентними екзистенційними, демографічними та соціально-економічними викликами. Особливого значення в цьому контексті набуває дослідження становища молоді – тієї соціально-демографічної групи, яка є стратегічним ресурсом держави, носієм інноваційного потенціалу та головним рушієм майбутньої повоєнної відбудови.

Війна стала найважчим випробуванням для сучасного українського суспільства, кардинально змінивши життєві траєкторії всіх громадян. Проте саме молодь (вікова група 14–35 років) опинилася під найбільшим ударом, оскільки на цей період припадають ключові етапи соціалізації: здобуття освіти, вихід на ринок праці, створення сім'ї та формування світогляду. Від того, якими є поточні наміри, страхи та сподівання цієї демографічної групи, безпосередньо залежить якість людського капіталу України та успіх її повоєнної відбудови.

Проведений аналіз сподівань і намірів молоді базується на даних соціологічних груп «Рейтинг», Info Sapiens, Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), Міністерства молоді та спорту України, Державного інституту сімейної та молодіжної політики і міжнародних організацій, зокрема: Програма розвитку ООН (UNDP) в Україні, ЮНІСЕФ Україна (UNICEF Ukraine), ЮНЕСКО (UNESCO) [1 –3].

Важливим аспектом аналізу є вивчення міграційних настроїв української молоді.

Більшість молоді, що перебуває за кордоном, декларує бажання повернутися, проте терміни постійно зсуваються. Якщо у 2022 році повернення пов'язували із завершенням активних бойових дій, то нині опитування фіксують складніший комплекс умов: безпека (наявність укриттів, ППО), наявність гарантованого робочого місця та базової інфраструктури.

Дослідження вказують на високу здатність української молоді до інтеграції. Значний відсоток молодих людей за кордоном вже вступили до місцевих університетів або знайшли роботу за фахом. Чим довше триває їхнє перебування в іноземному середовищі, тим вищою стає ймовірність безповоротної міграції.

Усередині країни молодь обирає стратегію релокації до великих економічних центрів Заходу та Центру України. Це створює додаткове навантаження на інфраструктуру цих регіонів, але водночас стимулює їхній економічний розвиток.

Війна змусила молодь переглянути свої підходи до кар'єри та навчання, зробивши ставку на прагматизм і гнучкість.

Перехід на дистанційне навчання через пандемію, який продовжився через війну (тривоги, блекаути), призвів до зниження якості формальної освіти. Соціологи фіксують, що молодь компенсує це через неформальну освіту: курси, тренінги, вивчення іноземних мов.

Зростає запит на професії, що не прив'язані до конкретної локації (IT, digital-маркетинг, дизайн, віддалений консалтинг). Молодь шукає «мобільні» навички, які дозволять заробляти незалежно від місця перебування.

Найбільшими страхами, окрім фізичної небезпеки, є безробіття та інфляція. Багато молодих фахівців погоджуються на роботу

нижчу від своєї кваліфікації (дауншифтинг) або працюють у тіньовому секторі заради швидкого заробітку.

Соціологічні опитування розкривають складний, парадоксальний психологічний стан молодого покоління.

Близько 70 % молоді відзначають у себе симптоми вигорання, підвищеної тривожності або порушення сну. Здатність до довгострокового планування різко впала – більшість планує своє життя не далі ніж на місяць наперед (так званий «горизонт планування»).

Значна частина молодих людей відчуває провину вцілілого, що змушує їх відкладати власні радісні події, відпочинок чи великі покупки «до перемоги».

Попри вищезазначене, опитування демонструють надзвичайно високий рівень віри у власні сили та в перемогу України. Відбувається нормалізація звернень за психологічною допомогою: молодь стала менше стигматизувати психотерапію і частіше звертається до фахівців.

Невизначеність і небезпека суттєво скоригували наміри молоді щодо створення сім'ї.

Соціологи фіксують масову відмову молодих пар від планування народження дітей найближчим часом через безпекові ризики, економічну нестабільність та відсутність власного житла.

Водночас у перші роки війни спостерігався сплеск укладання шлюбів (так звані «шлюби воєнного часу»), що пояснюється бажанням отримати юридичний та емоційний статус у період екзистенційної загрози.

Війна прискорила формування громадянського суспільства, у якому молодь відіграє роль рушійної сили.

Волонтерство перетворилося з разових акцій на системну діяльність. Молодь організовує масштабні збори (краудфандинг), працює у фондах, створює defense-tech стартапи.

Крім того, соціологічні опитування показують абсолютну довіру молоді до ЗСУ та волонтерів. Натомість довіра до політичних інституцій є нестабільною. Молодь вимагає прозорості й жорстко реагує на корупційні скандали, вбачаючи в них пряму загрозу виживанню держави.

Близько 60–70 % молоді декларують бажання особисто брати участь у повоєнній відбудові України, проте вони хочуть бути не

просто «робочою силою», а повноправними стейкхолдерами у прийнятті рішень.

Згідно з даними опитувань абсолютна більшість молодих українців не просто вірить у перемогу, а й пов'язує своє майбутнє з процесом повоєнної відбудови.

Таким чином соціологічні дослідження свідчать, що українська молодь в умовах війни формується як глибоко травмоване, але безпрецедентно стійке, патріотичне та проактивне покоління. Їхні сподівання поєднують тривогу за власне майбутнє з непохитною вірою у збереження держави.

Аби сподівання молоді трансформувалися в реальне повернення та активну участь у розбудові країни, державна політика має сфокусуватися на кількох напрямах:

1. Забезпечення базової безпеки (фізичної та енергетичної).
2. Запуск доступних програм іпотечного кредитування (на кшталт «єОселя») та підтримки молодіжного підприємництва.
3. Розширення національних програм ментального здоров'я.
4. Залучення молодіжних лідерів до розроблення планів відбудови на муніципальному та державному рівнях.

Список використаних джерел

1. Злобіна О. Стресові стани населення України в контексті війни: соціально-груповий аналіз. За матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 20 березня 2024 року URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0b61e64-08ad-4d5a-ba63-55a8cfcae5bc/content (дата звернення: 27.04.2026).

2. Дембіцький С., Головаха Є., Степаненко В. Стресові стани населення України в контексті війни. Київ : Інститут соціології НАН України, 2025. 180 с.

3. Борисов Р., Константінова А., Халімоненко Н., Антипович О. Вплив війни на молодь в Україні. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/20263/impact_of_war_on_youth_in_ukraine_2025.pdf (дата звернення: 27.04.2026).

Давиденко Єлизавета,
курсантка 1-го курсу
Пенітенціарної академії України;
науковий керівник: ***Дмитро Покришень,***
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту
права, правоохоронної діяльності та психології
Пенітенціарної академії України

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ДИПЛОМАТИЧНУ КОМУНІКАЦІЮ

Цифрові технології суттєво трансформують усі сфери суспільного життя, і міжнародні відносини не є винятком. У сучасному світі дипломатична комунікація дедалі частіше здійснюється з використанням соціальних мереж, які дозволяють забезпечити швидке поширення інформації та миттєве отримання зворотної реакції. Особливість медіадипломатії полягає в тому, що вона дозволяє оминати комунікативні бар'єри, зокрема просторові та часові, між представниками дипломатичних служб. Актуальність теми підтверджується затребуваністю цифрової дипломатії як інструменту дипломатичної комунікації під час кризових ситуацій. На фоні глобальної цифровізації, інформаційних війн та активного використання штучного інтелекту питання впливу соціальних медіа стає важливою темою для досліджень.

Дипломатична комунікація – це стійка система статусно-рольових відносин, що склалися в комунікативному просторі соціального інституту дипломатії. Сам інститут дипломатії формувався та розвивався разом з виникненням держав, оскільки ускладнення міждержавних відносин створило потребу в нових формах дипломатичної взаємодії та вдосконаленні методів ведення переговорів. Продовженням дипломатичної комунікації є публічна дипломатія, яка, на відміну від першої, несе в собі форму політичного підґрунтя, тобто нарощує вплив та закладає основу для майбутнього узгодження політики. Отже, дипломатична комунікація – це багатогранний процес, що охоплює обмін інформацією та встановлення надійних політичних зв'язків між державами.

У процесі цифровізації суспільства інтернет-платформи стали невід'ємною складовою комунікаційного простору, охопивши сферу міжнародних дипломатичних відносин. Такі соціальні ме-

режі як Facebook, Twitter та інші виступають платформами для оперативного поширення офіційних заяв, новин та реагування на події в реальному часі. Прикладом стали події 2014 року в Криму. Після проведення референдуму Рада національної безпеки США 16 березня 2014 року оприлюднила свою реакцію через платформу Twitter. У цей період на дипломатичних сторінках активно використовувалися хештеги #Ukraine та #Crimea, що свідчило про значну увагу міжнародної спільноти до ситуації в Україні. Завдяки цьому українське суспільство мало можливість оперативно отримувати інформацію про позицію інших держав та міжнародну реакцію [4].

Соціальна мережа Twitter вважається провідним інструментом у дипломатичній комунікації. Близько 79,6 % політичних діячів із 26 країн Європи були активні в ній ще 2018 року, це свідчить про широке використання мережі в політичних колах. Роль цієї мережі стала настільки значущою, що навіть сприяла виникненню нового терміна – Twiplomacy (Twitter-дипломатія), тобто використання соціальної мережі Twitter для дипломатичних і політичних цілей, стала важливим компонентом електронної дипломатії. Використання соціальних мереж вигідне як для політичних еліт, так і для громадськості: громадяни можуть впливати на правлячу еліту, висловлюючи свої погляди в мережі, а влада, навпаки, може відстежувати громадські настрої та популяризувати власну політичну програму. Тобто сьогодні ми можемо спостерігати процес зміни форми політичних комунікацій, появу нових каналів комунікації, основи яких були закладені урядом Швеції 2011 року шляхом створення національного онлайн-проєкту, який мав на меті популяризувати імідж країни за її межами.

У 2011–2012 роках тенденція залучення інтернет-користувачів до соціальних мереж почала зростати, розширюючи можливості доступу до них з мобільних пристроїв. Порівнюючи рейтинги використання світових соціальних мереж за кордоном та в Україні, слід зазначити, що статистика нашої держави відрізняється від провідних країн Заходу й більше схильна до пострадянських країн через геополітичне розташування та багатовіковий вплив Російської імперії в Україні. Станом на 2014 рік найпопулярнішою соціальною мережею була Vkontakte, тоді як у світі домінував Facebook. Але тут варто звернути увагу на таку

деталь: у соціальній мережі Vkontakte не було розвиненого дипломатичного дискурсу. Оскільки Vk використовувався для особистого спілкування та розважального контенту, процес інтегрування соціальних мереж у дипломатичну практику тривалий час розвивався повільніше, ніж у країнах Заходу.

Незважаючи на ті можливості, які відкрила інтернет-дипломатія, вона безпосередньо несе в собі не тільки позитивні фактори впливу. Відкривається простір для інформаційного зараження, через що позначається вразливість громадської думки. Дезінформація та пропаганда становлять суттєві загрози для міжнародної комунікації, вони сприяють поширенню дискредитації державних органів, що ускладнює процеси та створює додаткові виклики для офіційної дипломатичної комунікації.

Розглянемо російсько-українську інформаційну війну як приклад негативного впливу цифрового простору на міжнародну комунікацію. Російська Федерація веде інформаційну війну проти України з моменту проголошення незалежності нашої держави. Особливо активно це проявлялося в період правління проросійського режиму Януковича. Вже на початковому етапі війни Росія активно поширювала дезінформаційні повідомлення про звільнення українських територій та неіснуючу загрозу для російського населення з боку України. Подібні інформаційні наративи стали приводом для легітимізації військової агресії. З метою знищення проросійських Telegram-каналів та припинення поширення фейкових новин житель Миколаєва під псевдонімом leek створив інтернет-спільноту ДСУ-95. Це угруповання не належить до Кіберполіції України та інших державних органів, також воно не має фінансування з боку української влади. За два місяці спільнота нараховувала приблизно 50 000 осіб, які кожного дня зупиняли роботу десятків Telegram-каналів, що несли проросійську пропаганду та поширювали фейкові новини [1].

Повертаючись до негативного впливу інтернет-дипломатії на інформаційний простір, слід зазначити також той фактор, що між державами досі залишається нерівномірність у розвитку цифрових технологій, через що в кібернетичному просторі деякі держави мають лідерські дипломатичні позиції, водночас інші посідають периферійні місця. Але не завжди високий рівень технологічного розвитку свідчить про ефективнішу цифрову ди-

пломатію країни. Наприклад, Україна в умовах війни змогла надзвичайно ефективно використати соціальні мережі та цифрову дипломатію для формування міжнародної підтримки, демонструючи, що результативність цифрової комунікації залежить не лише від технологічних ресурсів, а й від комунікаційних стратегій, оперативності та здатності взаємодіяти з міжнародною аудиторією.

Отже, розвиток цифрових технологій докорінно змінив характер дипломатичної комунікації, перетворивши соціальні мережі та інтернет-платформи на важливий інструмент міжнародної взаємодії. Поряд з новими можливостями інтернет-дипломатія створює нові загрози, серед яких пропаганда, дезінформація та інформаційні війни. Російсько-українська війна демонструє, що інформаційний простір став повноцінним елементом міжнародних конфліктів та ключовим засобом формування міжнародної підтримки і захисту національних інтересів. Таким чином, ефективність дипломатичної комунікації у XXI столітті визначається здатністю держав адаптуватися до нових інформаційних змін та ефективно використовувати цифрові інструменти в міжнародній політиці.

Список використаних джерел

1. Учасники проєктів Вікімедіа. Дезінформація під час російсько-української війни. *Вікіпедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ Дезінформація_під_час_російсько-української_війни? (дата звернення: 06.05.2026).

2. Зінченко А. Л. Історія дипломатії від давнини до нового часу : навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2002. 434 с.

3. Ліченко А. Соціальні мережі Facebook і Twitter як інструмент медіадипломатії. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7551/1/Lichenko.pdf?utm_source.

4. Літра Л., Кононенко Ю. Твітер-дипломатія. Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? URL: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Tviter-dyplomatiya.-YAk-novitni-tehnologiyi-mozhut-posylyty-izhnarodni-pozitsiyiUkrayiny.pdf.

5. Дорош Л., Копей Ю. Twitter-дипломатія: український контекст (науково-дослідна стаття). *Academic Journals and Conferences*|. URL: https://science.lpnu.ua/uk/shv/vsi-vypusky/tom-4-chyslo-2-2018/twitter-dyplomatiya-ukrayinskyy-kontekst-naukovo-doslidna?utm_source.

6. Philological sciences and translation studies: European potential : proceedings of the International scientific and practical conference, 2021. Wloclawek : "Baltija publishing", 2021. 331 p.

Тетяна Данильченко,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Навчально-наукового інституту права,
правоохоронної діяльності та психології
Пенітенціарної академії України

КОГНІТИВНІ ТРУДНОЩІ У ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ СТУДЕНТАМИ-ПСИХОЛОГАМИ

Проблеми засвоєння статистики серед студентів-психологів є поширеним явищем у сучасній вищій освіті. Основною причиною труднощів є так звана «статистична тривожність» – специфічний вид емоційного напруження, який виникає під час вивчення статистичних методів, аналізу даних або інтерпретації результатів дослідження. Виявлено, що понад 70 % студентів відчувають помітний рівень тривоги під час вивчення статистики [2; 3]. Особливо це притаманно слухачам психологічних спеціальностей, значна частина з яких очікує гуманітарного, а не математичного профілю підготовки.

Одним із ключових чинників є негативний попередній досвід взаємодії з математикою. Багато студентів-психологів ще у шкільному віці формують уявлення про власну «нездатність» до точних наук. Надалі це призводить до уникнення математичних дисциплін та зниження впевненості у власних когнітивних здібностях. Дослідження показують, що математична тривожність безпосередньо корелює зі статистичною тривожністю: чим вищий страх перед математикою, тим складніше студенту опановувати статистичні концепції [1; 4].

Важливу роль також відіграє низький рівень статистичної самоефективності, тобто віри у власну здатність зрозуміти й застосовувати статистичні методи. Особи з низькою самооцінкою частіше демонструють уникнення складних завдань, підвищену тривогу та когнітивне перенавантаження під час роботи з числовими даними. Встановлено, що статистична тривожність пов’язана не лише з математичними навичками, а й із перфекціонізмом, страхом помилок та підвищеною чутливістю до оцінювання [5].

Ще однією причиною є специфіка самої психології як науки. Значна частина студентів сприймає психологію переважно як гу-

манітарну дисципліну, орієнтовану на міжособистісну взаємодію та клінічну практику. Тому статистичні методи часто розглядаються як «чужорідний» компонент професійної підготовки. Невідповідність між очікуваннями студентів і реальним змістом освітньої програми формує додатковий психологічний опір та посилює тривожність. Крім того, статистика потребує високого рівня абстрактного мислення, логічного аналізу і роботи з невизначеністю. Для багатьох студентів-психологів складність полягає не лише у формулах, а й у необхідності інтерпретувати ймовірності, кореляції і статистичні моделі. Це створює значне когнітивне навантаження, особливо за умов обмеженої математичної підготовки.

Отже, труднощі психологів у засвоєнні статистики мають комплексний характер і зумовлені поєднанням когнітивних, емоційних та освітніх чинників. Щоб з'ясувати специфіку засвоєння статистичних понять у психологічній освіті, проаналізуємо результати залікового тесту серед студентів-психологів (N=215).

Найбільш помітною закономірністю є загалом низький рівень правильних відповідей на питання, що потребують розуміння абстрактних статистичних концепцій. Найменший відсоток правильних відповідей спостерігається щодо питання про факторне навантаження (рис. 1).

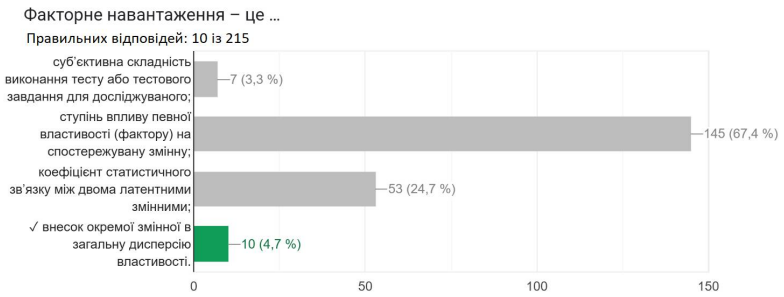

Рис. 1. Діаграма відповідей визначення факторного навантаження

Аналогічно низькі результати зафіксовані для питань про дисперсійний аналіз (6 % правильних відповідей), рівень значущості (14,4 %), кореляцію між двома впорядкованими рядами

(15,8 %) та обмеження факторного аналізу (20,5 %). Це свідчить про суттєві труднощі студентів у засвоєнні багатокомпонентних статистичних понять, які вимагають розуміння логіки математичного моделювання, а не лише механічного запам'ятовування визначень. Особливо показовим є низький результат щодо дисперсійного аналізу, оскільки ця тема передбачає інтеграцію знань про варіативність, статистичні гіпотези та інтерпретацію міжгрупових відмінностей. Отже, найбільші труднощі викликають саме аналітичні та інтерпретаційні аспекти статистики. Це дає можливість припустити, що значна частина слухачів курсу засвоює математичні методи на рівні механічного запам'ятовування термінів і правил без глибокого розуміння їхнього методологічного змісту. Подібна тенденція є типовою для гуманітарно орієнтованих спеціальностей, де математичні дисципліни часто сприймаються як зовнішній і складний елемент професійної підготовки.

Значно кращими є результати у завданнях, пов'язаних із конкретними та інтуїтивно зрозумілими прикладами. Найвищі показники правильних відповідей отримали питання про описову статистику: моду (87 %), медіану (92,6 %) та дисперсію (89,3 %). Більш зрозумілими були завдання, що мали прикладний характер, спиралися на життєву логіку або формально вивчені правила. Студенти легше засвоюють матеріал, коли статистичні поняття пов'язані з конкретними поведінковими явищами чи алгоритмами дій. Це узгоджується із сучасними дослідженнями психології навчання, які свідчать, що контекстуалізація абстрактних понять значно підвищує рівень їх розуміння [6].

Тестування показало труднощі з фундаментальними поняттями теорії вимірювання і статистичного висновку. Наприклад, лише 18,6 % правильно визначили шкалу вимірювання порядкового номера досліджуваного у списку, а 20,9 % правильно інтерпретували сутність перевірки статистичної гіпотези. Це свідчить про недостатнє розуміння базових принципів статистичного мислення, без яких неможливе коректне використання складніших методів аналізу. Особливо проблематичним є те, що труднощі виникають уже на рівні фундаментальних категорій: шкал вимірювання, гіпотез та кореляційних залежностей. Така ситуація може вказувати не лише на дефіцит математичної підготовки, а й

на фрагментарне засвоєння навчального матеріалу без формування цілісної системи статистичних знань.

Отже, результати тестування демонструють ключові тенденції: низький рівень засвоєння абстрактних статистичних концепцій, кращу успішність у прикладних та інтуїтивно зрозумілих завданнях, а також недостатнє розуміння фундаментальних принципів статистичного аналізу. Сукупність цих закономірностей свідчить про необхідність удосконалення методики викладання математичної статистики для психологів за такими напрямами.

По-перше, статистичні поняття доцільно викладати через приклади психологічних досліджень (реальні емпіричні дані), психодіагностики (інтерпретація результатів досліджень) та клінічної практики (психологічні кейси). Пов'язування статистичних методів з реальними професійними завданнями підвищить мотивацію студентів і посприяє глибшому розумінню абстрактних концепцій. Статистичні методи доцільно вивчати не ізольовано, а у зв'язку з курсами експериментальної психології, психодіагностики та методології наукових досліджень. Такий міждисциплінарний підхід допоможе студентам усвідомити практичну цінність статистики як інструменту наукового пізнання та професійної діяльності психолога.

По-друге, навчання статистики має бути орієнтоване насамперед на розвиток статистичного мислення й розуміння логіки аналізу даних. Доцільно приділяти більше уваги інтерпретації статистичних показників, поясненню причин використання конкретних критеріїв і формуванню навичок критичного аналізу результатів, а не лише відтворенню теоретичних визначень. По-третє, важливим завданням є створення підтримувального освітнього середовища, у якому помилки розглядаються як частина навчального процесу. Використання поетапного пояснення матеріалу, інтерактивних методів навчання, групових обговорень та цифрових візуалізацій допоможе знизити страх перед математичними дисциплінами.

Список використаних джерел

1. Gibeau R.-M., Maloney E. A., Béland S., Lalande D., Cantinotti M., Williot A., Chanquoy L., Simon J., Boislard-Pépin M.-A., Cousineau D. The correlates of statistics anxiety: Relationships with spatial anxiety,

mathematics anxiety and gender. *Journal of Numerical Cognition*. 2023. № 9 (1). P. 16–43. DOI: https://doi.org/10.5964/jnc.8199.

2. Hamilton D., March J. Mathematics, misconceptions, and mental blocks: a thematic analysis of statistics anxiety in university psychology students. 2025. DOI: https://doi.org/10.31234/osf.io/8cw3h_v2.

3. Hunt B. W., Mari T., Knibb G., Christiansen P., Jones A. Statistics anxiety and predictions of exam performance in UK psychology students. *PLoS ONE*. 2023. № 18 (8). DOI: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0290467.

4. Maldonado Moscosoю P. A., Castaldi E., Arrighi R., Primi C., Caponi C., Buonincontro S., Bolognini F., Anobile G. Mathematics and Numerosity but Not Visuo-Spatial Working Memory Correlate with Mathematical Anxiety in Adults. *Brain Science*. 2022. № 12 (4). DOI: 10.3390/brainsci12040422.

5. McCaughey N. J., Hill T. G., Mackinnon S. P. The association of self-efficacy, anxiety sensitivity, and perfectionism with statistics and math anxiety. *Personality Science*. 2022. № 3. Art. e7091. DOI: https://doi.org/10.5964/ps.7091.

6. Micallef A., Newton P. M. The Use of Concrete Examples Enhances the Learning of Abstract Concepts: A Replication Study. *Teaching of Psychology*. 2024. № 51 (1). P. 22–29. DOI: 10.1177/00986283211058069.

Андрій Доменюк,
старший викладач центру спеціальної підготовки
Пенітенціарної академії України;
Людмила Бартєнєва,
викладач центру спеціальної підготовки
Пенітенціарної академії України

КАНІСТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ

Каністерапія – доволі новий вид медико-соціальної реабілітації, що поширюється в Україні, набуває чималого попиту та полягає у використанні спеціально підготовлених собак для проходження курсу реабілітації людей з різними типами психічних захворювань, а також людей, які отримали травми різного ступеня важкості. Термін «каністерапія» виник у 60-ті роки XX ст. у США і набув там значного поширення. Каністерапія активно використовується у Польщі, Канаді, Німеччині, Норвегії, Литві, Чехії, Іспанії. Наприклад, у Польщі є

така професія як каністерапевт, у Чехії та Іспанії можна отримати освіту каністерапевта [2].

В Україні метод каністерапії є відносно новим і використовується для лікування дітей із синдромом Дауна, дитячим церебральним паралічем, розладами аутичного спектра тощо [1]. Проте каністерапія перманентно набуває все більшої популярності, тому що як доволі багатогранний напрям може застосовуватися для лікування людей похилого віку, хворих, військових, які проходять курс лікування у шпиталях, реабілітаційних центрах. У країнах Європи та Америки каністерапія використовується в контексті rehabilitational work (реабілітації) для людей, зокрема й засуджених.

Ідея використання тварин для лікування засуджених виникла в рамках реабілітаційних програм, які сприяють покращенню психологічного стану, зменшенню рівня стресу та агресії, а також розвитку емпатії. Так, у Німеччині активно використовуються програми каністерапії в пенітенціарних установах для роботи з молодими злочинцями та жертвами насильства. Залучення собак до процесу реабілітації допомагає засудженим відновлювати емоційний баланс. У Франції програми каністерапії впроваджені у кількох в'язницях, де собаки допомагають знижувати рівень агресії серед засуджених та покращують їхній психологічний стан. Каністерапія є засобом розвитку відповідальності й турботи про інших. У Великій Британії каністерапія використовується в контексті підтримки та реабілітації засуджених, зокрема для роботи з тими, хто страждає на психологічні або посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

У США каністерапія також набула популярності в пенітенціарних установах, де собаки використовуються для різних цілей, зокрема:

– реабілітація через собак – деякі програми дозволяють засудженим доглядати за тваринами, що допомагає створювати позитивний зв'язок з іншими живими істотами й розвивати турботливість та емпатію;

– кінологічні навчальні програми – деякі засуджені беруть участь у програмах, де вони навчають собак базових команд або готують їх для роботи з людьми з обмеженими можливостями. Це не лише допомагає тваринам знайти домівку, але й дає

засудженим практичні навички для післяв'язничної реінтеграції. Цей підхід має кілька переваг: знижує стрес і тривогу, допомагає зменшити ризик рецидиву через розвиток співчуття та зміну емоційного ставлення до інших [3].

Каністерапія також має доведені позитивні ефекти на людей, що перебувають у в'язниці, допомагає зменшити рівень насильства, стресу й покращити психоемоційний клімат у місцях позбавлення волі.

Загалом каністерапія в Європі та США визнана ефективним методом реабілітації засуджених, що сприяє їхній ефективній соціалізації. Собаки відчувають емоційний стан людини й реагують на нього. Їхня безумовна любов і відданість створюють довірливу атмосферу. Це особливо важливо для засуджених, які часто мають труднощі з висловленням своїх почуттів.

Аналіз досвіду країн Європи та Америки дає змогу припустити, що в Україні також можливе впровадження такого виду ресоціалізації засуджених шляхом передачі неповнолітнім засудженим собак для створення позитивного зв'язку. Цей вид терапії допоможе неповнолітнім засудженим знижувати рівень агресії і тривоги, розвивати емпатію. Також під час роботи із собакою та догляду за ним у людини встановлюється психологічна рівновага, знижується інтенсивність травматичних спогадів, виникає відчуття спокою та безпеки. Під час роботи із собакою в неповнолітнього засудженого відбуватиметься соціальна адаптація до умов, у яких він перебуває, краще долатиметься стрес ізоляції, покращаться комунікативні навички, відновиться емоційний баланс, а головне – з'явиться почуття відповідальності та емпатії.

Саме тому впровадження каністерапії як нового, альтернативного й водночас дієвого методу психотерапії неповнолітніх засуджених є надзвичайно актуальним в умовах створення нових підходів до роботи із засудженими.

Список використаних джерел

1. Береговенко О. Каністерапія – ефективний метод профілактики й реабілітації ментального здоров'я. URL: https://nubip.edu.ua/news/kanisterapiya-efektyvnyy-metod-profilaktyky-y-reabilitatsiyi-mentalnoho-zdorovya (дата звернення: 07.05.2026).

2. Садрицька С. В. Проблеми каністерапії як новітнього методу практичної соціальної роботи. *Соціопростір: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2021. № 11. С. 38–45.

3. Чамлай І. В. Каністерапія як інноваційний метод соціально-психологічної реабілітації. *Психологічний журнал*. 2024. № 13. С. 131–139.

Марія Дорошко,
здобувачка вищої освіти групи ПБ-221
Національного університету «Чернігівська політехніка»;
науковий керівник: *Віталій Шмаргун,*
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

РОЗВИТОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність цієї теми полягає у вивченні стресостійкості фахівців соціальної сфери. Це зумовлено постійним зростанням професійного напруження, що є наслідком інтенсивної комунікації, глибокої емоційної залученості та високої відповідальності за долю клієнтів. Систематичний вплив стресових чинників негативно відображається на стані здоров'я працівників, підвищуючи загрозу професійного вигорання та знижуючи якість надання послуг. Тому критичного значення набуває розвиток стресостійкості як ключової компетенції, що дозволяє зберігати працездатність, емоційну стабільність та адаптивність у складних професійних обставинах. З огляду на складність трансформації сталих особистісних рис у дорослому віці доцільно впроваджувати психологічні методики, спрямовані на опанування стратегій копінгу та навичок саморегуляції, що сприятиме покращенню результативності праці та зміцненню психофізичного здоров'я персоналу [1].

Метою тез є дослідження особливостей розвитку стресостійкості працівників як умови підвищення ефективності їхньої професійної діяльності. Для реалізації мети проаналізовано актуальні наукові підходи до розуміння стресостійкості, зокрема когнітивно-феноменологічну концепцію подолання стресу, а також визна-

чено її ключові компоненти, ресурси та психологічні передумови розвитку. Окрему увагу приділено аналізу копінг-стратегій, методів психічної саморегуляції та впливу внутрішніх і зовнішніх особистісних ресурсів на здатність фахівців протистояти стресовим чинникам. Крім того, висвітлено дієві засоби розвитку стресостійкості, зокрема психологічні тренінги, спрямовані на вироблення адаптивних поведінкових стратегій, зміцнення емоційної стабільності та збереження психофізичного здоров'я працівників [1].

Однією з важливих стратегій подолання стресу є комплексна саморегуляція функціональних станів організму, яка охоплює належну організацію сну, харчування та оволодіння методами психоемоційної саморегуляції.

Зокрема, якість сну значною мірою визначається як фізіологічними, так і поведінковими чинниками. На процес засинання впливають температура тіла, стан травної системи та рівень психічного напруження. Зниження активності центральної нервової системи може бути досягнуто через природні фізіологічні механізми, теплові процедури, вживання теплого пиття, а також через створення сприятливого середовища для відпочинку. Водночас переїдання, особливо перед сном, порушує нормальні процеси травлення, що призводить до активації компенсаторних механізмів організму, інтоксикаційних процесів, як наслідок – до погіршення якості сну та виникнення психоемоційного дискомфорту.

Важливу роль у підтриманні стабільного функціонального стану відіграє також раціональне харчування. Збалансований прийом їжі, який містить основні макро- та мікронутрієнти, забезпечує нормальне функціонування нервової системи та підвищує стресостійкість. Регулярність харчування та наявність повноцінного сніданку – значущі чинники психофізіологічної стабільності. Додаткове значення мають продукти рослинного походження, трав'яні напої та антиоксидантні комплекси, які сприяють зниженню рівня напруження та загальному оздоровленню організму.

Окремий блок становлять методи психічної саморегуляції, зокрема релаксація. Вона розглядається як ефективний інструмент зниження м'язового та психічного напруження, що дозволяє впливати на функціональний стан нервової системи та відновлю-

вати емоційну рівновагу. Систематичне застосування релаксаційних технік формує стійкий навик довільного керування власним станом, що є важливим компонентом профілактики психосоматичних розладів. Таким чином, релаксація виступає не лише як метод оперативного зниження стресу, а й як довгостроковий механізм підтримання психічного здоров'я.

Окремо слід відзначити значущість психологічної допомоги в умовах гострих емоційних станів. Різні реакції – від апатії та страху до агресії, істерики чи суїцидальних тенденцій – потребують диференційованого підходу, який базується на стабілізації стану, встановленні контакту, зниженні рівня тривоги та забезпеченні безпеки людини. Ефективна психологічна підтримка в таких ситуаціях передбачає поєднання емоційної присутності, невербальної підтримки, структурованої комунікації та (за необхідності) залучення фахівців [2].

Узагальнюючи теоретичні положення, можна констатувати, що стресостійкість у професійній діяльності працівників як публічного управління, так і ІТ-сфери є інтегральною багатовимірною властивістю особистості, яка формується під впливом організаційних, соціально-психологічних та індивідуально-особистісних чинників. В обох сферах професійна діяльність характеризується підвищеним рівнем стресогенності, що зумовлено інформаційною невизначеністю, високою відповідальністю, дефіцитом часу, багатозадачністю, а також міжособистісними та рольовими конфліктами. Це створює стійке стресове середовище, яке впливає на психоемоційний стан працівників, їхню ефективність та професійне благополуччя.

Установлено, що ключовими детермінантами розвитку стресостійкості виступають організаційна культура, система мотивації, особливості управлінської взаємодії, кадрова структура та індивідуальні психологічні характеристики особистості, зокрема рівень емоційної стабільності, саморегуляції, емпатії та комунікативної компетентності. Водночас у різних професійних контекстах ці чинники мають специфічні прояви: у сфері публічного управління вони значною мірою залежать від нормативно-правових обмежень і організаційної ієрархії, тоді як в ІТ-сфері – від інтенсивності інформаційних потоків, швидкості прийняття рішень та постійної взаємодії з клієнтами [3].

Стресостійкість розглядається як системна динамічна властивість особистості, що забезпечує здатність протистояти негативному впливу стресових факторів, зберігати працездатність, психічне здоров'я та ефективність діяльності в умовах професійних навантажень. Її формування відбувається на основі інтеграції внутрішніх ресурсів особистості та набутого професійного досвіду.

Важливе значення в подоланні професійного стресу мають психологічні та організаційні стратегії регуляції, зокрема когнітивна переоцінка ситуацій, активні копінг-стратегії, емоційно-регуляторні техніки (релаксація, саморегуляція), соціально-комунікативні навички, а також управлінські заходи, спрямовані на вдосконалення організаційної культури, оптимізацію стилю керівництва та створення умов для професійного розвитку персоналу.

Таким чином, розвиток стресостійкості є ключовою умовою ефективного функціонування працівників як у сфері публічного управління, так і в IT-компаніях. Він забезпечує не лише підвищення професійної результативності, а й збереження психічного здоров'я, адаптацію до складних умов сучасного робочого середовища та підтримання стабільності діяльності в умовах постійних змін і високих навантажень [4].

Узагальнюючи проведений теоретичний аналіз, можна констатувати, що стресостійкість у професійній діяльності працівників соціальної сфери, публічного управління та IT-компаній є складною інтегральною властивістю особистості, яка формується під впливом організаційних, соціально-психологічних та індивідуально-особистісних чинників. Професійна діяльність у цих сферах характеризується підвищеним рівнем стресогенності, що зумовлено високою відповідальністю, інтенсивною комунікацією, інформаційною невизначеністю, багатозадачністю та емоційною залученістю у взаємодію з іншими людьми.

Встановлено, що стресостійкість забезпечує здатність особистості ефективно протистояти негативному впливу стресових факторів, зберігати психічне здоров'я, працездатність і професійну ефективність у складних умовах діяльності. Вона має динамічний характер і формується на основі розвитку внутрішніх ресурсів особистості, життєвого та професійного досвіду, а також оволодіння адаптивними стратегіями поведінки.

Особливого значення у процесі розвитку стресостійкості набувають копінг-стратегії, методи психічної саморегуляції, зокрема релаксаційні техніки, а також організаційні та управлінські підходи, спрямовані на зменшення рівня професійного стресу. Важливу роль відіграють також розвиток емоційного інтелекту, комунікативної компетентності та навичок конструктивної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Мітіна С. В. Психологічні чинники стресостійкості соціальних працівників. *Соціально-психологічні ресурси особистості в екстремальних умовах*. 2023. URL: https://doi.org/10.36059/978-966-397-309-8-5 (дата звернення: 18.05.2026).

2. Брюховецька О. Професійний стрес як чинник психосоматичних розладів у працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2026. Т. 2. № 3 (68). С. 33. URL: https://doi.org/10.33216/2219-2654-2025-68-3-2-33-48 (дата звернення: 18.05.2026).

3. Сердюк О. Психологічні чинники розвитку позитивних ресурсів особистості у протидії стресу та забезпеченні професійної ефективності ІТ-компаній. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2025. Т. 36. № 3. С. 97–107. URL: https://orgpsy-journal.in.ua/index.php/opep/article/view/529 (дата звернення: 18.05.2026).

4. Тептюк Ю. Розвиток стресостійкості соціальних працівників: від результатів експерименту до методичних рекомендацій. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2020. Вип. 1 (4). С. 89–96.

5. Dorosh I., Dorosh O. Стресостійкість персоналу в системі вітчизняного публічного менеджменту: чинники та особливості. *Theory and Practice of Public Administration*. 2019. Т. 1. № 64. С. 187–194. URL: https://periodicals.karazin.ua/tpdu/article/view/20668/19414 (дата звернення: 18.05.2026).

Наталія Дудка,
старший викладач кафедри підвищення
кваліфікації працівників пробації
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України;
Олександр Косов,
старший викладач кафедри підвищення
кваліфікації працівників пробації
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКІВ ПРОБАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ

Психологічна безпека працівників пробації в умовах воєнного стану набуває особливого значення як невід'ємна складова ефективності їх професійної діяльності та гарантія належної реалізації завдань кримінально-виконавчої політики держави. Сучасні безпекові виклики, зумовлені збройною агресією, підвищеним рівнем соціальної напруги, зростанням кількості кризових ситуацій та ускладненням комунікації з суб'єктами пробації, істотно впливають на психоемоційний стан працівників, підвищують ризики професійного стресу, емоційного вигорання та професійної деформації. У таких умовах особливої актуальності набуває дослідження нових викликів психологічній безпеці персоналу пробації, а також обґрунтування ефективних адаптаційних стратегій, спрямованих на збереження психічної стійкості, підвищення стресостійкості та забезпечення належного рівня професійної діяльності в умовах невизначеності та постійної загрози.

Теоретико-правові засади психологічної безпеки працівників пробації доцільно розглядати в контексті сучасної трансформації кримінальної юстиції, що характеризується переходом від каральної моделі до гуманістично орієнтованої, спрямованої на ресоціалізацію правопорушників. У цьому вимірі пробація виступає як комплексний соціально-правовий інститут, що поєднує наглядові, корекційні та соціально-виховні заходи, реалізація яких відбувається без ізоляції особи від суспільства [1, с. 203]. Така функціональна спрямованість обумовлює суттєве ускладнення

професійної ролі працівника пробації, який водночас виконує контрольні, консультативні та соціально-психологічні функції.

Нормативною основою цієї діяльності є Закон України «Про пробацію», який визначає її як інструмент забезпечення безпеки суспільства через запобігання повторним правопорушенням і корекцію поведінки засуджених [2]. Водночас реалізація зазначених завдань безпосередньо пов'язана з інтенсивною міжособистісною взаємодією працівників пробації із суб'єктами пробації, що часто характеризуються підвищеним рівнем агресивності, емоційної нестабільності та девіантних установок [3, с. 22]. Це створює додаткове психоемоційне навантаження та формує специфічні ризики професійної діяльності.

З огляду на це в науковому дискурсі пробація розглядається як міждисциплінарна система, у якій правові механізми нерозривно пов'язані з психологічними інструментами впливу, а ефективність її функціонування значною мірою залежить від рівня професійної та психологічної підготовленості персоналу [3, с. 2]. Саме тому психологічна безпека працівників пробації постає як необхідна умова не лише їхньої особистісної стабільності, а й належного виконання завдань пробації загалом.

Особливої уваги окреслене питання набуває в умовах сучасних соціально-правових викликів, коли гуманістичні засади пробації, орієнтовані на повагу до прав людини та забезпечення балансу між безпекою суспільства і правами правопорушника, реалізуються у складному та динамічному середовищі [4, с. 175]. У такому контексті психологічна безпека працівників пробації є системоутворювальним елементом, що забезпечує стійкість їх професійної діяльності та ефективність функціонування інституту пробації загалом.

Таким чином, під психологічною безпекою працівників пробації доцільно розуміти стан їхньої професійної діяльності, за якого забезпечується збереження психоемоційної стабільності, здатності до адекватного прийняття рішень та ефективного виконання службових повноважень в умовах підвищеного ризику та стресу.

В умовах воєнного стану психологічна безпека працівників пробації зазнає суттєвого впливу з боку комплексу психоемоційних викликів, обумовлених як загальносоціальними, так і професійно-специфічними чинниками. Постійна загроза безпеці, неста-

більність соціального середовища, інформаційне перевантаження та необхідність функціонування в умовах невизначеності зумовлюють підвищений рівень професійного стресу, що своєю чергою сприяє розвитку емоційного вигорання та зниженню психоемоційної стійкості. Додатковим фактором ризику виступає інтенсивна міжособистісна взаємодія із суб'єктами пробації, які нерідко характеризуються девіантною поведінкою, агресивністю та низьким рівнем соціальної адаптації, що підвищує рівень конфліктності у професійній діяльності.

Специфіка діяльності працівників пробації в умовах підвищеної небезпеки полягає в необхідності одночасного виконання контрольних, консультативних і соціально-психологічних функцій у середовищі з високим рівнем ризику. Це передбачає прийняття відповідальних рішень в умовах обмеженого часу, роботу з вразливими та потенційно небезпечними категоріями осіб, а також збереження професійної ефективності в ситуаціях постійного психоемоційного напруження. За таких умов психологічна безпека персоналу пробації виступає ключовим чинником забезпечення стабільності їх діяльності та ефективності реалізації завдань пробації.

З огляду на зазначені виклики забезпечення психологічної безпеки працівників пробації потребує впровадження комплексних адаптаційних стратегій, зокрема через системне впровадження психологічного супроводу персоналу як складової службової діяльності, що поєднують індивідуальні та організаційні механізми реагування на психоемоційні навантаження. На індивідуальному рівні ключового значення набувають розвиток стресостійкості, навичок саморегуляції, емоційного контролю та професійної рефлексії, що дозволяє знижувати вплив негативних факторів і підтримувати належний рівень психоемоційної стабільності. Водночас ефективність цих механізмів значною мірою залежить від наявності відповідного організаційного середовища.

Організаційні стратегії передбачають запровадження системи психологічної підтримки персоналу, зокрема регулярної супервізії, професійного консультування, тренінгових програм з формування навичок стрес-менеджменту та комунікативної безпеки. Важливою є також оптимізація службового навантаження, удосконалення внутрішніх комунікацій та формування безпечного професійного середовища, орієнтованого на підтримку працівника.

Удосконалення правового та психологічного забезпечення діяльності працівників пробації має здійснюватися шляхом нормативного закріплення механізмів психологічного супроводу персоналу, визначення стандартів професійної безпеки та інтеграції психологічної підготовки у систему професійного навчання. У цьому контексті доцільним є посилення комплексного поєднання правових, психологічних та організаційних механізмів у діяльності органів пробації, що сприятиме досягненню балансу між вимогами професійної діяльності та збереженням психологічного благополуччя співробітників.

Отже, психологічна безпека працівників пробації в умовах воєнного стану постає не лише як індивідуальна характеристика їх професійної стійкості, а як системна умова ефективного функціонування інституту пробації. Встановлено, що сучасні виклики зумовлюють необхідність переосмислення підходів до організації діяльності персоналу, зокрема через інтеграцію психологічного компоненту у структуру службових стандартів. Обґрунтовано доцільність нормативного закріплення механізмів психологічного супроводу як елементу професійної безпеки, що сприятиме підвищенню якості правозастосування. Перспективним напрямом є формування цілісної моделі забезпечення психологічної безпеки, заснованої на узгодженні правових, організаційних та психологічних інструментів впливу.

Список використаних джерел

1. Басенко Р. В., Аванесян Г. В., Коваленко В. В. Інституціювання пробації в контексті гуманістичного та євроінтеграційного потенціалу правової системи України. *Кримінальне право*. 2021. № 5. С. 203–208. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/202 1.5.33.

2. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII : Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/160-19 (дата звернення: 06.05.2026).

3. Пробація: 10 років змін та досягнень : колективна монографія / В. О. Аніщенко, І. Г. Богатирьов, І. Б. Волеваха та ін. ; за заг. ред. С. К. Гречанюка. Чернігів : Пенітенціарна академія України, 2025. 272 с.

4. Ворожбіт-Горбатюк В. В. Гуманістичні концепти пробаційних програм у вирішенні завдань запобігання кримінальним правопорушенням. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Вип. 47. С. 168–176. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-47-168.

Владислав Жеребний,
студент 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в контексті збройної агресії російської федерації спирається на комплексний підхід, що охоплює соціальний, економічний, освітній і культурний виміри суспільного життя. Ключовим пріоритетом цієї політики є залучення молодих громадян до участі в суспільно-політичних процесах, підтримка їхніх ініціатив, а також забезпечення доступу до освіти, зайнятості та підприємницької діяльності в умовах воєнного часу.

Повномасштабне вторгнення, що триває з 2022 року, стало вагомим фактором глибоких трансформаційних зрушень у соціальній та політичній площинах українського суспільства. Війна породжує не лише масштабні руйнування державних інституцій, економіки та інфраструктури, а й зумовлює кардинальний перегляд світоглядних орієнтирів і ціннісних установок особистості, суттєво змінює характер соціальних зв'язків і спонукає громадян до переосмислення власної громадянської ідентичності.

У кризових умовах особливого значення набуває політична культура – сукупність усталених цінностей, традицій, форм політичної поведінки та накопиченого суспільного досвіду. Саме вона відображає динаміку соціальних змін і слугує механізмом адаптації, самоорганізації та суспільної згуртованості, водночас є індикатором рівня довіри громадян до владних структур, політичних сил і державних інститутів. У цьому зв'язку вивчення якісних і кількісних трансформацій у політичній культурі молодого покоління в умовах екзистенційної загрози для української нації набуває особливої наукової та суспільної актуальності.

«Сучасна українська молодь опинилася перед безпрецедентними викликами, зумовленими війною, економічною нестабільністю та глибокими соціальними змінами, що охопили всі сфери її життя – від освіти та зайнятості до фізичного й ментального здоров'я, громадської активності та соціальної інтеграції» [1, с. 4].

За класифікацією А. Рапопорта, війна є найвищою, збройною стадією політичного конфлікту, що чинить найпотужніший вплив на всі сфери існування держави та її громадян. Д. Ден розглядає політичні кризи як наслідок конфліктів різної інтенсивності, а О. Кочубей диференціює їх за характером, масштабом і наслідками – від урядових до міжнародних, які здатні переростати у збройне протистояння [2]. Російсько-українську війну експерти кваліфікують як конфлікт екзистенційного рівня, що спрямований на знищення української державності, ідентичності та культури, де Україна відстоює право на існування і власний демократичний шлях.

Війна трансформує не лише умови повсякденного життя, а й кардинально впливає на політичну свідомість і культуру участі молоді. Політична культура є суспільним феноменом, що формується впродовж усього життя людини як результат виховання, соціалізації та залучення до різних форм політичної діяльності. На думку Ю. Шайгородського, вона є не лише інтегральною характеристикою політичної свідомості, а й системою суспільних та особистісних цінностей, що визначає масову та індивідуальну поведінку [3, с. 305].

Політична культура української молоді – це національно самобутній феномен, що охоплює знання, духовні цінності, емоційні настанови, соціальний досвід і моделі поведінки, які визначають характер взаємодії молодого покоління з владою та політичними інститутами. В умовах збройної агресії вона зазнає екстремальних трансформацій: молоді громадяни свідомо обирають боротьбу за свободу і національну ідентичність, а суспільний спротив спирається на єдність, мобілізацію та ідеологічне протиставлення української свободи російському рабству.

Як зауважує О. Артемчук, на тлі зростання патріотичних настроїв знизився рівень довіри до політиків і партій, а молодь зосереджує увагу переважно на питаннях безпеки, економіки та соціального розвитку [4, с. 73].

Соціологічне опитування Служби Разумкова (вересень 2025 р., 1210 осіб, метод face-to-face) показало: 65,9 % молоді обирають демократію як бажаний тип державного устрою; 48,8 % вважають, що Україна рухається у правильному напрямку; найвищий рівень довіри молодь виявляє до ЗСУ (65,8 %), ДСНС

(54,3 %) та Національної гвардії, натомість суди, партії та держапарат довіри не мають. Попри труднощі 31,8 % прагнуть визволення України в кордонах до 24 лютого 2022 року.

Психологічний вимір кризи також є надзвичайно значущим: «війна створює постійні умови стресу та психологічного тиску, одним із найсерйозніших наслідків якого є поширення ПТСР серед цивільних та військових» [5, с. 33]. За даними групи «Рейтинг» (кінець 2025 р.), оптимізм молоді щодо покращення політичної ситуації дещо знизився – з 51 % 2024 року до 39 % 2025 року, проте відчуття сенсу життя зберігається на рівні 7,1 бала з 10.

Політична поведінка молодих українців з 2022 року зазнала суттєвої трансформації – від пасивного спостереження до активної участі через волонтерство, цифровий активізм і службу в ЗСУ. «Громадська активність молоді набула особливого значення: війна активізувала волонтерський рух, посилила патріотичні настрої та згуртувала суспільство навколо спільної мети – перемоги та відбудови країни» [1, с. 5]. Важливу роль у цих процесах відіграють масмедіа та цифровізація, які виконують інформаційну, мобілізаційну, освітньо-виховну, комунікативну та психологічну функції.

Таким чином, повномасштабна війна виступила потужним каталізатором переосмислення молодим поколінням українців власної громадянської ролі та місця в суспільно-політичному житті країни. Під тиском екзистенційних загроз відбувається прискорене становлення національної свідомості, зміцнення демократичних цінностей і зростання готовності до активного захисту державного суверенітету. Водночас тривала збройна криза залишає глибокий психологічний відбиток на молодіжному середовищі, породжуючи ризики соціальної фрагментації та звуження можливостей для повноцінної громадянської самореалізації. Перспективи подальшого демократичного розвитку України значною мірою залежатимуть від того, наскільки ефективно держава та суспільство зможуть підтримати молодь у подоланні цих викликів і спрямувати накопичений нею досвід спротиву на розбудову міцних демократичних інституцій у повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичні матеріали до державної доповіді про становище

молоді в Україні / В. О. Радкевич, М. А. Пригодій, Т. М. Герлянд, О. А. Тітова та ін. Київ : Інститут проф. освіти НАПН України, 2025. 37 с.

2. Кочубей Л. О. Класифікація політичних криз та їх основні ознаки. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки.* 2018. № 3. С. 5–9. URL: https://scispace.com/pdf /klasifikatsiia-politichnikh-kriz-ta-yikh-osnovni-oznaki-u4ffj04z0c.pdf (дата звернення: 25.04.2026).

3. Шайгородський Ю. Ж. Політична культура як чинник розвитку демократичного політичного режиму в Україні // Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. С. 304–351. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729431/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D1%8F%D0%BA_%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf (дата звернення: 25.04.2026).

4. Артемчук О. Компаративний аналіз політичної культури сучасної молоді України у довоєнний період і в умовах війни. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова*. 2023. Вип. 34. С. 73–79. URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6862af69-3d61-4da4-96d6-6ecabc5d4b7a/content (дата звернення: 25.04.2026).

5. Вовк С. О., Бадер А. В. Багатофакторний вплив війни на українське суспільство та громадян України: системний аналіз політичних, соціальних, психологічних і економічних складових. *Політикус.* 2024. Вип. 4. С. 30–37. URL: https://politicus.od.ua/4_2024/6.pdf (дата звернення: 25.04.2026).

Вадим Жулковський,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри формування та розвитку
професійної компетентності персоналу ДКВС України
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Реформування пенітенціарної системи України є складовою загального процесу модернізації державного управління, орієнтованого на європейські стандарти та дотримання прав людини. У цьому контексті цифровізація набуває особливого значення, оскільки виступає не лише інструментом технічного оновлення, а й

механізмом підвищення прозорості, ефективності та підзвітності діяльності установ виконання покарань. Однією зі стратегічних цілей Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року (далі – Стратегія) є розширення можливостей цифровізації пенітенціарної системи [3].

Сучасний етап реформування характеризується переходом від переважно адміністративно-бюрократичної моделі до більш гнучкої, технологічно орієнтованої структури. Цифровізація в цьому процесі відіграє роль каталізатора змін, оскільки дозволяє оптимізувати управлінські процеси, скоротити час обробки інформації та мінімізувати вплив людського фактора. Вона створює передумови для формування єдиного інформаційного простору, у якому дані про засуджених, умови їх утримання та результати роботи установ можуть бути систематизовані, проаналізовані та використані для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Цифровізація виступає важливим інструментом модернізації, оскільки дозволяє подолати низку системних проблем, притаманних традиційній моделі функціонування установ виконання покарань. Передусім йдеться про надмірну бюрократизацію, фрагментарність інформаційних потоків та обмежені можливості контролю за дотриманням прав людини.

У межах реформ цифровізація спрямована на досягнення кількох ключових результатів:

– створення єдиного інформаційного середовища пенітенціарної системи;

– підвищення ефективності управлінських рішень через використання аналітики;

– забезпечення прозорості діяльності установ виконання покарань;

– посилення гарантій дотримання прав засуджених.

Таким чином, цифрові технології стають не лише технічним інструментом, а й засобом реалізації принципів гуманізації та відкритості системи.

Одним з найбільш відчутних напрямів цифровізації є розвиток систем відеоспостереження і технічного контролю. У межах операційного плану реформ передбачено оснащення установ сучасними засобами відеофіксації, створення центрів відеоспостереження та впровадження портативних відеореєстраторів для пе-

рсоналу. Це дозволяє забезпечити безперервний контроль за ситуацією в установах та підвищити рівень безпеки.

Особливу роль відіграє те, що такі технології сприяють запобіганню порушенням прав людини. Фіксація подій у режимі реального часу створює додаткові гарантії проти жорстокого поводження та забезпечує можливість об'єктивного розслідування інцидентів. Водночас очікується, що рівень модернізації техніки відеонагляду поступово досягне максимально можливих показників, що передбачено індикаторами реалізації Стратегії [2].

Важливим доповненням до систем відеоспостереження є цифрова фіксація медичних даних. Зокрема, впровадження в практику фотофіксації тілесних ушкоджень засуджених медичними працівниками, що відповідає міжнародним стандартам і рекомендаціям європейських інституцій. Це підсилює механізми захисту прав ув'язнених і підвищує рівень довіри до системи [1].

Окремий напрям реформ пов'язаний із цифровою трансформацією медичної сфери в установах виконання покарань. Йдеться про інтеграцію пенітенціарної медицини до єдиного медичного простору, що дозволяє забезпечити більш якісне та безперервне медичне обслуговування.

Використання цифрових інструментів у цій сфері відкриває низку можливостей:

– ведення електронних медичних карток засуджених;
– оперативний обмін інформацією між медичними установами;
– контроль за дотриманням стандартів лікування;
– моніторинг поширення соціально небезпечних захворювань.

Очікується, що такі зміни сприятимуть зменшенню кількості порушень права на медичну допомогу та підвищенню ефективності лікування, що підтверджується відповідними індикаторами Стратегії. Крім того, цифровізація дозволяє забезпечити конфіденційність медичної інформації, що є важливою складовою прав людини [2].

Цифрові технології значно розширюють можливості управління пенітенціарною системою. Збір та аналіз даних дозволяє оцінювати ефективність функціонування установ, виявляти проблемні аспекти та прогнозувати результати реформ. Особливо важливим є впровадження ризик-орієнтованого підходу до роботи із засудженими.

Такий підхід передбачає оцінку рівня криміногенних ризиків, індивідуалізацію заходів ресоціалізації та більш обґрунтований розподіл засуджених між установами. У цьому контексті цифровізація виступає основою для переходу до сучасної моделі управління, яка базується на доказових даних і дозволяє підвищити ефективність ресоціалізації.

Важливим аспектом цифровізації є підвищення прозорості діяльності пенітенціарних установ. Запровадження електронного документообігу, цифрових механізмів контролю та можливостей дистанційного моніторингу створює умови для більш відкритої роботи системи [3].

Завдяки цьому спрощується доступ до інформації для контролюючих органів, підвищується ефективність внутрішнього та зовнішнього нагляду та зменшується ризик зловживань і корупційних проявів.

Цифрові інструменти можуть також використовуватися для реалізації механізмів подання скарг і звернень, що підсилює гарантії захисту прав засуджених.

Попри очевидні переваги процес цифровізації супроводжується низкою викликів. Серед них можна виділити:

– потребу у значному фінансовому забезпеченні;
– необхідність технічного переоснащення установ;
– недостатній рівень цифрових компетентностей персоналу;
– ризики, пов’язані з кібербезпекою та захистом даних.

Ці фактори потребують комплексного підходу до впровадження цифрових рішень, який передбачає не лише закупівлю обладнання, а й навчання персоналу, створення нормативної бази та забезпечення належного рівня технічної підтримки.

Цифровізація пенітенціарної системи України є важливим елементом її реформування та модернізації. Вона сприяє підвищенню ефективності управління, забезпеченню безпеки та дотриманню прав людини, а також створює передумови для формування сучасної, відкритої та підзвітної системи виконання покарань.

Реалізація заходів, передбачених Стратегією, демонструє поступовий перехід до нової моделі функціонування, у якій цифрові технології відіграють ключову роль. Водночас успішність цього процесу залежить від здатності держави забезпечити комплексне впровадження інновацій, подолати наявні виклики та сформувати належний рівень цифрової культури в пенітенціарній системі.

Список використаних джерел

1. Операційний план реалізації у 2022–2024 роках Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/102/f521902n195.docx (дата звернення: 05.05.2026).

2. Очікувані результати та індикатори виконання Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/102/f521902n195.docx (дата звернення: 05.05.2026).

3. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1153-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#n10 (дата звернення: 05.05.2026).

Максим Ігнатцов,
студент 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національного університету «Чернігівська політехніка»;
Ігор Іваньков,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і правосуддя
Національного університету «Чернігівська політехніка»;
Олег Іваньков,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри правових дисциплін
Національної академії Національної гвардії України

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ТА МАТЕРІАЛЬНОЇ ШКОДИ ЖЕРТВАМ АГРЕСІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Актуальність розгляду запропонованого питання зумовлена необхідністю забезпечення ефективного відшкодування моральної та матеріальної шкоди жертвам агресії в умовах збройного конфлікту та порушення основоположних принципів міжнародного права. Повномасштабна агресія рф проти України супроводжується значними жертвами серед цивільного населення, втратами житла, майна та вимушеними переселеннями, що визначає значущість питання створення дієвих правових механізмів компенсації. Як вважають В. І. Нагнибіда та А. М. Мул, попри закріплення в міжнародному праві обов’язку держави-правопорушника забезпечити повне відшкодування шкоди [1],

практична реалізація цього принципу ускладнюється, по-перше, відсутністю універсального компенсаційного механізму; по-друге, фрагментарністю наявних інструментів; по-третє, складністю доведення факту завданих збитків [2, с. 48, 51]. У зв'язку з цим особливої ваги набуває дослідження особливостей реалізації процесу розподілу компенсацій жертвам агресії, з урахуванням інституційно-правових механізмів та віктимологічних аспектів, що визначають потребу в комплексному, юридично орієнтованому підході до відновлення порушених прав.

Сучасний міжнародний правопорядок ґрунтується на системі основоположних принципів міжнародного права, закріплених насамперед у Статуті Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), що є установчим міжнародним договором, підписаним 26 червня 1945 р., який набув чинності 24 жовтня 1945 р. Саме у ст. 1 та ст. 2 цього акта визначено базові принципи функціонування міжнародних відносин, зокрема: суверенну рівність держав; утримання від погрози силою або її застосування; мирне вирішення спорів; невтручання у внутрішні справи держав; обов'язок сумлінного виконання міжнародних зобов'язань [3]. Ці принципи мають імперативний характер (jus cogens) та деталізувались у подальших міжнародно-правових актах, зокрема у Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва у Європі 1975 р. [4], таким чином слугують нормативною основою сучасного міжнародного правопорядку. Порушення цих принципів, за переконанням І. Р. Мудрої, зокрема у формі агресії, кваліфікується як міжнародно-протиправне діяння і тягне за собою виникнення міжнародно-правової відповідальності держави, що проявляється у виникненні обов'язку припинити порушення та забезпечити повне відшкодування завданої шкоди, що становить правову передумову формування механізмів компенсації жертвам збройних конфліктів [5, с. 44].

У контексті наведених принципів сучасного міжнародного правопорядку доцільним є звернення до правових засобів та інструментів відшкодування шкоди, завданої міжнародно-протиправними діяннями держав, через які реалізується інститут міжнародно-правової відповідальності. Як зазначає І. Р. Мудра, обов'язок відшкодування шкоди є невід'ємним наслідком порушення міжнародних зобов'язань і визнається як загальний прин-

цип міжнародного права, що отримує підтвердження у практиці міжнародних судових інституцій. При цьому відшкодування здійснюється через систему взаємопов'язаних правових інструментів, серед яких ключове місце посідають реституція, компенсація та сатисфакція, що застосовуються окремо або в сукупності з метою досягнення повного та ефективного відновлення порушених прав [5, с. 76].

Важливим аспектом забезпечення прав людини в умовах збройного конфлікту є відшкодування шкоди особам, які постраждали внаслідок воєнних дій. У межах концепції перехідного правосуддя цей елемент пов'язаний з відновленням справедливості, що охоплює надання матеріальної компенсації за завдані збитки, забезпечення моральної сатисфакції, а також поновлення порушених прав. Аналіз практики застосування міжнародних та національних механізмів свідчить, що бенефіціарами відшкодування, як правило, виступають особи, які безпосередньо зазнали шкоди, зокрема цивільне населення, що постраждало через незаконні дії сторін конфлікту; військовополонені, права яких були порушені; члени сімей загиблих або постраждалих осіб, які втратили засоби до існування; а також держава, якій завдано шкоди у вигляді руйнування інфраструктури, людських втрат та екологічних збитків.

У Резолюції «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України», ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН 14 листопада 2022 року, закріплено низку принципових положень, що мають важливе значення для формування механізмів відшкодування шкоди [4]. Передусім підтверджено факт порушення рф міжнародно-правових зобов'язань, зокрема заборони агресії, визначеної Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 3314 (1974 р.) [7]. Це створює правові підстави для закріплення в національному законодавстві України положення про покладення на державу-агресора обов'язку відшкодовувати шкоду, заподіяну майну цивільного населення внаслідок бойових дій, незалежно від результатів збройного конфлікту. Крім того, у резолюції містяться рекомендації щодо розроблення у співпраці з Україною міжнародного механізму виплати репарацій, а також створення реєстру збитків, який охоплюватиме як матеріальну, так і немайнову шкоду. Водночас визнання факту

агресії має значення і для визначення джерел компенсації, оскільки активи держави-агресора та пов'язаних з нею осіб, що перебувають під юрисдикцією третіх держав, можуть бути використані для відшкодування збитків на підставі відповідних судових рішень [6, с. 373].

Існує кілька підходів до реалізації права на відшкодування шкоди, завданої внаслідок війни, які умовно можна поділити на судові та інституційно-програмні механізми. До них належать звернення до національних та іноземних судів, Європейський суд з прав людини, Міжнародний суд ООН, інвестиційного арбітражу, а також діяльність спеціальних фондів і компенсаційних комісій. В Україні передбачено як цивільно-правові, так і кримінально-правові інструменти захисту, зокрема можливість подання позовів про відшкодування шкоди та ініціювання кримінальних проваджень, у межах яких здійснюється збір доказів. Важливим кроком стала правова позиція Верховного Суду у справі 308/9708/19 (2022 р.), відповідно до якої держава-агресор не може посилатися на судовий імунітет, що відкрило можливість громадянам України звертатися до національних судів із позовами про відшкодування шкоди [7]. Проте ефективність таких механізмів значною мірою залежить від належного документування збитків і доведення причинно-наслідкового зв'язку. Альтернативні міжнародні механізми, попри їх потенціал, часто обмежені політичними або процедурними чинниками, що зумовлює особливу актуальність створення спеціального міжнародного компенсаційного механізму, зокрема через функціонування реєстру збитків, компенсаційної комісії та відповідного фонду виплат [6, с. 374].

Воєнні злочини, закріплені у статті 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, мають специфічні віктимологічні характеристики, що відрізняють їх від інших видів кримінальних правопорушень. Потерпілими від таких злочинів можуть бути як цивільні особи, так і комбатанти, які втратили можливість брати участь у бойових діях унаслідок поранення, полону чи інших обставин [8]. У міжнародно-правовому розумінні поняття «жертва воєнного злочину» охоплює осіб, яким завдано фізичної, психологічної або матеріальної шкоди внаслідок порушення норм міжнародного гуманітарного права. Відповідно до Основних принципів і керівних положень ООН 2005 року жертвами визнаються

не тільки безпосередньо постраждалі особи, а й члени їхніх сімей, утриманці, а також особи, які зазнали шкоди під час надання допомоги постраждалим [1]. Для України ключового значення набуває формування спеціального компенсаційного механізму, зокрема через функціонування реєстру збитків, який забезпечує фіксацію доказів і створює основу для майбутніх виплат. При цьому ефективне відновлення прав жертв потребує не лише фінансової компенсації, але й комплексної реабілітації, що охоплює медичну, психологічну, соціальну та правову допомогу, з урахуванням потреб вразливих груп та необхідності запобігання повторній віктимізації [9, с. 119].

Таким чином, ефективне відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії, є невід'ємним елементом реалізації міжнародно-правової відповідальності держави та ключовим засобом відновлення порушених прав. Проведений аналіз свідчить, що наявні національні та міжнародні механізми компенсації мають фрагментарний характер і не забезпечують повною мірою реалізацію принципу повного відшкодування, що зумовлює необхідність формування спеціального міжнародного компенсаційного механізму.

Список використаних джерел

1. Відповідальність країн за міжнародно протиправні діяння : Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 28 січня 2002 р. № 56/83. URL: https://docs.un.org/en/a/RES/56/83 (дата звернення: 02.05.2026).

2. Нагнибіда В. І., Мул А. М. Завдання та відшкодування шкоди в умовах правових режимів надзвичайної ситуації та воєнного стану : монографія. Київ : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2023. 255 с.

3. Статут ООН від 26.06.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_010 (дата звернення: 23.04.2026).

4. Нарада з безпеки та співробітництва в Європі : Заключний Акт (Гельсинський заключний акт) від 01.08.1975 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text (дата звернення: 23.04.2026).

5. Мудра І. Р. Інституційні та правові механізми відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії : дисертація. Київ, 2025. 241 с. URL: https://repository.ndippp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/1062/Diss_Mudra_Signature.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

6. Resolution adopted by the General Assembly on 14 November 2022. ES-11/5. Furtherance of remedy and reparation for aggression against

Ukraine. URL: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/693/55/pdf/n2269355.pdf (дата звернення: 23.04.2026).

7. Definition of Aggression General Assembly resolution 3314 (XXIX) : Resolution of 14.12.1974. URL: https://legal.un.org/avl/HA/da/da.html.

8. Шрамко С. С. Правові механізми відшкодування шкоди жертвам воєнного конфлікту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. Т. 4. № 84. С. 373–374. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.51.

9. Притягнення рф до відповідальності за шкоду, завдану внаслідок війни, має забезпечити повне відшкодування заподіяних збитків і запобігти вчиненню актів агресії в майбутньому – суддя ВС. *Офіційний сайт Верховного Суду.* URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/news/1490306/ (дата звернення: 23.04.2026).

10. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 25.10.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 23.04.2026).

Тетяна Карапиш,
аспірантка кафедри кримінально-виконавчого та
кримінального права Пенітенціарної академії України,
суддя Ічнянського районного суду Чернігівської області

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА МОДЕЛЬ PEACE У ТРАВМОЧУТЛИВОМУ ДОПИТІ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну зумовило стрімке зростання кількості кримінальних проваджень за фактами воєнних злочинів (ст. 438 КК України). Ключовим елементом доказової бази у цих справах є показання потерпілих і свідків, отримані під час допиту [1]. Специфіка воєнних злочинів полягає в тому, що вони вчиняються в умовах бойових дій чи окупації, а їхні учасники зазнають глибоких психологічних травм, що суттєво ускладнює процес отримання достовірної інформації. Традиційні обвинувальні методи допиту створюють високий ризик вторинної травматизації (ретравматизації) особи, коли актуалізація спогадів під час процесуальної дії викликає повторний стрес [2]. Метою доповіді є обґрунтування впровадження міжнародних стандартів та моделі PEACE як ефективних інструментів травмочутливого допиту.

Під час розслідування воєнних злочинів критично важливо розрізняти первинну та вторинну психологічну травматизацію.

Первинна травма є наслідком безпосереднього сприйняття людиною насильства чи катувань. Вторинна травма (ретравматизація) виникає через некоректні дії слідчого під час допиту. Травматичний стан особи часто проявляється у фрагментарності спогадів, емоційній нестабільності чи уникненні відповідей. Такі прояви не свідчать про недостовірність показань, а є природним захисним механізмом психіки. Це вимагає повного переходу від примусових моделей (*accusatorial approach*) до методів збору об'єктивної інформації (*information-gathering methods*), які мінімізують стрес [3; 4].

Збирання доказів для національних судів та Міжнародного кримінального суду (МКС) вимагає суворого дотримання міжнародних стандартів. Зокрема, Правило 111 Правил доказування МКС зобов'язує роз'яснювати особі права, передбачені ст. 55 Римського статуту. Серед них особливе місце посідає право не піддаватися примусу, яке потрібно окремо наголошувати свідкам, оскільки воно ширше за аналогічні норми ст. 66 КПК України. Важливим елементом міжнародного стандарту є отримання офіційної згоди потерпілого на використання його показань в органах міжнародного правосуддя, зокрема з можливістю збереження повної анонімності.

Найбільш ефективним інструментом реалізації травмочутливого підходу є британська модель процесуального інтерв'ю **PEACE**. Вона повністю унеможливлює психологічний тиск і містить п'ять послідовних етапів:

1. **Planning (планування та підготовка)** – стратегічне налаштування процесу, організація безпечного простору, збір відомостей про вразливість особи та залучення психолога.

2. **Engage and Explain (залучення та пояснення)** – побудова емпатичного контакту, зниження тривожності та роз'яснення правил за допомогою комунікативного підходу *TED'S PIE* (використання відкритих питань типу *«Tell me», «Explain to me», «Describe to me»*).

3. **Account (виклад та уточнення)** – вільне відтворення подій особою без перебивань з боку слідчого, після чого проводиться акуратне та хронологічно вивірене уточнення деталей.

4. **Closure (завершення)** – коректне підбиття підсумків процесуальної дії, надання особі можливості поставити питання й забезпечення її емоційного комфорту на момент закінчення зустрічі.

5. **Evaluation (оцінка)** – рефлексивний аналіз результатів інтерв'ю, зіставлення отриманих даних з наявними доказами та оцінка власної професійної поведінки слідчого.

Впровадження травмочутливого підходу в Україні потребує чіткого нормативного закріплення. Доцільно доповнити статтю 224 КПК України частиною 10, де передбачити обов'язок слідчого враховувати психоемоційний стан осіб, які постраждали від воєнного чи іншого насильства, гарантувати обов'язкову участь психолога у таких процесуальних діях і встановити суворе обмеження щодо проведення повторних допитів без нагальної процесуальної потреби. Це дозволить збалансувати інтереси правосуддя й захистити людську гідність.

Список використаних джерел

1. Россоха С. В. Допит підознюваного, потерпілого та свідків під час розслідування воєнних злочинів. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 888–895.

2. Сіренко Т., Бевзюк І. Психологічні особливості ведення травмочутливого допиту потерпілих / свідків травматичних подій війни : пам'ятка. Київ, 2024. 28 с.

3. Бєлоусов Ю. М., Яворська В. В. Посібник з особливостей проведення процесуального інтерв'ю в рамках кримінального розслідування. ДМО ООН, 2024. 64 с.

4. Мендес Х. Доповідь Спеціального доповідача ООН з питань катувань. Нью-Йорк, 2016. URL: https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-cpt/reports.

Дмитро Кисельов,
молодший науковий співробітник
науково-дослідного центру пенітенціарії
та кримінальної юстиції
Навчально-наукового інституту права,
правоохоронної діяльності та психології
Пенітенціарної академії України;
Катерина Денисенко,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри адміністративного та конституційного права
Навчально-наукового інституту права,
правоохоронної діяльності та психології
Пенітенціарної академії України

АНАЛІЗ РЕКОМЕНДАЦІЙ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СФЕРІ

Питання цифровізації виконання кримінальних покарань і правового регулювання штучного інтелекту (далі – ШІ) у пенітенціарній сфері набуває дедалі більшої актуальності. Розвиток технологій машинного навчання, предиктивної аналітики та автоматизованих систем спостереження зумовлює необхідність формування чітких правових рамок для їх застосування в установах виконання покарань.

У цьому контексті особливого значення набуває Рекомендація CM/Rec(2024)5 Комітету Міністрів Ради Європи щодо етичних та організаційних аспектів використання ШІ і суміжних цифрових технологій пенітенціарними і пробаційними службами, ухвалена 9 жовтня 2024 року [1]. Це перший спеціалізований міжнародний стандарт у цій сфері.

Рекомендація CM/Rec(2024)5 є органічним продовженням Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права (CETS № 225), відкритої для підписання 5 вересня 2024 року [2]. Україна приєдналась до цієї конвенції у травні 2025 року [3], що відображає її прагнення до формування відповідального правового середовища у сфері ШІ відповідно до євроінтеграційного курсу. Конвенція закріплює засадничі принципи застосування ШІ: повага до людської гідності й автономії, прозорість та підзвітність, недискримі-

нація, захист приватності і надійність – усі вони безпосередньо проєціюються на пенітенціарну сферу як одну з найбільш чутливих у контексті обмеження прав людини.

Ключовим принципом Рекомендації CM/Rec(2024)5 є вимога законності, пропорційності та орієнтованості на ресоціалізацію: ШІ-технології мають застосовуватися в пенітенціарному середовищі лише тоді, коли вони реально сприяють виправленню та реінтеграції засуджених. Документ формулює дев'ять базових принципів проєктування, розроблення, впровадження та виведення з експлуатації ШІ-систем у цій сфері, зокрема: принцип законності та правової визначеності; принцип доброго врядування, прозорості, відстежуваності та пояснюваності; принцип права на людський перегляд рішень; принцип людиноцентричного застосування ШІ. Слід особливо наголосити на тому, що Рекомендація вимагає забезпечення публічного контролю за всіма процесами – від проєктування до виведення систем ШІ з експлуатації – та відповідності їх національним і міжнародним правовим стандартам [1].

Рекомендація CM/Rec(2024)5 окреслює три основні сценарії застосування ШІ в пенітенціарній сфері. Перший стосується забезпечення безпеки, порядку та управління ризиками: використання ШІ для аналітики загроз і кризового менеджменту визнається доцільним, однак підкреслюється, що такі заходи мають бути суворо пропорційними меті та не повинні негативно впливати на приватність і добробут засуджених та персоналу. Другий сценарій охоплює управління засудженими, оцінку ризиків рецидивізму, реабілітацію та реінтеграцію. Зазначається, що ШІ може сприяти соціальній реінтеграції та підтриманню соціальних контактів засуджених, однак будь-яке алгоритмічне рішення, що зачіпає права особи, повинно підлягати людському перегляду. Третій сценарій стосується відбору, управління, навчання та розвитку пенітенціарного персоналу. Рекомендація наголошує на праві персоналу бути поінформованим про підстави рішень, прийнятих із залученням ШІ, та можливість їх оскарження.

Принципово важливим положенням Рекомендації є чітка заборона заміни пенітенціарного і пробаційного персоналу ШІ-системами. Технології мають лише асистувати у повсякденній роботі та взаємодії із засудженими, а не підміняти людські взаємини, які є фундаментом процесу виправлення. Це положення

корелює з висновками попередніх досліджень правових та етичних засад використання ШІ у діяльності пенітенціарного персоналу [4; 5], у яких обґрунтовується необхідність людиноцентричного підходу до цифровізації виконання покарань. Збір біометричних даних та алгоритмічне ухвалення рішень у пенітенціарному середовищі Рада Європи визнає зоною підвищеного ризику для прав людини з огляду на те, що виконання кримінальних покарань є одним з найбільш інтенсивних проявів державних повноважень щодо особи.

Аналіз рекомендацій Ради Європи засвідчує, що вітчизняне законодавство у сфері виконання кримінальних покарань потребує суттєвого оновлення. На сьогодні правові та етичні засади використання ШІ у діяльності органів і установ Державної кримінально-виконавчої служби України залишаються фактично не врегульованими. Імплементація стандартів CM/Rec(2024)5 вимагає: по-перше, прийняття спеціальних підзаконних нормативних актів щодо порядку впровадження, використання та контролю ШІ-систем у пенітенціарній системі; по-друге, запровадження обов'язкових оцінок впливу ШІ на права людини перед впровадженням відповідних технологій; по-третє, розроблення системи підготовки та підвищення кваліфікації пенітенціарного персоналу з питань застосування ШІ. Ухвалення Україною Рамкової конвенції CETS № 225 створює відповідне зобов'язання та правову основу для такого регулювання.

Список використаних джерел

1. Recommendation CM/Rec(2024)5 of the Committee of Ministers to member States regarding the ethical and organisational aspects of the use of artificial intelligence and related digital technologies by prison and probation services. Council of Europe, 9 October 2024. URL: https://rm.coe.int/cm-rec-2024-5/1680b1fec1 (дата звернення: 05.05.2026).

2. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (CETS No. 225) (2025). Vilnius, 5 September 2024. URL: https://rm.coe.int/1680afae3c (дата звернення: 05.05.2026).

3. Україна підписала конвенцію Ради Європи про штучний інтелект і права людини. *Укрінформ.* 15 травня 2025. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3993247-ukraina-pidpisala-konvenciu-radi-evropi-pro-stucnij-intelekt-i-prava-ludini.html (дата звернення: 10.05.2026).

4. Кисельов Д. В. Правові та етичні засади використання штучного інтелекту у професійній діяльності пенітенціарного персоналу. *Пенітенціарна система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави* : матеріали І Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 17 листопада 2025 р.). Чернігів : ПАУ, 2025. С. 131–133. URL: https://pau.edu.ua/wpcontent/uploads/2026/03/Конференція_-молодих_17.11.2025_верстка.pdf (дата звернення: 10.05.2026).

5. Покришень Д. А., Кисельов Д. В. Впровадження ІКТ у підготовку персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: між інноваціями та технічними бар'єрами. *Наукові перспективи*. 2026. № 2 (68). С. 1211–1221. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/38254/38262 (дата звернення: 10.05.2026).

Поліна Ковальська,
старший викладач центру спеціальної підготовки
Пенітенціарної академії України, м. Хмельницький;
Володимир Бруневич,
старший викладач центру спеціальної підготовки
Пенітенціарної академії України, м. Хмельницький;
Антон Кеменяш,
викладач центру спеціальної підготовки
Пенітенціарної академії України, м. Хмельницький

ПРОГНОЗУВАННЯ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Рецидивна злочинність є одним з найбільш стійких і суспільно небезпечних явищ у структурі злочинності, яке безпосередньо загрожує стану публічної безпеки держави. За даними Офісу Генерального прокурора, частка осіб, які вчинили повторні кримінальні правопорушення, у загальній структурі злочинності за окремими статистичними даними коливається в межах 20–25 %, а в окремих категоріях злочинів проти власності та особи – значно більше [1]. Наведені показники свідчать про те, що запобігання рецидивній злочинності є не лише завданням кримінально-виконавчої системи, а й невід'ємною складовою державної політики у сфері публічної безпеки. Це обумовлює нагальну потребу у виробленні дієвих науково обґрунтованих механізмів прогнозування рецидивної поведінки як передумови ефективної превентивної діяльності.

Прогнозування рецидивної злочинності являє собою науково обґрунтовану оцінку ймовірності вчинення особою нового кримінального правопорушення після відбуття покарання або в період його виконання. У кримінологічній науці прийнято розрізняти два основні рівні прогнозування: індивідуальне, спрямоване на конкретну особу, та групове – орієнтоване на певні категорії осіб зі схожими соціально-демографічними та кримінологічними характеристиками. Наведені рівні є взаємодоповнювальними: групове прогнозування визначає стратегічні пріоритети кримінологічної та пенітенціарної політики держави, тоді як індивідуальне – забезпечує персоналізовані профілактичні заходи щодо конкретного засудженого чи звільненої особи [2]. Саме поєднання цих рівнів забезпечує системність прогностичної діяльності та підвищує її практичну ефективність.

Ключовим кримінологічним підґрунтям прогнозування рецидиву є концепція факторів ризику та факторів захисту, розроблена в межах теорії ризику та потреб (Risk-Need-Responsivity, RNR). До статичних факторів ризику належать незмінні характеристики особи: вік першого правопорушення, кількість попередніх судимостей, тяжкість вчинених злочинів, наявність асоціальних установок. Динамічні фактори – соціальні зв'язки, зайнятість, ставлення до правопорядку, участь у корекційних програмах, зловживання психоактивними речовинами – цілеспрямовано коригуються в процесі виконання покарання і є центральним об'єктом пенітенціарної профілактики. Встановлено, що особи, які поєднують три і більше статичних факторів ризику, демонструють суттєво вищий рівень рецидиву порівняно із загальною популяцією засуджених, що підтверджує прогностичну цінність такого підходу [2; 3].

Важливе місце в науковому осмисленні проблеми посідає питання типології рецидивістів. Кримінологи виокремлюють, зокрема, спеціальний рецидив – вчинення особою нового злочину того самого виду – та загальний рецидив, що охоплює злочини різних видів. Для цілей прогнозування принциповим є встановлення так званого «криміногенного ядра» особистості: сукупності стійких антисоціальних рис, ціннісних орієнтацій і поведінкових патернів, що детермінують повторне звернення до злочинної діяльності. Дослідження свідчать, що особи з вираженим спеціаль-

ним рецидивом у сфері насильницьких чи корисливо-насильницьких злочинів потребують диференційованого підходу до оцінювання ризику, оскільки стандартні актуарні шкали не завжди забезпечують достатню прогностичну точність щодо цих категорій [2].

З правової точки зору прогнозування рецидиву в Україні ґрунтується на системі нормативних актів. Кримінально-виконавчий кодекс України у статтях 7 і 123 закріплює принципи диференціації та індивідуалізації виконання покарань, що є концептуальною основою будь-якого прогностичного підходу. Закон України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року № 160-VIII у статті 13 передбачає складання досудової доповіді, яка містить оцінку ризику вчинення повторного кримінального правопорушення та є одним із небагатьох нормативно закріплених прогностичних інструментів у вітчизняному законодавстві. Водночас у чинному законодавстві відсутній єдиний стандарт методів та критеріїв оцінювання ризику рецидиву, обов'язковий для установ виконання покарань і органів пробації, що знижує системність і передбачуваність прогностичної діяльності [4].

У міжнародній практиці широко застосовуються стандартизовані інструменти оцінювання ризику рецидиву, що пройшли емпіричну валідацію на великих вибірках. Шкала LSI-R (Level of Service Inventory – Revised) охоплює вісім сфер оцінювання і дає змогу кількісно виміряти сукупний рівень ризику. Вона активно використовується в Канаді, США та Австралії. Британська система OASys (Offender Assessment System) інтегрує оцінку ризику рецидиву з аналізом потреб засудженого та рекомендаціями щодо пробаційних заходів, що забезпечує зв'язок між прогнозом і планом виправного впливу. Британська система OASys (Offender Assessment System) інтегрує оцінку ризику рецидиву з аналізом потреб засудженого та рекомендаціями стосвно пробаційних заходів, що забезпечує зв'язок між прогнозом і планом виправного впливу. Інструмент OxRec, розроблений Оксфордським університетом і валідований на вибірках у Швеції та Норвегії, є прикладом сучасного цифрового підходу до оцінювання ризику, що поєднує кримінальну історію, соціодемографічні та клінічні показники особи. Запровадження подібних інструментів в Україні потребує їх ада-

птації до вітчизняного соціокультурного контексту та нормативного закріплення відповідних процедур застосування [3].

Важливою складовою системи прогнозування рецидивної злочинності є пробація як правовий механізм постпенітенціарного нагляду та соціального супроводу. Відповідно до Закону України «Про пробацію» органи пробації здійснюють нагляд за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, і забезпечують їхню соціальну адаптацію. Ефективне виконання цих функцій вимагає наявності чітких критеріїв оцінювання ризику, що дозволяли б диференціювати інтенсивність пробаційного нагляду залежно від встановленого рівня небезпечності особи: особи з високим ризиком потребують частіших контактів, обов'язкової участі в корекційних програмах і взаємодії з поліцією, тоді як щодо осіб з низьким ризиком доцільно застосовувати менш інтенсивні форми нагляду, уникаючи надмірного втручання, яке може мати контрпродуктивний ефект [4].

Перспективним напрямом підвищення ефективності прогнозування рецидивної злочинності є цифровізація відповідних процесів та застосування технологій штучного інтелекту. Алгоритми машинного навчання, що обробляють масиви даних про засуджених – кримінальну біографію, соціально-демографічні характеристики, поведінку в установі виконання покарань, результати психологічної діагностики, – розглядають як перспективний інструмент підвищення точності прогностичних висновків порівняно з традиційними актуарними шкалами. Разом з тим перспективне застосування автоматизованих інструментів прийняття рішень у сфері правосуддя, яке активно розвивається в закордонних правових системах, потребує завчасного правового регулювання в Україні, з урахуванням вимог прозорості алгоритмів, права на оскарження автоматизованих рішень та захисту персональних даних відповідно до Конвенції Ради Європи № 108 від 28 січня 1981 року [5].

Забезпечення публічної безпеки через прогнозування рецидивної злочинності передбачає не лише точну оцінку ризику, а й наявність комплексної системи реагування на її результати. Така система має охоплювати: диференційований режим тримання засуджених із підвищеним рівнем ризику; залучення до психокорекційних і ресоціалізаційних програм відповідно до індивідуаль-

ного плану відбування покарання; посилений пробаційний нагляд з регулярним переоцінюванням ризику після звільнення; налагоджену міжвідомчу координацію між органами виконання покарань, пробації, Національної поліції та соціальних служб. Відсутність системного реагування на прогностичний висновок перетворює його на формальний документ, позбавлений практичного превентивного значення.

Таким чином, прогнозування рецидивної злочинності є необхідним і дієвим інструментом забезпечення публічної безпеки, що органічно поєднує кримінологічний аналіз, правове регулювання та практику пенітенціарної і пробаційної роботи. Подальший розвиток цього напряму в Україні потребує виконання кількох взаємопов'язаних завдань: по-перше, законодавчого закріплення єдиного національного стандарту оцінювання ризику рецидиву, обов'язкового для установ виконання покарань і органів пробації; по-друге, розбудови інтегрованої інформаційної інфраструктури для повноцінного відстеження кримінальної кар'єри осіб у взаємодії поліції, прокуратури та судової системи; по-третє, унормування застосування цифрових прогностичних інструментів з дотриманням гарантій прав людини; по-четверте, підвищення фахової підготовки персоналу пенітенціарних установ і пробаційних органів у сфері оцінювання ризику. Реалізація зазначених заходів сприятиме переходу від реактивної до превентивної моделі забезпечення публічної безпеки в Україні.

Список використаних джерел

1. Офіс Генерального прокурора України. Статистична інформація про стан злочинності в Україні. URL: https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika (дата звернення: 05.05.2026).

2. Батиргареєва В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми : монографія. Харків : Право, 2009. 576 с.

3. Andrews D. A., Bonta J. The Psychology of Criminal Conduct. 5th ed. New Providence : LexisNexis, 2010. 661 p.

4. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 13. Ст. 93.

5. Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 № 108. URL: https://rm.coe.int/1680078b37 (дата звернення: 05.05.2026).

Анна Коломієць,
курсантка 1-го курсу Пенітенціарної академії України;
науковий керівник: **Дмитро Покришень,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту
права, правоохоронної діяльності та психології
Пенітенціарної академії України

АЛГОРИТМІЧНЕ ПРАВОСУДДЯ: ЧИ МОЖЕ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ БУТИ СУБ'ЄКТОМ УХВАЛЕННЯ ЮРИДИЧНО ЗНАЧУЩИХ РІШЕНЬ?

Алгоритмічне правосуддя поступово виходить за межі теоретичних міркувань і перетворюється на дієвий інструмент у сфері правозастосування. Це викликає дедалі більший інтерес як серед науковців, так і серед практиків у галузі права. У сучасних умовах стрімкої цифровізації суспільства та впровадження технологій штучного інтелекту в наявні правові системи відбувається трансформація традиційних підходів до здійснення правосуддя. Активне використання алгоритмічних рішень органами державної влади, зокрема під час ухвалення юридично значущих рішень, вимагає переосмислення усталених уявлень про суб'єкта права й межі його компетенції в системі правосуддя. У цьому контексті особливої уваги набувають питання, пов'язані з можливістю визнання штучного інтелекту повноцінним суб'єктом ухвалення юридично значущих рішень або ж із визначенням його ролі винятково як допоміжного інструменту в правозастосовній діяльності

Метою роботи є вивчення еволюції та впливу штучного інтелекту як потенційного суб'єкта правовідносин, зокрема проведення комплексного теоретико-правового аналізу алгоритмічного правосуддя в умовах цифровізації, з'ясування правової природи та меж застосування штучного інтелекту під час ухвалення юридично значущих рішень, а також обґрунтування доцільності чи недоцільності надання йому статусу самостійного суб'єкта права в сучасній правовій системі.

На сьогодні ми можемо спостерігати, як саме алгоритмічне правосуддя масово інтегрується у правозастосовну практику різних держав, намагаючись балансувати між технологічним процесом та захистом прав людини . Яскравим прикладом такого явища

є рішення у справі State v. Loomis (США), де суд визнав, що використання звіту COMPAS під час винесення вироку не порушує права обвинуваченого на належну правову процедуру. Рішенню суду передувало розслідування під назвою "Machine Bias" 2016 року. Розслідування виявило, що алгоритм COMPAS мав расову упередженість: він частіше помилково класифікував темношкірих обвинувачених як осіб із високим ризиком рецидиву, ніж білих обвинувачених, навіть якщо вони не скоювали нових злочинів. .Рішення суду у справі Loomis безпосередньо посилається на висновки ProPublica та інші дослідження, які ставлять під сумнів точність і справедливість алгоритму COMPAS.

Відштовхуючись від використання алгоритмічної системи (COMPAS), що викликало обґрунтовані сумніви стосовно його прозорості та можливого відтворення соціальних і расових упереджень, водночас наголосивши на неможливості покладення на нього вирішального значення через обмежену прозорість і контрольованість, варто відзначити, що штучний інтелект у сучасному правосудді виступає не як замінник юридичного рішення, а як фактор, що впливає на процес його формування. Його роль полягає в наданні аналітичної підтримки, яка може враховуватися суб'єктом права, однак не визначає остаточного правового висновку.

Аналізуючи історичні ретроспективи, доцільно звернутися до етапу становлення правових відносин, зокрема до процесу розширення політичної участі громадян, який проявився в наданні жінкам виборчого права. У США воно було закріплено через Nineteenth Amendment to the United States Constitution, сам процес тривав десятиліттями масових протестів і суспільного супротиву . Аналогічно в багатьох країнах цей процес тривав набагато довше. Наприклад, у Великій Британії поступове розширення виборчих прав відбулося у 1918 та 1928 роках, у Франції – лише у 1944 році, а у Швейцарії аж 1971 року.

Таким чином, як у сфері алгоритмічного правосуддя так і у сфері політичних прав ключовим залишається принцип персональної відповідальності та суб'єктності людини: штучний інтелект може лише забезпечувати аналітичну підтримку, тоді як формування юридично значущих висновків має залишатися виключною компетенцією уповноваженої юридичної особи.

Отже, алгоритмічне правосуддя є одним із ключових проявів цифрової трансформації сучасних правових систем, що поєднує технологічні можливості штучного інтелекту з традиційними механізмами правозастосування. Аналіз міжнародної практики свідчить, що використання алгоритмів у судовій та адміністративній діяльності (зокрема, у справах State v. Loomis, а також у практиці Європейського суду з прав людини) дозволяє підвищити ефективність обробки даних і аналітичну підтримку ухвалення рішень, однак одночасно породжує ризики, пов'язані з непрозорістю алгоритмів, обмеженим контролем та можливими порушеннями фундаментальних прав людини.

Порівняльно-правовий аналіз також демонструє, що розширення кола суб'єктів права в історії (зокрема через надання виборчих прав жінкам у різних країнах світу) відбувалося виключно в межах людської правосуб'єктності, що підкреслює незмінність принципу персональної юридичної відповідальності. У цьому контексті штучний інтелект не може розглядатися як самостійний суб'єкт права, оскільки не володіє правосвідомістю та не несе юридичної відповідальності.

Отже, штучний інтелект у сучасному праві слід розглядати виключно як допоміжний інструмент, що впливає на процес ухвалення рішень, але не замінює людину як остаточного носія юридичної волі. Збереження людського контролю над прийняттям юридично значущих рішень є ключовою умовою забезпечення справедливості, законності та захисту прав людини в умовах цифровізації правових систем.

Список використаних джерел

1. Nineteenth Amendment to the United States Constitution. 1920. URL: https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-19/ (дата звернення: 04.05.2026).

2. European Commission. Artificial Intelligence Act. 2024. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intellige (дата звернення: 04.05.2026)

3. Покришень Д. А. Алгоритмічне правосуддя та нормативно-правове регулювання використання штучного інтелекту в правоохоронній діяльності. Чернігів, 2026. DOI: https://doi.org/10.33216/2218-5461/2026-51-1-190-200 (дата звернення: 04.05.2026).

Аліна Кореновська,
здобувачка освіти 2-го курсу
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
ВСП «Хмельницький торговельно-економічний
фаховий коледж ДТЕУ»;
науковий керівник: ***Галина Нестерук,***
викладач циклової комісії фінансів, обліку і оподаткування
ВСП «Хмельницький торговельно-економічний
фаховий коледж ДТЕУ»

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

У сучасних умовах розвитку економіки цифрові технології відіграють важливу роль у діяльності підприємств, державних установ та фінансових організацій. Одним із важливих напрямів цифрової трансформації є цифровізація бухгалтерського обліку. Вона передбачає використання сучасних інформаційних систем, електронного документообігу та автоматизації облікових процесів. Цифровізація бухгалтерського обліку сприяє підвищенню ефективності роботи підприємств, забезпечує швидке формування фінансової та податкової звітності, зменшує кількість помилок і підвищує рівень контролю за господарською діяльністю [1].

Цифровізація бухгалтерського обліку – це процес впровадження сучасних цифрових технологій у систему ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Основними складовими цифровізації є автоматизація облікових процесів, використання електронного документообігу, застосування спеціалізованих програм, електронна податкова звітність та використання хмарних технологій. Сьогодні підприємства активно використовують такі програми, як BAS Бухгалтерія та M.E.Doc, які дозволяють автоматизувати облік господарських операцій і формування звітності [2].

Використання цифрових технологій у бухгалтерському обліку має значні переваги для підприємств. Автоматизація дозволяє скоротити час на обробку інформації, зменшити кількість помилок і підвищити точність облікових даних. Сучасні інформаційні системи забезпечують оперативний контроль за фінансовими операціями та дають можливість швидко формувати фінансову і податкову звітність. Завдяки цьому керівництво підприємства

може своєчасно отримувати необхідну інформацію для ухвалення ефективних управлінських рішень [3].

Цифровізація бухгалтерського обліку позитивно впливає на соціально-економічний розвиток держави. Вона сприяє підвищенню прозорості фінансової діяльності підприємств, зменшенню рівня тіньової економіки та вдосконаленню податкового контролю. Використання електронної звітності значно спрощує взаємодію між підприємствами та державними органами, прискорює обмін інформацією та підвищує ефективність державного управління. Крім того, цифровізація сприяє розвитку цифрової економіки та підвищенню конкурентоспроможності підприємств [4].

Попри значні переваги цифровізація бухгалтерського обліку має певні проблеми й виклики. Основними серед них є ризики кіберзагроз, необхідність захисту облікової інформації та висока вартість сучасного програмного забезпечення. Також важливою проблемою є потреба в постійному оновленні програм і підвищенні рівня цифрової грамотності працівників. У сучасних умовах бухгалтер має володіти не лише професійними знаннями, а й навичками роботи із сучасними інформаційними технологіями [5].

Таким чином, цифровізація бухгалтерського обліку є важливим напрямом розвитку сучасної економіки. Використання цифрових технологій забезпечує автоматизацію облікових процесів, підвищує ефективність управління підприємствами та сприяє соціально-економічному розвитку держави. Сучасні інформаційні системи дозволяють забезпечити точність облікових даних, скоротити витрати часу й покращити якість фінансової і податкової звітності. Отже, цифровізація бухгалтерського обліку є необхідною умовою ефективного функціонування підприємств і розвитку економіки України.

Список використаних джерел

1. Жук В. М. Цифровізація бухгалтерського обліку в умовах розвитку інформаційної економіки. *Економіка та держава.* 2021. № 5. С. 45–49.

2. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Інформаційні системи та технології в обліку і аудиті. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 312 с.

3. Кузьмінський А. М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 304 с.

4. Ханова О., Матюшенко І., Шталь Т., Рудич А., Григорова-Беренда Л. Цифровізація як чинник економічного розвитку країн, що розвиваються. *Економіка розвитку.* 2025. Т. 24. № 3. С. 8–24.

5. Череп О. Г., Дашко І. М., Бехтер Л. А., Підлісний Р. О. Переваги та виклики цифровізації економіки України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 1. С. 131–135.

Валерія Корецька,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 053 «Психологія»
Пенітенціарної академії України

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТЕМПЕРАМЕНТУ ТА АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ІЗОЛЯЦІЇ

Актуальність дослідження проблеми взаємозв'язку темпераменту та адаптації особистості в умовах ізоляції зумовлена сучасними соціальними викликами, зокрема необхідністю ефективної психологічної підтримки осіб, які перебувають у замкненому середовищі. Ізоляція як специфічна соціально-психологічна ситуація істотно впливає на психоемоційний стан людини, її поведінку та адаптаційні можливості. У цьому контексті особливого значення набуває вивчення індивідуально-психологічних характеристик, зокрема темпераменту як базової властивості особистості.

Темперамент розглядається як сукупність динамічних особливостей психічної діяльності, що визначають темп, ритм, інтенсивність психічних процесів і поведінки людини [2]. Він є біологічно зумовленою основою індивідуальності та значною мірою впливає на реакції особистості на зовнішні впливи, у тому числі стресові ситуації. В умовах ізоляції, де рівень стресу значно підвищується, темперамент виступає одним із ключових факторів, що визначають характер адаптаційних реакцій.

Психологічна адаптація визначається як процес встановлення оптимальної взаємодії між особистістю та середовищем, що забезпечує збереження психічного благополуччя та ефективне функціонування [1]. Вона охоплює когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, які взаємодіють між собою і формують цілісну систему пристосування до нових умов. В умовах ізоляції адаптація ускладнюється обмеженням соціальних контактів, монотонністю середовища та підвищеним рівнем психологічного напруження.

Дослідження свідчать, що різні типи темпераменту порізному впливають на здатність особистості адаптуватися до стресових умов. Так, особи із сангвінічним типом темпераменту зазвичай характеризуються високою адаптивністю, емоційною стійкістю та оптимістичним ставленням до життєвих обставин. Вони легше встановлюють соціальні контакти і швидше пристосовуються до нових умов. Натомість меланхоліки частіше демонструють підвищену тривожність, схильність до переживань і труднощі в подоланні стресових ситуацій [3].

Холеричний темперамент характеризується високою активністю, імпульсивністю та емоційною нестійкістю, що може і сприяти швидкій адаптації, і призводити до конфліктних ситуацій у замкненому середовищі. Флегматики, навпаки, відзначаються стабільністю, витримкою та повільністю реакцій, що забезпечує відносно рівномірний процес адаптації, однак може ускладнювати пристосування до швидких змін умов.

Умови ізоляції є потужним стресогенним фактором, що активізує адаптаційні механізми особистості. Відповідно до сучасних психологічних досліджень адаптація пов'язана зі здатністю особистості зберігати психологічну рівновагу в умовах змін і стресу [4]. У цьому процесі важливу роль відіграють такі характеристики, як стресостійкість, емоційна регуляція, рівень тривожності та соціальні навички.

Темперамент як базова характеристика особистості визначає особливості реагування на стресові фактори та вибір адаптаційних стратегій. Наприклад, особи з високою емоційною реактивністю більш схильні до дезадаптивних форм поведінки, тоді як емоційно стабільні індивіди демонструють більш ефективні способи подолання труднощів. Встановлено, що темперамент пов'язаний зі стресостійкістю, яка є важливою складовою адаптаційного потенціалу.

Особливу увагу слід приділити соціально-психологічним аспектам адаптації в умовах ізоляції. Обмеження соціальних контактів призводить до зниження рівня соціальної підтримки, що негативно впливає на психологічний стан особистості. У таких умовах важливим є розвиток внутрішніх ресурсів, зокрема саморегуляції, рефлексії та здатності до самопідтримки.

Залежно від типу темпераменту особистість обирає різні стратегії адаптації: активні або пасивні, конструктивні або деструктивні. Активні стратегії передбачають пошук нових можливостей, розвиток навичок і встановлення соціальних зв'язків, тоді як пасивні можуть проявлятися у формі уникнення, ізоляції або агресії. Важливим завданням психологічної роботи є формування в особистості ефективних адаптаційних стратегій незалежно від типу темпераменту.

Таким чином, взаємозв'язок темпераменту та адаптації в умовах ізоляції є складним багатофакторним процесом, що потребує комплексного підходу до його вивчення. Темперамент виступає важливим детермінантом адаптаційних можливостей особистості, визначаючи особливості її реагування на стресові ситуації та здатність до пристосування. Саме ефективна адаптація в умовах ізоляції залежить не лише від зовнішніх умов, а й від індивідуально-психологічних характеристик особистості. Врахування типу темпераменту дозволяє підвищити ефективність психологічної допомоги і створити умови для успішної адаптації осіб у складних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Демків К. М. Темперамент і стресостійкість особистості. Київ, 2022. С. 34–38.

2. Зоріна С. О. Темпераментальні та характерологічні ресурси стресостійкості дорослої особистості. Тернопіль : ЗУНУ, 2025. 54 с.

3. Москаленко В. В. Психологічні механізми адаптації. Київ : Педагогічна думка, 2015. 405 с.

4. Романовський О. Г. Загальна психологія. Психологія особистості. Харків, 2019. С. 123–127.

Катерина Кочеткова,
учениця 8 класу Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради;
науковий керівник: ***Ірина Ріжка,***
соціальний педагог (спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії)
Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ

В умовах війни в Україні проблема емоційного інтелекту як чинника ефективної комунікації педагогів набуває особливої ак-

туальності, адже саме здатність учителя розуміти, контролювати й конструктивно використовувати емоції визначає якість взаємодії у навчальному процесі. Підвищення якості педагогічної взаємодії та гармонізації соціально-психологічного клімату в умовах підвищеного емоційного навантаження сучасного освітнього процесу стає необхідною.

Педагогічна діяльність є складною системою, що охоплює взаємопов'язані компоненти – конструктивний, організаторський і комунікативний [1]. Вона визначається як вид професійної діяльності, спрямований на навчання, виховання й розвиток особистості, у якій поєднуються суспільні вимоги, індивідуальні особливості педагога та соціально-педагогічні умови. Як зазначає Г. С. Костюк [4], у структурі педагогічної діяльності виділяють низку функцій – інформаційну, розвивальну, орієнтаційну, мобілізаційну й дослідницьку, які забезпечують комплексний вплив на особистість учня. Згідно з Ю. О. Приходьком [5] учитель є не лише джерелом знань, а й наставником, організатором навчально-виховного процесу, соціальним педагогом і пропагандистом педагогічних ідей.

Емоційний інтелект – фундаментальна умова ефективної комунікації педагога і практичне «ядро» його професійної компетентності: саме здатність точно сприймати, розуміти та регулювати емоції забезпечує якісне виконання управлінських, організаційних, викладацьких, методичних, виховних, контролюючих, комунікативних і рефлексивних завдань, що стандартизуються через типові професійні функції [1]. Комунікативна компетентність у цьому вимірі охоплює не лише мовленнєву майстерність і володіння технологіями спілкування, а й емоційно-вольові регулятори (самоконтроль, стресостійкість), емпатійне розуміння мотивів та фрустрацій учасників взаємодії, аналіз групової динаміки й подолання бар'єрів порозуміння [2]. Емоційний критерій сформованості комунікативної компетентності проявляється в умінні доречно виявляти емоції, співвідносити емоційний стан з цілями взаємодії, підтримувати зворотний зв'язок і здійснювати оцінний обмін інформацією; його високий рівень корелює з емпатією, здатністю до співробітництва та компромісу, тоді як низький пов'язаний з егоцентричністю й відчуженням у стосунках [3].

Для дослідження емоційного інтелекту як чинника ефективної комунікації педагогів застосовано комплекс методик, що дозволяє комплексно оцінити як емоційно-комунікативні, так і соціально-психологічні аспекти взаємодії в колективі. Зокрема, використано методику визначення рівня соціально-психологічного клімату (С. Н. Самигіна, Л. Д. Столяренко), експрес-методику вивчення соціально-психологічного клімату (О. С. Михалюк, А. Ю. Шалито) та «Опитувальник емоційного інтелекту (ЕмІн)» Д. В. Люсіна. Їх поєднання дало змогу визначити показники, що відображають ефективність педагогічної комунікації, зокрема рівень колективізму, згуртованості, відкритості, контактності, організованості та інформованості, а також структуру емоційного, когнітивного й поведінкового компонентів соціально-психологічного клімату педагогічного колективу.

Емпіричною базою дослідження виступала вибірка, до якої увійшли 60педагогічних працівників, які працюють у Науковому ліцеї № 3 Полтавської міської ради.

Як показано на рис. 1, більшість педагогів мають високі показники емоційного інтелекту. Зокрема, 55 % добре розуміють власні емоції, 52 % – емоції інших, 52 % – ефективно ними керують, 46 % – уміють впливати на емоційний стан колег, а 48 % – контролюють емоційну експресію. Загалом більш розвиненим виявився внутрішньоособистісний емоційний інтелект (55 %), тоді як міжособистісний становить 51 %, що свідчить про незначну перевагу внутрішньої саморегуляції. Лише близько 20 % педагогів продемонстрували низький рівень емоційного інтелекту, що проявляється у труднощах розуміння емоцій інших і керування власними переживаннями. Отже, педагоги загалом характеризуються високим рівнем емоційної усвідомленості та здатністю до регуляції емоцій, що забезпечує ефективну комунікацію у професійному середовищі.

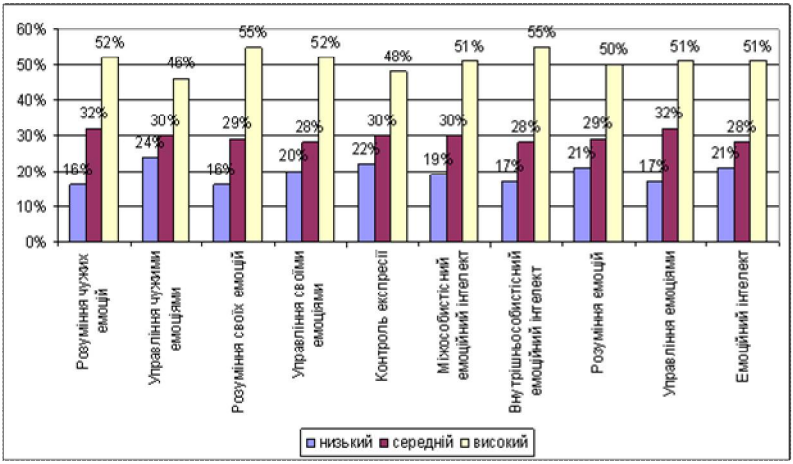

Рис. 1. Показники емоційного інтелекту педагогів, у %

Погляньмо на рис. 2. – педагоги з різним рівнем емоційного інтелекту демонструють відмінності у вираженості компонентів соціально-психологічного клімату. Найбільша різниця простежується за емоційним компонентом: високі його показники мають 78 % педагогів з високим рівнем емоційного інтелекту і лише 22 % – з низьким. Тобто здатність розпізнавати й розуміти емоції колег сприяє позитивному емоційному сприйняттю колективної атмосфери. Вищий рівень когнітивного компонента також характерний для педагогів з високим емоційним інтелектом (61 %), що відображає їхню здатність краще орієнтуватися в особливостях колег і здійснювати ефективний обмін інформацією. Поведінковий компонент більш виражений у 71 % педагогів з високим рівнем емоційного інтелекту, які демонструють готовність до взаємодії та спільної діяльності, тоді як 37 % педагогів з низьким рівнем мають слабку орієнтацію на командну співпрацю.

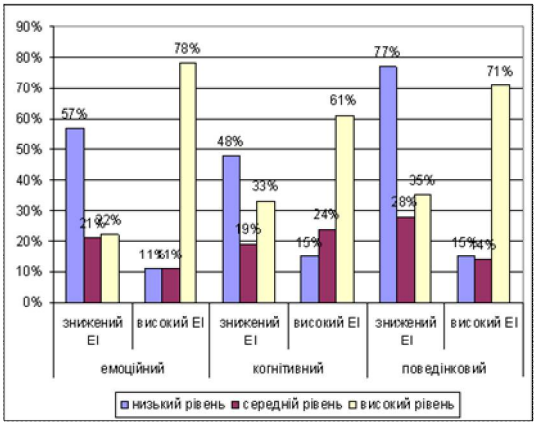

Рис. 2. Показники сприйняття соціально-психологічного клімату серед педагогів з різним рівнем емоційного інтелекту, у %

Статистичну достовірність відмінностей за показниками емоційного інтелекту, визначену за критерієм χ^2 Пірсона, наведено в таблиці 2. Порівняння емпіричних і критичних значень χ^2 (5,991 при $p \leq 0,05$; 9,210 при $p \leq 0,01$; $k = 2$) підтверджує наявність статистично значущих відмінностей у показниках соціально-психологічного клімату серед педагогів з різним рівнем емоційного інтелекту, що свідчить про вплив розвитку емоційного інтелекту на ефективність комунікації в педагогічному колективі.

Таблиця 1 – Емпіричні значення χ^2, отримані при зіставленні компонентів соціально-психологічного клімату серед педагогів з різним рівнем емоційного інтелекту

аспекти соціально-психологічного клімату колективу	χ^2 **-емпіричне**
поведінковий	11,165
когнітивний	9,675
емоційний	12,321

Емоційний інтелект виступає ключовим чинником професійної ефективності педагога, оскільки забезпечує здатність усвідомлювати, розуміти й регулювати власні та чужі емоції, підтримуючи гармонійний психологічний клімат у навчальному середовищі. Він інтегрує когнітивні, особистісні та мотиваційні компоненти, сприяє емпатії, рефлексії, стресостійкості й конструктивному вирішенню комунікативних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Мирошник О. Г. Психологічний аналіз педагогічної рефлексії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологічні науки :* зб. наук. праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. № 32. С. 158 – 164.
2. Моргун В. Ф. Психологія керівництва первинним колективом. *Трибуна*. Київ, 1997. № 9–10. С. 19–21.
3. Волкова Н. П. Соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі. Київ : Академія, 2011. 460 с.
4. Костюк Г. С. Вікова психологія. Київ : Вища школа, 1976. 271 с.
5. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : Вища школа, 2003. 126 с.

Олександр Красногор,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри бізнесу, адміністрування та права
закладу вищої освіти
«Університет трансформації майбутнього»

ВЗАЄМОДІЯ НОТАРІУСА З ФІЗИЧНИМИ ТА ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ: ЗАГАЛЬНІ ТА ОСОБЛИВІ АСПЕКТИ

Нотаріат є одним із ключових правових інститутів демократичної держави. В Україні нотаріальна діяльність регулюється Законом України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII [1]. Нотаріус – не лише технічний виконавець волі сторін, а й гарант законності цивільно-правових відносин. Від якості взаємодії нотаріуса з учасниками нотаріального провадження залежить рівень правової захищеності суб'єктів цивільних правовідносин, тому дослідження загальних та особливих аспектів такої взаємодії є актуальним як з теоретичної, так і практичної точки зору. Окремі питання нотаріальної діяльності в Україні досліджували В. В. Баранкова, В. В. Комаров, Л. К. Радзієвська, С. Я. Фурса та інші вчені [2; 3; 4], однак комплексне дослідження взаємодії нотаріуса з різними суб'єктами права з урахуванням останніх законодавчих змін залишається актуальним завданням юридичної науки.

Нотаріальні відносини є різновидом публічно-правових відносин, що виникають між нотаріусом як носієм публічних повноважень та фізичними чи юридичними особами, які звертаються за

вчиненням нотаріальних дій. Відповідно до статті 1 Закону України «Про нотаріат» нотаріат – це система органів і посадових осіб, на яких покладено обов'язок посвідчувати права та факти, що мають юридичне значення, з метою надання їм юридичної вірогідності [1]. Нотаріус діє не в інтересах однієї зі сторін, а в інтересах права і закону загалом, що визначає особливий характер його взаємодії з учасниками нотаріального процесу.

У доктрині нотаріальні відносини характеризуються як відносини особливого роду (sui generis), що поєднують елементи публічно-правового та приватноправового регулювання [4]. З одного боку, нотаріус наділений владними повноваженнями засвідчувального характеру, з іншого – зобов'язаний забезпечувати рівний захист прав усіх учасників нотаріальних дій. Принципами нотаріальної діяльності є законність, неупередженість, конфіденційність та сприяння в реалізації прав осіб. Принцип конфіденційності закріплений у статті 8 Закону України «Про нотаріат», яка встановлює нотаріальну таємницю як обов'язок нотаріуса зберігати у таємниці відомості про вчинені нотаріальні дії [1].

Фізичні особи є найчисельнішою категорією учасників нотаріального провадження. Загальні вимоги до взаємодії з ними сформульовані у главах 2, 3 Закону України «Про нотаріат». Першим елементом такої взаємодії є встановлення особи: відповідно до статті 43 Закону нотаріус зобов'язаний ідентифікувати учасника провадження на підставі паспорта або іншого документа, що посвідчує особу [1].

Наступним елементом є перевірка дієздатності фізичної особи відповідно до статті 44 Закону та статей 30–39 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1; 5]. Нотаріус не може посвідчити правочин за участю особи, визнаної недієздатною або обмежено дієздатною, без дотримання встановлених законом умов. Важливою є також перевірка вільного волевиявлення: стаття 45 Закону зобов'язує нотаріуса з'ясувати дійсні наміри сторін та роз'яснити їм правові наслідки правочину [1] – це ключовий запобіжний захід проти укладення удаваних, фіктивних чи кабальних договорів. Особливої уваги потребують правочини за участю малолітніх та неповнолітніх: відповідно до статей 31–32 ЦК України правочини щодо нерухомості вчиняються лише за

згодою батьків та, у передбачених законом випадках, за дозволом органу опіки і піклування [5].

Взаємодія нотаріуса з юридичними особами суттєво відрізняється від взаємодії з фізичними особами. Юридичні особи реалізують правосуб'єктність через органи управління та уповноважених представників, що зумовлює особливі вимоги до перевірки їхніх повноважень. Відповідно до статті 44 Закону України «Про нотаріат» та статей 92–98 ЦК України нотаріус зобов'язаний перевірити факт реєстрації юридичної особи в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР), обсяг її правоздатності, а також повноваження особи, яка виступає представником [1; 5].

Важливим аспектом є перевірка обсягу представницьких повноважень відповідно до статті 237 ЦК України [5]. Нотаріус перевіряє зміст довіреності та з'ясовує, чи відповідає вчинювана нотаріальна дія її обсягу. При посвідченні правочинів з корпоративними правами нотаріус, відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 № 2275-VIII, перевіряє наявність згоди учасників товариства на відчуження частки [7]. У разі вчинення правочинів, що підлягають антимонопольному контролю згідно із Законом України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III, нотаріус перевіряє наявність відповідного дозволу Антимонопольного комітету України [8].

Посвідчення правочинів є найбільш поширеним видом нотаріальних дій. Відповідно до статті 209 ЦК України нотаріальна форма є обов'язковою у випадках, встановлених законом або домовленістю сторін [5]. Зокрема, договори про відчуження нерухомого майна (ст. 657 ЦК України), договори іпотеки (ст. 18 Закону України «Про іпотеку»), шлюбні договори (ст. 95 СК України) підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню. Процедура охоплює встановлення особи та перевірку правосуб'єктності учасників, з'ясування їхнього волевиявлення, правову перевірку змісту правочину, перевірку прав щодо предмета договору та реєстрацію у відповідних реєстрах. Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 № 1952-IV нотаріус

виступає державним реєстратором прав на нерухоме майно при посвідченні договорів з нерухомістю [9].

Вчинення виконавчих написів є специфічним видом нотаріальних дій, що зачіпає інтереси кредитора і боржника. Відповідно до статті 87 Закону України «Про нотаріат» виконавчий напис вчиняється на документах, що встановлюють заборгованість, якщо з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років [1]. Взаємодія нотаріуса з кредитором полягає у перевірці документів, що підтверджують заборгованість, та дотриманні строків давності. Взаємодія з боржником при цьому є мінімальною – закон не вимагає його обов'язкового повідомлення, що є предметом обґрунтованої критики в доктрині [3].

Відмова у вчиненні нотаріальних дій є особливою формою взаємодії нотаріуса з особами, які звернулися за нотаріальним оформленням. Відповідно до статей 49–50 Закону України «Про нотаріат» нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, якщо вона суперечить закону або не відповідає встановленим вимогам, а на вимогу особи зобов'язаний викласти причини відмови письмово та роз'яснити порядок її оскарження [1].

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX нотаріуси є суб'єктами первинного фінансового моніторингу [12]. Нотаріус зобов'язаний ідентифікувати клієнтів, встановлювати кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб, виявляти підозрілі операції та повідомляти про них Державній службі фінансового моніторингу України. Ця функція набуває особливого значення в умовах активізації антикорупційних заходів та посилення міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню коштів.

Процедурні гарантії законності нотаріального провадження охоплюють вимоги до форми та змісту нотаріальних документів, правила ведення реєстру нотаріальних дій та зберігання документів. Відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України нотаріус зобов'язаний вносити відомості про всі вчинені нотаріальні дії до реєстру [6]. Функціонування Єдиного реєстру заповітів, Єдиного реєстру довіреностей та Спадкового

реєстру суттєво підвищує достовірність нотаріальних актів і є важливим технологічним інструментом забезпечення законності.

Аналіз чинного законодавства і правозастосовної практики виявляє кілька проблемних питань. По-перше, недостатньо врегульованою залишається взаємодія нотаріуса з особами з інвалідністю та особами похилого віку – потребує закріплення процедура залучення сурдоперекладача та механізм встановлення дієздатності осіб з когнітивними порушеннями [3]. По-друге, Закон України «Про нотаріат» не містить спеціальних норм щодо вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану; відповідне регулювання здійснюється підзаконними актами 2022–2023 років, що свідчить про необхідність системного законодавчого врегулювання. По-третє, механізм верифікації правосуб'єктності іноземних юридичних осіб та порядок перекладу їхніх документів потребують більш детальної регламентації. По-четверте, впровадження електронного нотаріату відкриває нові можливості для дистанційної взаємодії нотаріуса з учасниками провадження, однак практична реалізація норм про електронну форму нотаріальних дій потребує розвитку підзаконної бази і технологічної інфраструктури [9].

Отже, можемо зробити такі висновки:

1. Взаємодія нотаріуса з фізичними та юридичними особами є ключовим елементом нотаріального провадження, що визначає законність і дійсність нотаріальних актів. Правова природа нотаріальних відносин як відносин sui generis зумовлює поєднання публічно-правових та приватноправових елементів у такій взаємодії.

2. При взаємодії з фізичними особами нотаріус здійснює комплекс заходів щодо встановлення особи, перевірки дієздатності та вільного волевиявлення, роз'яснення правових наслідків нотаріальних дій. Особливу увагу приділено особам з обмеженою дієздатністю, малолітнім і неповнолітнім.

3. Взаємодія нотаріуса з юридичними особами передбачає обов'язкову перевірку їхньої правоздатності, статусу в ЄДР та повноважень представників. Реформи корпоративного законодавства зумовлюють необхідність систематичного оновлення відповідного правового регулювання.

4. Принципи законності, неупередженості та конфіденційності є основоположними засадами нотаріальної діяльності й реалі-

зуються через систему процедурних гарантій, закріплених у Законі України «Про нотаріат» та підзаконних актах.

5. Перспективи вдосконалення правового регулювання пов'язані із систематизацією законодавства про нотаріат, розвитком електронного нотаріату, уточненням процедур для окремих категорій осіб та підвищенням ефективності фінансового моніторингу.

Список використаних джерел

1. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1993. № 39. Ст. 383 (зі змінами).

2. Баранкова В. В. Нотаріальний процес в Україні : монографія. Харків : Право, 2012. 328 с.

3. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Нотаріат в Україні : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 912 с.

4. Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат і нотаріальний процес : підручник. Харків : Право, 2000. 240 с.

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 40–44. Ст. 356 (зі змінами).

6. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. *Офіційний вісник України.* 2012. № 17. Ст. 632 (зі змінами).

7. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69 (зі змінами).

8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64 (зі змінами).

9. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2004. № 51. Ст. 553 (зі змінами).

10. Радзієвська Л. К., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 526 с.

11. Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів : постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 № 1172. *Офіційний вісник України.* 1999. № 26. Ст. 1252 (зі змінами).

12. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171 (зі змінами).

Єлизавета Курочкіна,
студентка 2-го курсу Національного
університету «Одеська юридична академія»;
науковий керівник: ***Ольга Каретна,***
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціології Національного університету
«Одеська юридична академія»

РЕФОРМА ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ: ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ УТРИМАННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ

Реформування пенітенціарної системи України є одним із ключових та важливих напрямів державної політики в умовах активних євроінтеграційних процесів та гармонізації національного законодавства із правом Європейського Союзу. Актуальність цієї проблематики зумовлена нагальною необхідністю остаточного приведення вітчизняної системи виконання покарань у відповідність до загальновизнаних міжнародних стандартів у сфері прав людини, забезпечення належних, людських умов утримання засуджених та осіб, узятих під варту. Особливого значення ці питання набувають у контексті комплексної реалізації «Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року», що передбачає гуманізацію режиму, зміну філософії покарання з каральної на відновну, цифровізацію процесів та створення дієвих механізмів ресоціалізації, спрямованих на зменшення рівня рецидивної злочинності [3].

Сучасний підхід до функціонування пенітенціарної системи передбачає перехід від каральної моделі до моделі ресоціалізації особи. Основною метою такого підходу є не лише ізоляція правопорушника, а й створення умов для його подальшої соціальної адаптації та повернення до суспільства. Відповідно до Конституції України людина, її життя, честь і гідність визнаються найвищою соціальною цінністю [1].

Повага до людської гідності є стрижнем усього кримінально-виконавчого законодавства. Умови утримання не повинні принижувати особу, а персонал установи має діяти, поважаючи права людини [2]. Така модель є більш ефективною для зниження рівня рецидивної злочинності, адже, коли особа повертається до суспільс-

тва з набутими навичками та зміненими цінностями, ймовірність повторного правопорушення значно зменшується. Дотримання прав засуджених також гарантується Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [5]. Ці положення є фундаментальним принципом реформування системи виконання покарань.

Важливе значення у процесі реформування має приведення національного законодавства у відповідність до Європейських пенітенціарних правил та практики Європейського суду з прав людини [4]. Зокрема, особлива увага приділяється забезпеченню належних умов утримання засуджених, дотриманню санітарно-гігієнічних норм, запобіганню жорстокому поводженню та захисту прав осіб, які відбувають покарання.

Одним із напрямів реформування є модернізація матеріально-технічної бази установ виконання покарань. У сучасних умовах здійснюється поступовий перехід до європейських стандартів житлової площі для засуджених, а також удосконалення побутових умов у місцях несвободи. Важливим аспектом є створення безпечного середовища, що сприятиме зниженню рівня конфліктності та покращенню психологічного стану осіб, які перебувають в установах виконання покарань.

Окрему увагу приділено цифровізації пенітенціарної системи. Використання електронних інформаційних систем сприяє підвищенню прозорості діяльності установ виконання покарань, спрощує процес ведення документації та дозволяє більш ефективно здійснювати контроль за дотриманням прав засуджених. Крім того, цифрові технології забезпечують можливість підтримання соціальних зв’язків засуджених з родинами через засоби дистанційного зв’язку, що позитивно впливає на процес їх ресоціалізації. Впровадження цифрових технологій трансформує пенітенціарну систему з каральної на інструмент соціальної адаптації, роблячи її більш відкритою та європейською.

Важливим елементом реформування є впровадження сучасних програм психологічної та соціальної підтримки засуджених. У сучасній пенітенціарній практиці значна увага приділяється діяльності психологів, соціальних працівників та органів пробації. Такий підхід спрямований на формування у засуджених навичок соціальної адаптації, відповідальної поведінки та зниження ризику повторного вчинення правопорушень. Впровадження та-

ких програм – не просто гуманний підхід, а економічно вигідна стратегія для держави, оскільки зниження рівня рецидивної злочинності зменшує витрати на утримання пенітенціарної системи та підвищує рівень безпеки в суспільстві.

У сучасних реаліях критично важливим стає впровадження програм психологічної допомоги для осіб, які зазнали травматичного впливу війни. Це не лише важливий чинник для стабілізації психоемоційного стану засуджених, а й ефективний засіб підвищення ефективності їхньої подальшої ресоціалізації.

Водночас успішність реформування значною мірою залежить від рівня професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. У зв'язку з цим важливим напрямом є вдосконалення системи професійного навчання працівників, зокрема у сфері прав людини, конфліктології, медіації та психології спілкування.

Таким чином, реформування пенітенціарної системи України спрямоване на впровадження європейських стандартів поводження із засудженими, гуманізацію системи виконання покарань та забезпечення ефективної ресоціалізації осіб, які відбувають покарання. Це передбачає суттєве покращення умов тримання, забезпечення якісної медичної допомоги, викорінення катувань та нелюдського поводження. Подальший розвиток пенітенціарної системи потребує комплексного підходу, належного фінансування, прозорості в діяльності установ та послідовного вдосконалення нормативно-правової бази відповідно до міжнародних стандартів, що дозволить створити безпечне суспільство, засноване на повазі до верховенства права та людської гідності.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 12.05.2026).

2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text (дата звернення: 12.05.2026).

3. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від

16.12.2022 № 1153-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text (дата звернення: 12.05.2026).

4. Європейські пенітенціарні правила : Рекомендація № R (2006) 2 Комітету Міністрів держав-учасниць від 11.01.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032 (дата звернення: 12.05.2026).

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. Редакція від 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 12.05.2026).

Павло Лілікович,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри формування та розвитку
професійної компетентності персоналу ДКВС України
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України;
Наталія Дудка,
старший викладач кафедри підвищення
кваліфікації працівників пробації
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України

ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Права та свободи людини є однією з найважливіших цінностей сучасного суспільства. Вони визначають становище людини в державі, гарантують її гідність, безпеку та можливість вільно розвиватися. У демократичній країні саме людина, її життя і свобода визнаються найвищою соціальною цінністю [1]. Без дотримання прав людини неможливо побудувати справедливе суспільство, у якому панують закон, рівність і взаємна повага.

Права людини належать кожному від народження. Вони є невід'ємними, тобто їх не можна забрати чи скасувати. Незалежно від національності, статі, віку, мови, релігії чи соціального становища всі люди мають однакові права. Ця ідея стала основою міжнародного права та сучасної демократії. Після Другої світової війна світ зрозумів необхідність створення міжнародних механізмів захисту людської гідності. Саме тому 1948 року Організація Об'єднаних Націй ухвалила Загальну декларацію прав людини – документ, який став основою міжнародного захисту прав людини.

У декларації зазначено, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах. Кожна людина має право на життя, свободу, особисту недоторканність, освіту, працю та свободу слова [2]. Ці права є універсальними й повинні поважатися в усіх країнах світу.

В Україні права та свободи громадян закріплені в Конституції України. Основний Закон держави гарантує кожному громадянину захист його прав і свобод. Конституція визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність є найвищою соціальною цінністю [1]. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а головним обов'язком державних органів є забезпечення та захист прав громадян.

Права людини поділяються на кілька основних груп. Першою групою є особисті права. До них належать право на життя, право на свободу та особисту недоторканність, право на повагу до честі й гідності, свобода пересування та свобода думки. Ці права забезпечують людині можливість бути захищеною від незаконного втручання держави чи інших людей у її життя.

Наступною групою є політичні права. Вони дають громадянам можливість брати участь у політичному житті держави. Це право голосувати на виборах, створювати політичні партії та громадські організації, брати участь у мітингах і висловлювати власну думку. Політичні права є важливими для розвитку демократії, адже саме через них народ впливає на владу.

Соціально-економічні права забезпечують людині належний рівень життя. До них належать право на працю, відпочинок, медичну допомогу, соціальний захист і освіту. Держава повинна створювати умови для реалізації цих прав, адже без них людина не може повноцінно жити й розвиватися. Наприклад, право на освіту дає можливість здобути знання, професію та реалізувати свої здібності.

Окреме значення мають культурні права та свободи. Вони дозволяють людині користуватися досягненнями культури, розвивати свої творчі здібності, зберігати національні традиції та мову. Для України це особливо важливо, оскільки культура та мова є важливими складовими національної ідентичності.

Поряд із правами людина має й обов'язки. Кожен громадянин повинен дотримуватися законів, поважати права інших людей, берегти природу та культурну спадщину своєї країни. Свобода однієї людини закінчується там, де починається свобода іншої. Тому важливо не лише вимагати дотримання власних прав, а й відповідально ставитися до своїх дій.

У світі й нині трапляються численні порушення прав людини. Люди можуть зазнавати дискримінації, насильства, переслідувань через свої переконання або національність. Особливо гостро проблема захисту прав людини постає під час воєн і збройних конфліктів. У такі періоди люди часто втрачають право на безпечне життя, свободу й навіть можливість навчатися чи працювати.

Для України тема прав і свобод людини є надзвичайно актуальною. Український народ щодня відстоює не лише незалежність держави, а й право людей жити у вільному демократичному суспільстві. Захист людської гідності, свободи слова, права на життя та безпеку став важливою частиною боротьби українців за майбутнє своєї країни.

Отже, права та свободи людини є основою справедливого суспільства. Вони гарантують кожній людині можливість жити гідно, вільно висловлювати свої думки, навчатися, працювати та розвиватися. Кожен громадянин повинен знати свої права, уміти їх захищати та поважати права інших людей. Лише за таких умов можна побудувати сильну демократичну державу, у якій пануватимуть мир, закон і справедливість.

Права і свобода мають особливу ціну для України сьогодні, адже саме за них борються й віддають життя наші захисники.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

2. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 08.05.2026).

Поліна Лодигіна,
курсантка Пенітенціарної академії України;
науковий керівник: ***Лілія Шестак,***
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та конституційного права
Навчально-наукового інституту права,
правоохоронної діяльності та психології
Пенітенціарної академії України

НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТ. 154 КУпАП

У сучасному суспільстві ставлення до тварин дедалі більше сприймається як маркер цивілізованості та рівня правової культури. Домашні собаки й коти, які тривалий час вважалися виключно об'єктами майнових прав, сьогодні визнаються живими істотами, здатними відчувати біль і страждання, тому потребують спеціального державного захисту. Урбанізація, зростання чисельності домашніх тварин у містах, а також випадки нападів собак на людей чи жорстокого поводження з чотирилапими актуалізують проблему пошуку балансу між різними публічними й приватними інтересами.

Чинне правове регулювання у цій сфері має багаторівневу, проте фрагментарну структуру. На загальнодержавному рівні базові вимоги до поводження з тваринами закріплені у законах України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (2006, зі змінами 2017 року), «Про ветеринарну медицину», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» та «Про благоустрій населених пунктів». Ключовим адміністративно-деліктним інструментом, покликаним забезпечити дотримання правил утримання домашніх тварин, є стаття 154 КУпАП, що встановлює відповідальність за порушення правил тримання собак і котів. Водночас у разі завдання шкоди здоров'ю людини чи вчинення особливо жорстоких дій настає кримінальна відповідальність за статтями 128, 299 Кримінального кодексу України.

Суттєвою особливістю регулювання є те, що диспозиція ст. 154 КУпАП має бланкетний характер, відсилаючи до правил, які затверджуються органами місцевого самоврядування в межах актів про благоустрій. Таким чином, безпосередній зміст

обов'язків власників тварин визначається не централізовано, а на рівні локальної нормотворчості, що породжує суттєві ризики неоднакового правозастосування та правової невизначеності. Ці та інші недоліки стають на заваді ефективному захисту як публічних інтересів, так і самих тварин, чим і зумовлюється актуальність цього дослідження.

Одним з найбільш глибоких і системних недоліків статті 154 КУпАП є проблема правової невизначеності та оціночних понять, що закладена вже в самій конструкції норми. Її бланкетний характер створює на практиці стан суттєвої невизначеності, адже диспозиція не містить конкретних правил утримання домашніх тварин, а лише встановлює відповідальність за порушення «правил тримання собак і котів» [2]. Самі ж ці правила, як вказує законодавець, мають затверджуватися органами місцевого самоврядування, унаслідок чого в різних містах України діють різні, часто суперечливі вимоги. Ця ситуація ускладнюється й тим, що окремі локальні акти містять застарілі положення, які не відповідають сучасним гуманістичним підходам до поводження з тваринами, закріпленим у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [3]. А на національному рівні процес реєстрації та обліку домашніх тварин залишається неврегульованим, що створює прогалину, яку кожна місцева рада заповнює на власний розсуд.

Така залежність від локальних нормативних актів породжує порушення фундаментального принципу правової визначеності, який є невід'ємним елементом верховенства права, проголошеного Конституцією України [1]. Громадянин, перебуваючи в різних адміністративно-територіальних одиницях, мусить дотримуватися відмінних правил поведінки зі своєю твариною, що об'єктивно ускладнює усвідомлення меж правомірної поведінки. Як показує аналіз, відсутність єдиного підходу, кодифікованого на загальнодержавному рівні, суперечить самій суті державної політики у цій сфері, яка, за визначенням М. В. Волченка, має бути системою стратегічно визначених завдань та цілей, що реалізуються публічною адміністрацією для досягнення ефективних результатів [5, с. 171]. Наявна фрагментарність є прямим свідченням відсутності такої цілісної політики щодо домашніх тварин-компаньйонів. Ба більше, практика свідчить, що в деяких громадах відповідних правил узагалі немає, що унеможливлює притяг-

нення порушників до відповідальності через відсутність самого об'єкта правопорушення.

Для подолання окреслених недоліків необхідно здійснити перехід від суто локального до рамкового регулювання. Першочерговим кроком має стати розроблення та ухвалення Типових правил утримання домашніх тварин на загальнодержавному рівні, які уніфікували б ключові обов'язки власників (зокрема, щодо обов'язкової реєстрації, безпечного вигулу, вакцинації та прибирання) та визначили єдині принципи відповідальності. Органи місцевого самоврядування мають бути уповноважені лише деталізувати окремі положення з урахуванням місцевої специфіки – наприклад, визначати конкретні місця для вигулу, а не створювати правила «з нуля». В умовах воєнного стану та євроінтеграційних прагнень України важливо також врахувати міжнародний досвід, зокрема Європейську конвенцію про захист домашніх тварин, на що слушно звертає увагу С. І. Поляруш [6, с. 39]. Це забезпечить дотримання принципу правової визначеності, оскільки громадяни отримають чітке уявлення про загальнообов'язковий стандарт поведінки незалежно від місця перебування.

Не менш значущою є проблема кваліфікації та розмежування юридичної відповідальності, яка тісно пов'язана зі складністю точної юридичної оцінки вчиненого діяння. Стаття 154 КУпАП сконструйована таким чином, що розмежовує адміністративну відповідальність за формальним та матеріальним складами. Частина перша статті охоплює дії, що не призвели до суспільно небезпечних наслідків – наприклад, вигул собаки без намордника у невстановленому місці. Частина друга передбачає значно суворіше покарання за ті самі дії, «що спричинили заподіяння шкоди здоров'ю людей або їх майну». Саме тут виникають найбільші труднощі.

Правозастосовник мусить чітко встановити, чи настали реальні негативні наслідки, та оцінити їхній характер і ступінь тяжкості [7, с. 34]. Складність полягає ще й у тому, що шкода здоров'ю може проявлятися не лише у вигляді фізичних ушкоджень (укусів, подряпин), а й у формі психологічної травми, яку надзвичайно складно зафіксувати та підтвердити належними доказами.

Проблема загострюється за необхідності відмежування адміністративного проступку від кримінального правопорушення. У випадках, коли шкода здоров'ю людини є значною або коли діян-

ня супроводжується жорстоким поводженням, постає питання про кваліфікацію за статтею 299 Кримінального кодексу України. Однак визначення того, де закінчується адміністративне правопорушення і починається злочин, часто ускладнено відсутністю чітких критеріїв розмежування.

Турська В. О. справедливо наголошує на необхідності перегляду норм адміністративної та кримінальної відповідальності, оскільки без чіткої законодавчої диференціації суміжних складів правозастосування є непослідовним [4, с. 12]. Це призводить до того, що аналогічні за своєю суттю діяння в різних територіальних громадах можуть діставати кардинально різну юридичну оцінку: в одному випадку особа отримує лише адміністративний штраф, а в іншому – притягується до кримінальної відповідальності з набагато серйознішими правовими наслідками. Особливо гостро ця проблема постає в контексті визначення поняття «жорстоке поводження», яке вживається як у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [3], так і в Кримінальному кодексі, однак без єдиного уніфікованого тлумачення.

Для усунення зазначених труднощів необхідно вдосконалити юридичну техніку розмежування складів правопорушень. Зокрема, доцільно доповнити примітки до статті 154 КУпАП чіткими критеріями, які встановлювали б, за яких умов заподіяна шкода здоров'ю визнається достатньою для настання адміністративної відповідальності, а за яких – є підставою для кримінального переслідування. Украй важливим є уточнення законодавчого визначення поняття «жорстоке поводження з тваринами» шляхом гармонізації термінології, що використовується в адміністративному та кримінальному законодавстві. А державна політика щодо охорони тваринного світу має спиратися на єдиний понятійний апарат, що унеможливлює подвійне тлумачення одних і тих самих категорій [5, с. 173].

Завершальним елементом має стати розроблення Верховним Судом узагальнювальних роз'яснень або методичних рекомендацій для працівників поліції, які описували б алгоритми первинної кваліфікації діянь з обов'язковим залученням спеціалістів ветеринарної медицини для оцінки стану тварини, а за потреби – і судово-медичних експертів для визначення ступеня тяжкості шкоди здоров'ю потерпілої особи. Це забезпечить не лише єд-

ність правозастосовної практики, а й гарантує дотримання принципу презумпції невинуватості щодо осіб, які притягуються до відповідальності.

Таким чином, стаття 154 КУпАП у чинній редакції не здатна повною мірою виконувати покладену на неї функцію – забезпечувати ефективний правовий захист домашніх тварин та публічний порядок. Системний аналіз виявив три взаємопов'язані групи недоліків, кожна з яких потребує окремого реагування. Бланкетний характер диспозиції статті в поєднанні з відсутністю загальнодержавних стандартів утримання тварин породжує стан правової невизначеності, за якого зміст обов'язків власника повністю залежить від локальної нормотворчості. Розв'язання цієї проблеми вбачається в ухваленні Типових правил утримання домашніх тварин, які уніфікували б основні вимоги. Крім того, відсутність критеріїв розмежування адміністративного проступку та кримінального злочину призводить до непослідовної правозастосовної практики. Необхідними кроками тут є доповнення ст. 154 КУпАП критеріями оцінки наслідків правопорушення та уніфікація термінології з кримінальним законодавством. А низька ефективність механізму реалізації адміністративної відповідальності, зумовлена труднощами фіксації правопорушень та ідентифікації власників тварин, фактично перетворює адміністративні стягнення на формальність. У підсумку слід наголосити, що лише комплексне реформування – від створення єдиних матеріальних стандартів до вдосконалення процедурних механізмів – здатне перетворити ст. 154 КУпАП на дієвий інструмент захисту тих, хто не може захистити себе самостійно.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 11.05.2026).

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10 (дата звернення: 11.05.2026).

3. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст. 230. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15 (дата звернення: 11.05.2026).

4. Турська В. О. Адміністративно-правове регулювання захисту тварин від жорстокого поводження : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2016. URL: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/5314 (дата звернення: 11.05.2026)/

5. Волченко М. В. Державна політика щодо охорони тваринного світу. *Київський часопис права.* 2023. № 4. С. 169–174. URL: https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/269 (дата звернення: 11.05.2026).

6. Поляруш С. І. Правове регулювання становища тварин-компаньйонів: міжнародний досвід і Україна. *Наукові записки. Серія: Право.* Кропивницький, 2022. Вип. 13. С. 35-40. URL: https://dspace.cusu.edu.ua/items/26942780-2382-4aad-be0b-053421e1a1fc (дата звернення: 11.05.2026).

7. Бугайчук К. Л., Федосова О. В. Особливості застосування положень статті 154 Кодексу України про адміністративні правопорушення : наук.-метод. роз'яснення. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2019. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0b3470fd-62d6-41dd-a06e-43e9394591b5/content?trackerId=d1fab9a76724195e (дата звернення: 11.05.2026).

Олександр Любарський,
ад'юнкт Пенітенціарної академії України

УНІКАЛЬНИЙ ДОСВІД РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ БЕЗ ІЗОЛЯЦІЇ ВІД СУСПІЛЬСТВА У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ІРЛАНДІЇ У XIX СТОЛІТТІ

Паралельно з поступом англійської пенітенціарної прогресивної моделі виконання кримінальних покарань, після ухвалення Пенітенціарного акта 1779 року, розпочалась ера карального заслання до Австралії. 1788 року до гавані Ботані Бей, розвіданій 1770 року Джеймсом Куком, під командуванням капітана військово-морських сил Артура Філіпа, у подальшому губернатора, прибула перша експедиція, що налічувала 250 моряків і 750 засуджених. До 1815 року внаслідок війн із Францією до колонії Новий Південний Уельс направляли лише кількасот засуджених щороку, з 1815 року їх кількість сягнула 2 000–3 000, а в 1830-х рр. – 5 000 на рік. Загалом до Австралії наприкінці 1860-х років, коли завершилась ця ера кримінального-виконавчого заслання (1869 рік), було транспортовано, за свідченнями дослідників,

162 000 – 187 000 засуджених. Основний потік, очевидно, мав місце між 1815 і 1850 рр., оскільки за період 1850–1868 рр. було направлено лише 9668 злочинців (орієнтовно 500–550 на рік), у 1840-і рр. припинились перевезення до Нового Південного Уельсу, 1852 р. – до землі Ван Дімена і відбувались лише до колонії Західна Австралія. Загалом на початок 1850-х рр. населення Австралії становило 405 000 людей. Від початку 1850-х рр. переважна більшість британських засуджених відбувала покарання в межах батьківщини, де 1853 року була офіційно задекларована і нормативно врегульована практика каторжних робіт з можливістю дострокового звільнення за зразкову поведінку: замість 15 років заморського заслання 7–8 років ув'язнення на батьківщині, 10 років виселення – можливість звільнення через 6 років, 7 років заслання – 4 роки позбавлення волі. У 1857 році були встановлені нові норми пом'якшення за змінною шкалою від 1/6 для найкоротшого строку до 1/3 для строку 15 років і більше позбавлення волі [1, с. 48–49; 2, с. 171, 174, 323–327, 358–359; 3].

Розвиток кримінально-виконавчих відносин в австралійській колонії для засуджених можна охарактеризувати такими реаліями.

Демографія засуджених-колоністів: більшість становили звичайні злочинці і нероби-гультяї, переважно молоді, засуджені за злочини проти власності, представники нижніх прошарків суспільства, понад половину з них становили засуджені раніше, освічених і професійно підготовлених налічувалося зовсім мало, проте були і кваліфіковані робітники, сільські трударі [2, с. 325–326].

Праця засуджених-колоністів: засуджених залучали до праці на урядових господарських і громадських роботах, а також у віддалених штрафних поселеннях за злочини, скоєні в колонії, проте переважно – у приватних господарів, обов'язком яких було одягати й харчувати своїх працівників, на фермах, у торгівлі, на виробництві, у домогосподарствах, у скотарстві; засуджені мали можливість вільного заробітку після обов'язкової, до 3 години дня, праці на господаря, яку згодом замінили щорічною платнею [2, с. 329–331, 334].

Житлово-побутові умови: у невеликих закладах – працювали і харчувалися разом з господарями, у більших господарствах – жорсткіша трудова дисципліна й порядок, з окремим проживанням після праці і самостійним готуванням їжі, у вовняній галузі,

що стала провідною для забезпечення колонії, засуджені мешкали і працювали розосереджено по всій колонії, відокремлено від господарів; якщо працювали на уряд – винаймали житло у приватних будинках за кошти, зароблені у вільний час після 3-ї години дня, проте 1819 року у Сіднеї для них збудували гуртожиток, куди вони повертались увечері й могли його залишати у вихідні, з просторими спальнями, що не замикалися, для спільного проживання засуджених чоловічої статі [2, с. 334].

«Республіка засуджених-колоністів»: їм надали законні права, яких було позбавлено на батьківщині: свідчити у суді, володіти власністю і захищати її у суді; наймачам заборонялось тілесно карати засуджених, додаткові покарання призначалися тільки судом; з-поміж засуджених, які становили ¾ населення Нового Південного Уельсу, залучали наглядачів, медичний персонал, юристів, архітекторів, топографів, навіть поліцейських та мирових суддів (цивільний суд), службовців урядових установ, канцелярій міністра юстиції і генерального прокурора [2, с. 327–329, 331, 333, 340].

Реінтеграція засуджених-колоністів: за 20 років найбагатшими людьми в колонії стали колишні засуджені (торгівці, банкіри, крамарі, шинкарі, ремісники), які чверть століття після заснування колонії використовували працю більше половини засуджених Нового Південного Уельсу; колишнім засудженим надавалась ділянка площею 30 акрів (близько 12 гектарів) [2, с. 330].

Економічно-фінансова обумовленість: збільшення частки засуджених на роботах у приватному секторі для зменшення видатків уряду, проте з перевищенням потоку засуджених-колоністів для потреб приватних господарів – влада впровадила економічно доцільне умовно-дострокове звільнення, що дозволяло найбільш спроможним – ініціативним і кваліфікованим (а не за хорошу поведінку) заробляти собі на життя, залишаючись засудженими, але з можливістю повернення до примусової праці за порушення закону. Згодом дострокове звільнення було нормативно врегульоване мінімальним терміном відбутого покарання, проте на практиці продовжувало застосовуватись губернатором і без урахування відбутого строку, як нагорода за виконання особливих доручень, викриття злочинців тощо. Загалом економічний розвиток, збільшення поселень було настільки стрімким, що при-

звело до закриття виправних установ, які призначались для покарання за злочини, скоєні на території колонії: у Ньюкаслі 1823 року, потім у Порт-Маквейрі, далі у Мортон-Бей 1839 року [2, с. 332–333, 339].

Виправні поселення для засуджених, які вчинили злочини в Австралії. Виправні установи переважно не характеризувалися жорсткістю режиму і праці: хоча ці поселення охоронялись, засудженим дозволяли проживати разом із сім'ями, подекуди навіть працювати у суспільстві, проте тут існувала система диференціації з двох розрядів, де для першого розряду (хто відбув довші терміни і мав кращу поведінку) передбачалася більш легка привілейована праця. Винятком був острів Норфолк, де через жорсткий режим тричі (1826, 1834, 1842 року) спалахували бунти. Пізніше рецидивістів почали використовувати в кайданах на урядових роботах з будівництва доріг, знову-таки з фінансово-економічних причин [2, с. 346–349].

Критика і посилення каральнoго режиму. Основними аргументами критиків були: недостатність каральної складової мети покарання через вільний режим колоністів-засуджених, а також сприятливі для їх добробуту соціально-економічні умови; недостатність виправного впливу господарів через їх лише економічну зацікавленість та власний низький рівень моралі, правосвідомості, зокрема господарів-колишніх засуджених; недостатність антикримінального стримувального, запобіжного злочинності ефекту покарання виселенням з колонії; у 1830-х рр., після заборони рабства у королівстві, праця у приватних господарів трактувалась як прояв рабства; аморальність та корумпованість суспільства засуджених. Наслідком критики стала у 1818 році півторарічна урядова інспекція в колонії, висновки якої можна відобразити у таких рекомендаціях для збільшення ефективності покарань, їх «залякувального» впливу: максимально передавати засуджених заможним вільним переселенцям, які дбатимуть про дисципліну і виправлення; скасування плати засудженим – скасовано, крім заохочень найкращим; засуджені не повинні сподіватися на дострокове звільнення як на щось належне – втілено через встановлення мінімальних термінів відбуття покарання: 4 роки – для засуджених до 7 років, 6 років – для засуджених на 14 років, 8 років – для засуджених довічно, крім винятків за особ-

ливі заслуги; вести точний облік порушень засудженими; колишнім засудженим не варто давати землю, вони повинні працювати на вільних переселенців. З 1826 року вдалося централізовано впорядкувати управління засудженими і встановити відповідний контроль, проте посилити карально-виправну функцію через більш важку працю у найвіддаленіших місцях та виключно у господарів-вільних переселенців не вдалося через превалювання економічних інтересів колонії [2, с. 336–345, 350].

Незважаючи на критику, покарання у відкритому суспільстві в Австралії мали очевидні як фінансово-економічні, так і безпекові вигоди для королівства, а також ресоціалізаційні переваги для засуджених, і деякі дослідники небезпідставно вважають такий різновид карального виправлення найуспішнішим в історії, проте відтворити його навряд чи комусь вдасться [2, с. 360].

Отже, історичний досвід кримінального покарання висланням і його виконання демонструє:

– превалювання політичних інтересів, зокрема фінансово-економічних, у формуванні та реалізації владної пенальної і пенітенціарної стратегії;

– реалізабельність і переваги ресоціалізації засуджених без ізоляції від суспільства;

– спроможність засуджених до самоорганізації, контрольованої, самодостатньої і впорядкованої життєдіяльності;

– постійний багатосторонній контроль державної влади, місцевого самоврядування, громадянського суспільства, їх політичних і наукових авангардів та багатофакторний конфлікт інтересів, постійну боротьбу протиріч у діалектичному розвитку пенальної і пенітенціарної політики і практики;

– наявність системи стимулювання засуджених: шляхом можливості дострокового звільнення, а також поміщення у виправні установи для правопорушників, матеріального заохочення господарями, реінтеграційного – наданням земельної ділянки.

Список використаних джерел

1 гунов Д. В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування : монографія / Д. В. Ягунов ; Державна пенітенціарна служба України. 4-те вид., перероб та доп. Одеса : Фенікс, 2011. 446 с.

2. Оксфордська історія в'язниць: практика покарання в західному суспільстві / за ред. Норвала Морріса та Девіда Дж. Ротмена : пер. з англ. Київ : «Всесвіт», 2009. 560 с.

3. Історія Австралії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_ Австралії (дата звернення: 08.05.2026).

Олександр Мицька,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри формування та розвитку професійної компетентності персоналу ДКВС України Інституту професійного розвитку Пенітенціарної академії України

РОЛЬ ДКВС УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ РЕПАТРІАЦІЇ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Загальновідомо, що нині основним міжнародно-правовим актом, який визначає правовий статус військовополонених, є Женевська (III) конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року [1].

Окремий розділ згаданої Конвенції присвячено питанням звільнення та репатріації військовополонених після закінчення воєнних дій. Крім того, слід зазначити, що цей міжнародний документ не містить поняття репатріації.

Враховуючи наукові дослідженна вчених, М. Грушко вважає, що репатріація – це повернення військовополонених до держави, громадянами якої вони є, з поновленням їхніх громадянських прав [2, с. 147]. Як зазначає К. Савчук, репатріація є поверненням до країни громадянства, постійного проживання або походження певних категорій осіб (біженців, переміщених осіб, військовополонених), які через різні обставини опинилися поза її межами [3, с. 688].

Отже, як ми бачимо, метою репатріації є повернення особи, яка перебуває в полоні супротивної сторони, в ту країну, громадянином якої він / вона є. Крім того, репатріація стосується не тільки живих, а й тих осіб, які вже померли.

У ст. 118 Женевської конвенції 1949 р. закріплено, що військовополонених звільняють і репатріюють без зволікання після закінчення бойових дій [1].

Після початку 2014 року збройної агресії проти України виникла та продовжує існувати потреба у створенні ефективного правового механізму обміну військовополонених задля якнайш-

видшого повернення українських захисників додому. А у 2022 році з повномасштабним вторгненням рф в Україну це набуло ще більшої актуальності. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінець звертає увагу на те, що репатріація не є обміном [4]. Аналізуючи цю тезу, ми лише частково можемо погодитися з нею. На наше переконання, обмін військовополонених є однією з форм репатріації. Як слушно зазначає Я. Павко, попри те, що процедура обміну військовополонених під час міжнародних збройних конфліктів не регламентована Женевською конвенцією 1949 р., як і жодною іншою, вона може бути втілена в життя за взаємним бажанням держав на підставі звичаєвого міжнародного гуманітарного права [5, с. 63]. Нагадаємо, що обміном військовополоненими в нашій державі займаються Головне управління розвідки Міністерства оборони України та Служба безпеки України (СБУ).

Процедура здійснення передачі військовополонених для обміну визначена постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2022 року № 441, яка має гриф «для службового користування».

Тема обміну військовополонених та участь у ньому персоналу ДКВС України чітко висвітлена в науковій роботі А. Галая та Н. Третяк, які вказують, що ДКВС України щоденною непомітною ззовні працею сприяє обмінам і поверненню українських полонених. Адже кожен обмін – це значна система переговорів з ворогом, а також точна і повна інформація – скільки у нас полонених, які вони (війська, звання, національність, стан здоров'я тощо). Саме на основі розробленої ДКВС форми ведуться всі реєстри полонених в українських державних органах і здійснюється щоденний облік та аналіз.

Безпосередні питання підготовки військовополонених та їхніх речей і документів покладаються на відділи контролю за виконанням судових рішень установ ДКВС України, що тримають військовополонених (табору та дільниць).

У разі кожного обміну відбуваються складні узгоджувальні процеси. Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими узгоджує обмін особи зі стороною ворога. Офіс Генерального прокурора дає дозвіл на обмін особи, якщо відсутнє кримінальне провадження або особу звільнено від відбування покарання для обміну як військовополоненого. ДКВС у взаємодії з Національною гвардією України узгоджує маршрути та організо-

вує переміщення військовополонених, яких погоджено на обмін, зрештою видає відповідальним за транспортування на обмін кожного полоненого, незважаючи на те, що їх тримають у всіх регіонах України, та організаційно супроводжує процес доставки на місце обміну [6, с. 37].

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими : резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 12.08.1949 № 75/135. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 08.05.2026).

2. Грушко М. В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2015. 287 с.

3. Савчук К. Енциклопедія міжнародного права : у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Т. 3: М–Я. Київ : Академперіодика, 2019. С. 688.

4. Звільнення полонених, повернення депортованих і переговори з РФ. Інтерв'ю з омбудсменом Лубінцем. 2023. *Радіо Свобода*. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/lubinets-polonenideportovanimoskalkova/32241301.html (дата звернення: 08.05.2026).

5. Павко Я. А. Правові питання обміну військовополонених в умовах російсько-української війни. *Проблеми ефективності міжнародно-правового регулювання прав військовополонених :* матеріали круглого столу (м. Харків, 23 черв. 2023 р.) / редкол.: В. С. Батиргареєва, Н. М. Оніщенко, О. О. Пащенко та ін. ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2023. 104 с.

6. Галай А. О. Третяк Н. М. Участь Державної кримінально-виконавчої служби України в процесі обміну військовополонених *Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 листоп. 2022 р.) / редкол.: С. С. Чернявський, Є. Ю. Бараш, В. В. Корольчук. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 199 с.

Людмила Олефір,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри формування та розвитку
професійної компетентності персоналу ДКВС України
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України;
Ірина Євреїнова,
старший викладач кафедри формування та розвитку
професійної компетентності персоналу ДКВС України
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України

РОЛЬ ПЕРСОНАЛУ ДКВС У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах воєнного стану в Україні питання забезпечення належного функціонування пенітенціарної системи набуває особливого значення. Збройна агресія рф суттєво вплинула не лише на організацію діяльності органів та установ виконання покарань, а й на психоемоційний стан осіб, які відбувають покарання. У таких умовах значно зростає роль персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України як ключового суб'єкта забезпечення соціально-психологічної стабільності засуджених.

Відповідно до положень Кримінально-виконавчого кодексу України одним із завдань виконання покарань є створення умов для виправлення та ресоціалізації засуджених [1].

Водночас Європейські пенітенціарні правила наголошують, що персонал пенітенціарних установ повинен не тільки забезпечувати безпеку та режим, але й сприяти підтриманню людської гідності та соціальної стабільності в місцях несвободи [2].

Особливістю сучасного етапу є те, що засуджені перебувають під впливом подвійного стресу: з одного боку − ізоляція та обмеження, характерні для пенітенціарного середовища, а з іншого − зовнішні фактори воєнного часу: постійна небезпека, інформаційний тиск, невизначеність майбутнього, переживання за близьких, можливе руйнування соціальних зв'язків. Такі обставини можуть спричиняти підвищення рівня тривожності, агресії, конфліктності та психологічної дезадаптації серед засуджених.

У цьому контексті персонал ДКВС України виконує не лише функції нагляду та контролю, а й важливу соціально-виховну та психологічну місію. Його діяльність спрямована на підтримання стабільності в установах виконання покарань, профілактику конфліктів, запобігання проявам насильства та формування у засуджених соціально прийнятної поведінки.

Одним із ключових напрямів діяльності персоналу є профілактика деструктивної поведінки. В умовах війни значно зростає ризик проявів агресії, аутоагресії, суїцидальних тенденцій та порушень режиму. У зв'язку з цим особливого значення набуває своєчасне виявлення осіб із підвищеним рівнем психоемоційної напруги та організація індивідуальної профілактичної роботи.

Важливу роль у забезпеченні соціально-психологічної стабільності відіграє соціально-виховна робота, що охоплює:

− проведення індивідуальних бесід;

− організацію групових заходів виховного спрямування;

− підтримання соціально корисних зв'язків;

− сприяння комунікації із зовнішнім світом у межах, визначених законодавством;

− формування навичок конструктивної поведінки та емоційної саморегуляції.

Окремого значення набуває формування довірливих взаємин між персоналом і засудженими. У сучасних умовах працівник ДКВС України має бути не лише носієм владних повноважень, а й суб'єктом професійної комунікації, здатним до емпатії, психологічної підтримки та ефективної взаємодії. У доповідях Європейського комітету із запобігання катуванням неодноразово наголошувалося, що саме якість взаємодії між персоналом і засудженими є одним із ключових факторів безпеки та стабільності у пенітенціарних установах [3].

Не менш важливим є забезпечення прав людини в умовах воєнного стану. Дотримання прав засуджених, зокрема права на належні умови тримання, медичну допомогу та особисту безпеку, – важлива передумова підтримання стабільної обстановки в установах виконання покарань. Практика Європейського суду з прав людини свідчить, що неналежні умови тримання та жорстоке поводження можуть розглядатися як порушення статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Разом з тим ефективність діяльності персоналу значною мірою залежить від рівня його професійної підготовки та психологічної стійкості. Обставини війни створюють підвищене навантаження і на сам персонал ДКВС України, що обумовлює необхідність розвитку навичок кризової комунікації, управління конфліктами, психологічної саморегуляції та роботи в екстремальних умовах.

Таким чином, роль персоналу ДКВС України у забезпеченні соціально-психологічної стабільності засуджених в умовах війни є комплексною та багатовимірною. Вона охоплює правові, психологічні, виховні та безпекові аспекти діяльності, спрямовані на підтримання порядку, дотримання прав людини та створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених.

У сучасних умовах саме професійна, психологічно стійка та гуманістично орієнтована діяльність персоналу є одним із ключових чинників стабільності пенітенціарної системи та забезпечення її відповідності міжнародним стандартам.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

2. Європейські пенітенціарні правила. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show /994 032#Text (дата звернення: 06.05.2026).

3. Офіс Ради Європи в Україні. URL: https://www.coe.int/uk/web /kyiv/-/anti-torture-committee-warns-against-the-impact-of-austerity-measures-on-the-conditions-of-detention-in-prisons (дата звернення: 06.05.2026).

Єлизавета Орлова,
студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах функціонування підприємств питання забезпечення стійкості діяльності набуває особливої актуальності. Постійні зміни зовнішнього середовища, високий рівень конкуренції, цифровізація бізнес-процесів, економічна нестабільність та швидке оновлення управлінських підходів змушують підпри-

ємства адаптувати власні механізми управління до нових умов. Одним із ключових чинників, що визначає ефективність функціонування підприємства та його здатність підтримувати стабільний розвиток, виступає організаційна структура управління. Саме від того, наскільки правильно сформована структура підприємства, залежить ефективність координації діяльності, швидкість ухвалення управлінських рішень, розподіл повноважень та рівень адаптивності до змін [1].

Організаційна структура є основою внутрішньої побудови підприємства, оскільки визначає систему взаємозв'язків між окремими підрозділами, працівниками та рівнями управління. Вона забезпечує впорядкування діяльності організації та створює умови для досягнення стратегічних цілей. У сучасному корпоративному управлінні організаційна структура розглядається не лише як формальний механізм розподілу функцій, а як важливий інструмент забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Її ефективність впливає на здатність підприємства оперативно реагувати на зміни ринкового середовища, зберігати стабільність діяльності та підтримувати довгостроковий розвиток [1].

Стійкість сучасного підприємства значною мірою визначається рівнем гнучкості організаційної структури. Традиційні жорсткі ієрархічні системи управління поступово втрачають ефективність, оскільки не забезпечують достатньої швидкості реагування на зміни зовнішнього середовища. Сучасні підприємства все частіше переходять до більш адаптивних моделей управління, які дозволяють скорочувати рівні управління, покращувати внутрішню комунікацію та підвищувати оперативність ухвалення рішень. Гнучка структура сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів, покращенню взаємодії між підрозділами та створенню сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності [1].

Особливого значення організаційна структура набуває в умовах нестабільності економічного середовища. Підприємства, які мають надмірно складну або неефективну систему управління, часто стикаються з проблемами дублювання функцій, затримками в передачі інформації, надмірною централізацією управління та зниженням продуктивності праці. У результаті це негативно впливає на фінансові результати діяльності та зменшує здатність підприємства адаптуватися до кризових ситуацій. Саме тому ва-

жливим напрямом забезпечення стійкості підприємства є оптимізація організаційної структури управління [2].

Оптимізація організаційної структури передбачає вдосконалення внутрішньої системи управління з метою підвищення ефективності діяльності підприємства. Цей процес охоплює перегляд функціональних обов'язків, усунення дублювання повноважень, удосконалення системи комунікацій та адаптацію структури до стратегічних цілей підприємства. Раціональна структура управління дозволяє підприємству швидше реагувати на зміни ринку, знижувати витрати на управління та покращувати координацію діяльності між окремими структурними підрозділами [2].

Важливою умовою забезпечення стійкості підприємства є також ефективний розподіл управлінських функцій. Надмірна централізація часто призводить до перевантаження керівництва та уповільнення процесу прийняття рішень, тоді як надмірна децентралізація може ускладнювати контроль за діяльністю підприємства. Саме тому сучасні підприємства прагнуть досягти оптимального співвідношення між централізацією та децентралізацією управління. Це дозволяє поєднувати стратегічний контроль керівництва з достатнім рівнем самостійності окремих підрозділів [2].

Крім того, ефективна організаційна структура сприяє формуванню стабільної системи внутрішніх комунікацій. Якість інформаційного обміну між підрозділами безпосередньо впливає на швидкість виконання управлінських рішень та рівень узгодженості дій працівників. У сучасних умовах цифровізації підприємства активно впроваджують електронні системи управління, автоматизацію документообігу та сучасні інформаційні технології, що дозволяє значно покращити координацію діяльності та підвищити ефективність управління [1].

Організаційна структура також має безпосередній вплив на формування організаційної культури підприємства. Внутрішня система взаємодії між працівниками, рівень відкритості комунікацій, характер управлінських відносин і ступінь залучення персоналу до процесу ухвалення рішень значною мірою залежать від типу організаційної структури. Підприємства з більш гнучкими та адаптивними структурами зазвичай мають вищий рівень внут-

рішньої довіри, кращу взаємодію між працівниками та більш сприятливі умови для реалізації інноваційних підходів [3].

У сучасних умовах важливим напрямом діяльності підприємств стає забезпечення принципів сталого розвитку. Реалізація екологічних, соціальних та економічних ініціатив потребує відповідних змін у системі управління підприємством. Організаційна структура повинна створювати умови для впровадження стратегій сталого розвитку, забезпечувати координацію між різними напрямами діяльності та сприяти формуванню відповідальної управлінської політики. Ефективна структура дозволяє інтегрувати принципи сталого розвитку в усі сфери діяльності підприємства та забезпечувати узгодженість між стратегічними цілями і практичною діяльністю [3].

Важливим аспектом є також здатність організаційної структури підтримувати інноваційний розвиток підприємства. Сучасний ринок характеризується високою швидкістю змін, тому підприємства повинні постійно вдосконалювати власні продукти, технології та методи управління. Організаційна структура, яка сприяє розвитку горизонтальних зв'язків, міжфункціональної взаємодії та швидкому обміну інформацією, створює сприятливі умови для генерації нових ідей та реалізації інноваційних проєктів [1].

Таким чином, організаційна структура відіграє визначальну роль у забезпеченні стійкості сучасного підприємства. Вона формує основу системи управління, забезпечує координацію діяльності, впливає на ефективність використання ресурсів та визначає здатність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Раціонально побудована структура управління сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства, забезпечує стабільність його діяльності та створює умови для довгострокового розвитку. Водночас постійні зміни економічного середовища вимагають від підприємств регулярного вдосконалення організаційних структур відповідно до сучасних викликів і стратегічних потреб розвитку.

Список використаних джерел

1. Леонов О., Леонова Т. Теорія організації та організаційні структури сучасного корпоративного управління. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-4 (дата звернення: 11.05.2026).

2. Солоненко Ю., Куца Я. Оптимізація організаційної структури управління підприємством. *Фінансовий простір.* 2021. № 4 (44). С. 136–145. URL: https://doi.org/10.18371/fp.4(44).2021.136145 (дата звернення: 11.05.2026).

3. The role of organizational culture and structure in implementing sustainability initiatives / B. Jaganjac et al. Business Ethics, the Environment & Responsibility. 2024. URL: https://doi.org/10.1111/beer.12710 (accessed: 11.05.2026).

Галина Охромій,
доктор медичних наук,
професор кафедри психології та педагогіки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
Анастасія Білан,
студентка 4-го курсу
кафедри психології та педагогіки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРОФЕСІЙНОМУ ВИГОРАННЮ ВОЛОНТЕРІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У ПРИФРОНТОВИХ ЗОНАХ

В умовах тривалої воєнної агресії проти України волонтерський рух став одним із ключових елементів національної безпеки та цивільного спротиву. Особливе місце в цій системі посідають волонтери, які працюють безпосередньо у прифронтових зонах: здійснюють евакуацію цивільного населення, доставляють гуманітарну допомогу, забезпечують медикаментами військові підрозділи, надають першу психологічну допомогу на лінії зіткнення. Діяльність у зоні бойових дій пов’язана з постійним ризиком для життя, хронічним стресом, фізичним виснаженням та регулярним зіткненням з людським болем і руйнуваннями.

Таке екстремальне навантаження призводить до стрімкого розвитку професійного та емоційного вигорання серед волонтерів, що проявляється у формі втоми від співчуття, депресивних станів, зниження мотивації та виникнення симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Втрата дієздатності волонтерського сектору через психологічне виснаження несе пряму загрозу ефективності гуманітарного реагування. Саме тому розроблення дієвих механізмів психологічної підтримки, формуван-

ня індивідуальної стресостійкості та впровадження системних заходів запобігання вигоранню волонтерів є надзвичайно актуальним завданням для сучасної психологічної науки та практики.

Варто підкреслити, що за останні роки проблема стресостійкості та професійного вигорання в екстремальних умовах діяльності стала предметом посиленого аналізу як в українській, так і в закордонній психологічній науці. Було проведено численні емпіричні й теоретичні дослідження, які переконливо доводять: волонтерська діяльність у зонах підвищеного ризику має свою специфічну психологічну структуру. Науковці акцентують увагу на тому, що безперервний вплив травмувальних чинників і так званий «стрес свідка» неминуче виснажують внутрішні ресурси особистості, якщо вона не володіє ефективними механізмами психологічного захисту та саморегуляції [1].

Аналіз наукових праць свідчить, що більшість дослідників розглядають вигорання не як особистісну слабкість, а як закономірну реакцію психіки на тривалі екстремальні навантаження. Водночас сучасні розвідки вказують на важливу закономірність: своєчасне впровадження комплексних програм психологічної підтримки, навчання техніки стабілізації дихання, прийомів саморегуляції та конфліктостійкості дозволяє значно знизити рівень дистресу [1].

Для ефективної індивідуальної профілактики емоційного вигорання вкрай важливо розвивати особистісну резильєнтність, чітко розпізнавати момент переходу конструктивного стресу в руйнівний дистрес та вміти використовувати адаптаційний потенціал напруги для власного розвитку. Оскільки стрес зазвичай домінує над людиною, яка не володіє методами саморегуляції, свідомий і творчий підхід дає змогу змінити ставлення до обставин, що склалися. Насамперед необхідно взяти відповідальність за власний психофізичний стан, усвідомити руйнівні наслідки хронічного перенапруження для організму та впровадити заходи протидії, зокрема збалансувати раціон, налагодити повноцінний відпочинок з нічним сном тривалістю не менше восьми годин і підтримувати регулярну рухову активність [2].

Робота над собою також передбачає вдосконалення професійних навичок і опанування тайм-менеджменту, що дозволяє раціонально розподіляти навантаження та уникати хронічного

поспіху шляхом першочергового виконання пріоритетних завдань і відкладення другорядних на потім. Варто уникати надмірних зобов'язань, вчитися делегувати повноваження колегам та відмовитися від неефективної багатозадачності. Не менш важливим є підтримання сприятливого мікроклімату в колективі та запобігання суперечкам, а за потреби – звернення за професійною психологічною підтримкою чи проходження тренінгів з підвищення конфліктостійкості.

Не менш важливим є конструктивне подолання міжособистісних суперечок, воно базується на послідовному алгоритмі, який передбачає чітке висловлення власного бачення проблеми задля з'ясування того, чи однаково сторони розуміють предмет розбіжностей. Далі слідує вербалізація своїх емоцій, що дозволяє у соціально прийнятній формі висловити ставлення до ситуації, після чого озвучуються конкретні наміри і дії щодо врегулювання проблеми на основі дорослої та виваженої позиції. Завершальним етапом є формулювання чітких очікувань від опонента, адже пропозиція взаємних кроків та озвучування своєї позиції є найшвидшим шляхом до компромісу. Використання такої моделі створює безпечний простір для відкритого діалогу, де кожен може висловити переживання, уточнити деталі, скоригувати поведінку й закликати іншу сторону до взаєморозуміння [3].

Крім того, для запобігання професійному виснаженню необхідно грамотно чергувати інтелектуальну працю з фізичною активністю, регулярно робити короткі паузи впродовж робочого дня і забезпечувати собі повноцінний відпочинок. Окрему увагу слід приділити розвитку позитивного мислення та фокусуванню на приємних подіях, адже сприйняття реальності багато в чому формується нашими думками. Замість концентрації на неприємностях, що трапилися протягом дня, варто змістити фокус уваги на позитивні моменти й успіхи, навіть якщо вони здаються незначними дрібницями.

Для профілактики стресу та підвищення психологічної резильєнтності рекомендується насамперед обирати діяльність, яка приносить внутрішнє задоволення і моральний відгук, а не орієнтуватися лише на матеріальну вигоду. Важливо дотримуватися балансу між роботою та особистим життям і не перетворювати професійну сферу на єдине джерело сенсу існування [4]. Наяв-

ність цікавих хобі, захоплень та регулярне спілкування з близькими є необхідними умовами для емоційного відновлення. Поряд із цим слід системно піклуватися про своє фізичне та психічне здоров'я, розвивати гнучкість у спілкуванні з колегами і керівництвом задля зниження міжособистісної напруги, а також працювати над підвищенням самооцінки і професійних компетенцій. Роботу варто сприймати реалістично – лише як частину повноцінного життя, а не як єдине джерело щастя чи порятунку від проблем [4].

У разі виникнення раптового й сильного стресу допомагають експрес-техніки саморегуляції, серед яких найпростішою є глибоке діафрагмальне дихання через живіт, коли на вдиху він округлюється, а на видиху повертається у вихідне положення, залишаючи грудну клітку майже нерухомою. При цьому корисно заплющити очі, абстрагуватися від зовнішніх подразників і зосередитися на процесі, уявляючи, як із кожним вдихом тіло наповнюється спокоєм, а з кожним видихом позбувається напруги й тривоги. Додатково ефективними є техніка почергового дихання через різні ніздрі та прийом під назвою «міхур», який передбачає глибокий вдих із затримкою дихання для відчуття внутрішнього тонусу з подальшим плавним видихом [5].

Таким чином, в умовах тривалої воєнної агресії збереження психологічного ресурсу волонтерів прифронтових зон є критично важливим для національної безпеки та ефективності гуманітарної допомоги. Оскільки діяльність у зоні бойових дій супроводжується хронічним стресом і ризиком розвитку ПТСР, професійне вигорання слід розглядати не як індивідуальну слабкість, а як природну реакцію організму на екстремальні навантаження. Ефективна протидія виснаженню потребує комплексного підходу, що поєднує індивідуальну відповідальність за стан здоров'я (повноцінний сон, фізична активність) та розвиток професійних навичок саморегуляції, таких як тайм-менеджмент, техніки діафрагмального дихання та методи конструктивного розв'язання конфліктів.

Важливою складовою резильєнтності є підтримання балансу між роботою та особистим життям, фокусування на позитивних моментах і використання методів групової психологічної підтримки, які дозволяють волонтерам усвідомлювати свої цінності й безпечно відреагувати на накопичений стрес. Таким чином, сис-

темне впровадження заходів психологічної гігієни та самодопомоги дозволяє трансформувати деструктивний дистрес у конструктивний адаптаційний потенціал, забезпечуючи життєстійкість волонтерського руху в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Асєєва Ю. О., Плахотний О. А. Ментальне здоров'я волонтерів у воєнний період: посттравматичні симптоми та вигорання. *Ментальне здоров'я.* 2025. № 2. С. 3–8.

2. Охромій Г. В. Білан А. А. Когнітивні та емоційні складові професійного вигорання представників юридичних професій. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2025. № 1 (138). С. 178–183.

3. Охромій Г. В. Білан А. А. Психологічні методи профілактики стресу медичного персоналу в умовах інтенсивної роботи. *Modern Trends in the Development of Economy, Technology and Industry* : Collection of Scientific Papers. January 7–9, 2026. Toronto, Canada. P. 464–469.

4. Кукурудзяк І. Соціальна підтримка та комунікації в громаді як інструменти подолання травматичних емоційних станів у волонтерів / ред. колегія: Ю. О. Демидова (голова), І. В. Мельничук (заст. голови). МДУ, 2025. 378 с.

5. Слюсаренко А. Д. Психологічне благополуччя волонтерів під час війни: роль самоспівчуття, супервізії та соціальної підтримки. *UNIVERSUM.* 2025. № 27. С. 688–691.

Іван Паламарчук,
головний спеціаліст Департаменту правового забезпечення
Національного агентства України з питань виявлення,
розшуку та управління активами,
одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА),
кандидат юридичних наук

ПЕРСПЕКТИВНІ МОЖЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АРМА АКТИВАМИ У ВИГЛЯДІ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Відомо, що АРМА здійснює управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, сума або вартість яких перевищує 200 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня відповідного року [1; 2]. Тобто з урахуванням положень закону [3] вартість активів, на які

накладено арешт та які підлягають передачі в управління АРМА, має становити понад 641 800 грн.

Під активами розуміються кошти, майно, майнові та інші права, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [2].

Повноваження щодо визначення способу управління такими активами (шляхом передачі в управління та/або шляхом реалізації таких активів) відповідно до вимог законів [1; 2] належить виключно до повноважень суду або слідчого судді (у разі якщо відсутня згода власників таких активів). При цьому управління АРМА та управителем такими активами здійснюється на підставі договору, укладеного відповідно до глави 70 Цивільного кодексу України [8] з урахуванням особливостей, визначених законом [2].

Отже, АРМА не уповноважене управляти арештованими та переданими до АРМА активами самостійно, у зв'язку з чим на виконання саме вимог закону [2] здійснюється в установленому законодавством порядку винайдення управителів таких активів.

Таким чином, АРМА може передавати за договором управління активи управителеві в управління згідно з актами приймання-передачі лише після фактичного їх прийняття від прокурора в управління в установленому порядку [1; 2; 4] згідно з актами приймання-передачі.

Управління такими активами здійснюється на умовах ефективності, а також збереження (за можливості – збільшення) їх економічної вартості, у зв'язку з чим надходження від здійснюваного АРМА управління активами перераховуються до Державного бюджету [2].

При цьому наслідком виконання АРМА своїх повноважень є «результативність», яка може виражатися й в економічному ефекті від діяльності АРМА – відношення отриманого результату до касових видатків з Державного бюджету України на діяльність АРМА.

Доцільно зазначити, що в загальному розумінні активи, передані в управління АРМА, набувають по суті ознак публічного майна, незважаючи на те, що на період арешту такого майна воно

перебуває у приватній власності, але за рішенням суду повинно служити публічним інтересам.

Тим паче при дослідженні різновидів публічного майна вже доведено, що воно використовується та застосовується суб'єктами публічної адміністрації і публічними службовцями безпосередньо у виконанні своїх основних функціональних повноважень з метою ефективної і повноцінної реалізації покладених на них завдань, кінцевою метою яких є задоволення певної категорії публічного інтересу [7, с. 40–41].

Тому, на виконання саме вимог закону [2], загальними показниками ефективності управління АРМА арештованими активами за результатами І кварталу 2026 року є надходження до Державного бюджету України на загальну суму 323 128 570,49 грн, які складаються з:

– надходження до Державного бюджету від управління грошовими коштами в результаті виконання судових рішень про стягнення коштів у дохід держави та спеціальної конфіскації – *234 470 435,98 грн;*

– надходження від реалізації активів через систему «Прозорро.Продажі», у тому числі забезпечено перерахування митних платежів у сумі *9 654 619,12 грн* від реалізації АРМА нерозмитнених арештованих активів;

– надходження до Державного бюджету від передачі в управління арештованих активів – *79 003 515,39 грн* [5].

Таким чином, апріорі будь-які рішення, дії або бездіяльність, вчинені (прийняті) будь-якими суб'єктами владних повноважень, що можуть перешкоджати забезпеченню АРМА надходжень до Державного бюджету України від управління та реалізації переданих в установленому порядку до АРМА активів, може створити передумови для настання відповідних ризиків у недоотриманні надходжень до Державного бюджету України та у зменшенні обсягів у придбанні АРМА військових облігацій, що суперечитиме інтересам держави з породженням відповідних ризиків у сфері воєнної безпеки.

Доречно також зазначити, що згідно зі Стратегією воєнної безпеки України [6] успіх реалізації стратегії залежить, зокрема, від достатності економічного розвитку держави для нарощування можливостей оборонної промисловості щодо розроблення, виро-

бництва і постачання Силам оборони новітнього озброєння, військової та спеціальної техніки.

Отже, логічним є те, що всі складові державної влади в Україні, представляючи державу, діють виключно в її інтересах, як наслідок такі активи (речові докази) повинні й будуть працювати на користь держави, а не перебувати в заблокованому стані, що є абсурдом в умовах, у яких на теперішній час функціонує національна економіка. Тим паче усталеною догмою є твердження, що «в єдності і мале зростає, а в розбраті і велике валиться».

Слід зазначити, що практична цінність результатів дослідження саме розгалужених видів майна (у нашому випадку – публічного майна) полягає в необхідності належного правового регулювання його використання. Оскільки кожний класифікаційний різновид публічного майна є специфічним зі своїми, притаманними лише йому властивостями, які впливають на власне процес залучення його з метою задоволення публічного інтересу, режим його використання не може регулюватися одним – загальним для всіх видів майна порядком, що встановлений відповідними нормами законодавства [7, с. 40].

Тому результати досліджень будь-якого нового виду майна та доповнення його класифікації в подальшому становлять основу для формування проєктів відповідних законодавчих або підзаконних актів, що обумовлюється необхідністю оновлення та доповнення нормативної бази, яка не повинна відставати від науково-технічного прогресу і тих відносин з використання нових видів майна, що утворюються як його наслідок, та надання цим відносинам статусу правових. Це надає можливість запобігти майбутнім законодавчим прогалинам у регулюванні цих відносин, що може негативно вплинути на захист прав фізичних або юридичних осіб [7, с. 40].

З огляду на викладене таким ускладненим видом публічного майна є «майнові права інтелектуальної власності», практична складність з управління якими полягає в тому, що майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково іншій особі. Тим паче умови передання майнових прав інтелектуальної власності можуть бути визначені договором, який укладається відповідно до закону [8].

Отже, означене надає можливість здійснювати АРМА управління активами у вигляді майнових прав інтелектуальної власності з метою забезпечення відповідних надходжень до Державного бюджету України від такого управління.

Проте вимоги іншої норми права того самого закону [8] встановлюють виняток щодо предмета договору управління майном, який укладається між АРМА та управителем, – тобто предметом договору управління майном можуть бути підприємство як єдиний майновий комплекс, нерухома річ, цінні папери, майнові права, *крім майнових прав інтелектуальної власності*, та інше майно.

Водночас, враховуючи ті активи у вигляді майнових прав інтелектуальної власності, на які накладено арешт, – такі речові докази не підлягають передачі в управління АРМА, а по суті перебувають у заблокованому стані та не приносять жодної користі державі. Як приклад, згідно з відомостями Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні [9], розділ «Майнові права інтелектуальної власності» містить 89 записів щодо майнових прав інтелектуальної власності, на які в установленому законом [1] порядку накладено арешт (у відповідному кримінальному провадженні), але, зважаючи на те, що на теперішній час правового способу управління такими активами на користь держави немає, – такі активи залишаються в неприбутковому для Державного бюджету України стані. При цьому конвертування предикатних активів у майнові права інтелектуальної власності теж є сталою практикою, у зв'язку з чим у разі розблокування способу управління АРМА такими активами, ймовірно, буде збільшена кількість арештів цих активів відповідно до закону [1].

З огляду на викладене, а також з урахуванням виявлених під час аналізу чинного законодавства окреслених питань, які потребують розгляду, вжиття відповідних заходів та прийняття відповідних рішень по суті, для забезпечення можливості подальшої реалізації заходів з управління в подальшому АРМА активами у вигляді майнових прав інтелектуальної власності, першочергово підлягає дослідженню означеного питання задля внесення відповідних змін до закону [8] з метою забезпечення обернення такого виду активів на користь державі.

Доречно звернути увагу, що означена ідея узгоджується з економічною політикою в державах з розвинутою економікою, де така політика мала прагматичний, а не ідеологічний характер (тобто робити те, що необхідно для досягнення конкретних цілей держави). Вона була конкретною, а не абстрактною [10, с. 17].

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 08.05.2026).

2. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19/ed20240516#Text (дата звернення: 08.05.2026).

3. Про Державний бюджет України на 2026 рік : Закон України від 03.12.2025 № 4695-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4695-20#Text (дата звернення: 08.05.2026).

4. Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2018 № 613. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-2018-%D0%BF#Text (дата звернення: 08.05.2026).

5. Звіт Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, про показники управління активами за I квартал 2026 року. URL: https://arma.gov.ua/zvit-pro-robuty (дата звернення: 08.05.2026).

6. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона» : Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text (дата звернення: 08.05.2026).

7. Бевзенко В. М., Паламарчук І. В. Публічне майно як засіб здійснення повноважень поліції : монографія /за заг. ред. В. М. Бевзенка / КНУ ім. Тараса Шевченка. Київ : Дакор, 2018. 182 с.

8. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n4815 (дата звернення: 08.05.2026).

9. Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні. URL: https://reestr.arma.gov.ua (дата звернення: 08.05.2026).

10. Американське економічне диво і Александер Гамільтон /пер. з англ. Роман Клочко. Київ : Наш Формат, 2023. 192 с.

Дмитро Петрик,
старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Пенітенціарної академії України

ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ АКАДЕМІЇ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ПРИКЛАДНИХ ЄДИНОБОРСТВ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасних умовах суспільно-політичної нестабільності, зростання рівня криміногенних загроз та загального ускладнення безпекового середовища питання забезпечення національної й публічної безпеки набувають особливої актуальності. Важливою складовою державної безпекової політики виступає належне функціонування правоохоронних органів та спеціалізованих служб, діяльність яких спрямована на підтримання правопорядку, захист прав і свобод громадян, а також нейтралізацію внутрішніх загроз. У цьому контексті особливого значення набуває професійна підготовка майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України, службова діяльність яких безпосередньо пов’язана з виконанням завдань підвищеної небезпеки.

Професійна діяльність персоналу пенітенціарної системи характеризується постійною взаємодією з особами, схильними до агресивної, девіантної та протиправної поведінки, що обумовлює високий ризик виникнення конфліктних, кризових та екстремальних ситуацій. Працівники установ виконання покарань зобов’язані оперативно реагувати на прояви непокори, фізичної агресії, масових заворушень, спроб втечі та інших правопорушень, часто в умовах обмеженого простору та дефіциту часу на прийняття рішення. Саме тому ефективність виконання службових обов’язків напряму залежить від рівня сформованості спеціальної професійної підготовленості персоналу.

Одним із ключових елементів такої підготовки є спеціальна фізична підготовка, спрямована на формування готовності майбутніх офіцерів до застосування заходів фізичного впливу у службово-оперативній діяльності. Особливе місце в її структурі посідають прикладні єдиноборства як універсальний засіб розвитку фізичних, тактичних, психологічних і професійно-прикладних якостей, необхідних для ефективної протидії правопорушнику.

Питання методологічного забезпечення спеціальної фізичної підготовки працівників правоохоронного сектору розкрито у працях Ю. А. Радченка та В. І. Костюченка, які наголошують, що прикладні єдиноборства є не лише інструментом фізичного вдосконалення, а й засобом формування професійної готовності до дій в екстремальних умовах [1]. Автори підкреслюють, що практичне оволодіння технікою больових прийомів, затримань і контролю супротивника дозволяє суттєво підвищити ефективність діяльності співробітника в реальних умовах силового протистояння.

Відповідно до програми навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» Пенітенціарної академії України [2] професійна підготовка курсантів передбачає формування комплексу прикладних умінь і навичок, необхідних для правомірного застосування фізичної сили, припинення протиправних дій, затримання правопорушника та забезпечення особистої безпеки співробітника.

У межах нашого дослідження прикладні єдиноборства розглядаються не лише як засіб фізичного розвитку, а як комплексний педагогічний механізм формування спеціальної компетентності майбутніх фахівців ДКВС України. Під спеціальною компетентністю розуміємо інтегровану здатність особистості ефективно, правомірно та психологічно виважено реалізовувати заходи фізичного впливу в умовах професійної діяльності.

Структурно зазначена компетентність охоплює взаємопов'язані компоненти, серед яких:

– операційно-технічна компетентність, що передбачає володіння прийомами затримання, больового контролю, самозахисту, звільнення від захоплень та навичками фізичної нейтралізації правопорушника;

– тактико-ситуативна компетентність, яка характеризує здатність аналізувати оперативну обстановку, оцінювати рівень загрози та приймати доцільні рішення відповідно до розвитку конфліктної ситуації;

– психоемоційна компетентність, що визначає рівень стресостійкості, самоконтролю, психологічної витривалості та здатності діяти в умовах нервово-психічного напруження;

– правова компетентність застосування сили, яка полягає у здатності діяти в межах чинного законодавства, дотримуючись

принципів необхідності, законності та пропорційності застосування сили;

– комунікативно-деескалаційна компетентність, що забезпечує здатність запобігати розвитку конфлікту за допомогою психологічного впливу та вербальної деескалації.

Особливістю використання прикладних єдиноборств у професійній підготовці майбутніх працівників пенітенціарної системи є прикладна спрямованість, орієнтована на моделювання реальних службових ситуацій. Відпрацювання технічних дій у ситуаціях, максимально наближених до реальних умов виконання службових обов'язків, сприяє розвитку адаптивного мислення, автоматизації рухових реакцій та формуванню здатності діяти в нестандартних умовах.

Крім того, систематичні заняття прикладними єдиноборствами сприяють розвитку впевненості, дисциплінованості, рішучості, морально-вольових якостей та психологічної домінантності, що позитивно впливає на професійну поведінку працівника у конфліктних ситуаціях. Практика свідчить, що співробітник, який володіє технікою прикладного рукопашного бою, демонструє вищий рівень психологічної врівноваженості та частіше обирає шлях деескалації конфлікту замість безконтрольного силового впливу.

Таким чином, прикладні єдиноборства в системі професійної підготовки курсантів Пенітенціарної академії України виступають важливим засобом формування спеціальної компетентності майбутнього фахівця, забезпечуючи розвиток комплексу професійно значущих фізичних, психологічних, тактичних та правових характеристик, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків. Їх впровадження в освітній процес сприяє підвищенню рівня професійної готовності персоналу ДКВС України до дій в умовах сучасних безпекових викликів та є важливим чинником забезпечення публічної безпеки в державі.

Список використаних джерел

1. Радченко Ю. А., Костюченко В. І. Больові прийоми як ефективні засоби вирішення завдань в екстремальних умовах рукопашного бою. *Педагогічна академія: наукові записки.* 2026. № 1. URL: https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1858 (дата звернення: 15.04.2026).

2. Спеціальна фізична підготовка: програма навчальної дисципліни для підготовки фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти / розроб.: М. Костюченко, І. Ващенко та ін. Чернігів : Пенітенціарна академія України, 2025. 48 с.

Юлія Петровська,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національного університету «Чернігівська політехніка»

РЕФЛЕКСИВНІ ЗДІБНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО КОМАНДОУТВОРЕННЯ

У сучасних умовах динамічних соціально-економічних змін зростають вимоги до професійної компетентності управлінців, їх здатності ефективно функціонувати в умовах невизначеності, інформаційної перевантаженості та високої відповідальності. Управлінська діяльність характеризується неалгоритмічним, творчим характером, необхідністю швидкого прийняття рішень і координації командної взаємодії. У цих умовах особливого значення набуває рефлексія як здатність до самоаналізу, усвідомлення власної діяльності та її корекції. Саме рефлексивні здібності забезпечують гнучкість мислення, адекватне оцінювання ситуації та ефективне позиціонування менеджера у команді. Водночас ефективність командоутворення значною мірою залежить від рольового діапазону учасників, їх здатності до взаємодії та взаємодоповнення. Отже, дослідження взаємозв'язку між рефлексивними здібностями менеджерів та їх рольовим діапазоном є актуальним як для теорії організаційної психології, так і для практики управління.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що управлінська діяльність є складною багаторівневою системою, яка охоплює планування, організацію, координацію, мотивацію та контроль [4; 9; 11]. У сучасних організаціях провідною формою її реалізації виступає командна взаємодія, яка забезпечує узгодження індивідуальних і колективних цілей та підвищує ефективність діяльності [1; 2; 7; 8; 10; 12].

Командоутворення розглядається як динамічний процес, що містить етапи формування спільної мети, узгодження способів діяльності, розподілу ролей та розвитку спільної рефлексії. Ефективність команди значною мірою залежить від збалансованості

рольового складу, що визначає здатність учасників виконувати різні функції та адаптуватися до змінних умов [6–8].

У цьому контексті особливого значення набуває рефлексія як психологічний механізм усвідомлення діяльності та саморегуляції. Вона розглядається як здатність особистості аналізувати власні дії, оцінювати їх результати та прогнозувати подальші кроки. У структурі рефлексії виділяють ситуативний, ретроспективний і перспективний компоненти, що забезпечують цілісність пізнавальної та регулятивної діяльності суб'єкта.

Рефлексивні здібності виступають важливим чинником професійного розвитку менеджера, оскільки забезпечують гнучкість мислення, здатність до прийняття обґрунтованих рішень і ефективної взаємодії з іншими учасниками управлінського процесу [3; 5]. Високий рівень рефлексії сприяє розширенню рольового діапазону менеджера, підвищує його здатність до зміни позицій у команді та забезпечує більш ефективну комунікацію.

Таким чином, теоретичний аналіз підтверджує наявність тісного взаємозв'язку між рефлексивними здібностями менеджера та ефективністю командоутворення, що зумовлює необхідність емпіричного дослідження цієї проблеми.

Емпіричне дослідження було спрямоване на виявлення взаємозв'язку між рівнем розвитку рефлексивних здібностей менеджерів та широтою їх рольового діапазону у процесі командної взаємодії. У дослідженні взяли участь 38 менеджерів різних професійних сфер віком від 28 до 55 років.

Для емпіричного дослідження взаємозв'язку рефлексивних здібностей менеджерів та їхнім рольовим діапазоном у процесі командної взаємодії був використаний комплекс методик:

1) методика «Групові ролі» М. Белбіна;

2) методика А. В. Карпова «Визначення рівня розвитку рефлексивності»;

3) опитувальник визначення рівня сформованості рефлексії Є. Є. Рукавішнікової.

Дослідження рольового діапазону за методикою М. Белбіна показало, що лише у 42 % респондентів спостерігається чіткий розподіл ролей, тоді як у 58 % – розмитість або домінування однієї ролі. Найбільш поширеними ролями виявилися «контролер» (34 %) та «координатор» (28 %), тоді як ряд важливих ролей за-

лишаються недостатньо представленими. Це свідчить про обмежений рольовий репертуар значної частини менеджерів та низьку гнучкість у командній взаємодії.

Діагностика рефлексивних здібностей за методикою А. В. Карпова показала, що у 58 % респондентів спостерігається низький рівень рефлексії, у 42 % – середній, а високий рівень не виявлено. Аналогічні результати отримано за методикою Є. Є. Рукавішнікової, де більшість учасників також продемонстрували середній рівень рефлексивності.

Зіставлення результатів окремих учасників дослідження показало, що учасники з більш високим рівнем розвитку рефлексивних здібностей мають кращі показники за тестом «Групові ролі» – у 75 % менеджерів, які показали чіткий розподіл рольового діапазону та окреслене домінування мінімум двох ролей (тест «Групові ролі»), рефлексивні здібності за методикою А. С. Карпова виявилися на рівні середнього (високий їх рівень не показав жоден з респондентів), і всі вони мають середні та високі показники рефлексії за методикою Є. Є. Рукавішнікової, причому в загальному рейтингу за цією методикою вони посіли перші п’ять місць.

Також нами було використано метод вторинної статистичної обробки даних – Т-критерій Стьюдента для незалежних вибірок для порівняння результатів рівня рефлексії групи менеджерів, у яких спостерігається чіткий розподіл рольового діапазону та яскраво окреслене домінування ролей та позицій і групи менеджерів, у яких спостерігається розмите, нечітке домінування окремих ролей та домінування однієї ролі. Були отримані статистично значущі відмінності за обома методиками, що досліджували рівень рефлексії.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що рефлексивні здібності виступають важливим психологічним чинником формування рольового діапазону менеджерів та ефективності командної взаємодії. Менеджери з більш розвиненою рефлексією краще усвідомлюють свою роль у команді, здатні адаптувати поведінку та ефективніше взаємодіяти з іншими учасниками.

Список використаних джерел

1. Карамушка Л. М., Філь О. А. Формування конкурентноздатної управлінської команди (на матеріалі діяльності освітніх організацій) : монографія. Київ : Фірма «ІНКОС», 2007. 268 с.

2. Ложкін Г. В. Команда як колективний суб'єкт спільної діяльності. *Соціальна психологія*. 2005. № 6. С. 52–58.

3. Найдьонов М. І. Формування системи рефлексивного управління в організаціях. Київ : Міленіум. 2008. 484 с.

4. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : посібник. Київ : Академвидав, 2003. 568 с.

5. Слабченко О. О. Рефлексивне управління організацією : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2022. 180 с.

6. Третьяченко В. В. Управлінські команди: методологія та теорія, формування та розвиток : монографія. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. 300 с.

7. Belbin R. M. Management teams: Why they succeed or fail. Cambridge : Berlin Associates, 2000. 171 p.

8. Fopel K. Team Development: Consulting and Training in Organizations. Weinheim : Beltz Verlag, 2004. 400 p.

9. Herbert D., Rosenstiel L. Organisation and Leadership. Stuttgart : Schäffer-Poeschel Verlag, 1999. 640 p.

10. Katzenbach Jon R., Smith Douglas K. The Wisdom of Teams: Creating the High-Performance Organization. Boston : Harvard Business School Press, 1993. 173 p.

11. Mescon M. H., Albert M., Khedouri F. Management. New York : Harper & Row, 1988. 777 p.

12. Svyantek Daniel J. , Goodman Scott A. , Benz Lori L. , Gard Julia A. The Relationship Between Organizational Characteristics and Team Building Success. *Journal of Business and Psychology*. 1999. Vol. 14. № 2. P. 265–283.

Оксана Піднебесна,
молодший науковий співробітник відділу соціально-гуманітарних досліджень науково-дослідного центру пенітенціарії та кримінальної юстиції Навчально-наукового інституту права, правоохоронної діяльності та психології Пенітенціарної академії України;
Олександр Кисельов,
студент 5 групи 3 курсу медичного факультету № 1 Полтавського державного медичного університету

ВПЛИВ СТРЕСОВИХ ФАКТОРІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДКВС УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Діяльність персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) відбувається в умовах постійного впливу стресових факторів, що суттєво позначається на ефективності функціонування відповідних підрозділів. В умовах воєнного стану і сучасних безпекових викликів зазначена проблематика набуває особливої актуальності та потребує комплексного наукового осмислення.

Стрес у професійній діяльності працівників ДКВС України є багатовимірним феноменом, що охоплює організаційні, психологічні та соціальні чинники. До основних стресових факторів належать: підвищена небезпека та непередбачуваність робочого середовища, постійний контакт із засудженими особами, дефіцит кадрів та надмірне навантаження, недостатнє матеріально-технічне забезпечення, невизначеність правового регулювання окремих аспектів службової діяльності в умовах воєнного стану.

Особливо деструктивним наслідком тривалого стресу є синдром професійного вигорання. Згідно з позицією Міністерства охорони здоров'я України «професійне вигорання – це емоційне, фізичне та психологічне виснаження, спричинене тривалим стресом або надмірним навантаженням на роботі. Це не просто втома після складного дня – це стан, коли людина більше не відчуває задоволення від своєї роботи та не має енергії її виконувати» [1]. Для персоналу ДКВС України цей стан є особливо поширеним з огляду на специфіку виконуваних функцій.

Важливою складовою стресогенного впливу є явище професійної деформації. У науковій літературі наголошується, що «пе-

рсонал місць несвободи ДКВС України змушений повсякчасно спілкуватися зі злочинцями – особами з антисоціальною психікою, деформованою свідомістю та низькою мораллю. Тому, щоб спрогнозувати можливу поведінку засудженого, працівнику необхідно не лише його досконало знати, а постійно перебувати протягом тривалого часу в середовищі злочинного елемента, відчути на собі його стан, частково відтворивши життєдіяльність. Такий процес вживання в роль засудженого обов'язково накладає відбиток на самого співробітника, його індивідуальний розвиток як особистості» [2, с. 216]. Таким чином, тривале перебування в деструктивному середовищі поглиблює стресові реакції та негативно позначається як на особистості працівника, так і на якості виконання службових обов'язків.

Вплив стресових факторів на ефективність функціонування підрозділів ДКВС проявляється у кількох вимірах. По-перше, на індивідуальному рівні – зниження концентрації уваги, порушення прийняття рішень, емоційна нестабільність, що підвищують ризик оперативних помилок. По-друге, на організаційному рівні – зростання плинності кадрів, зниження рівня дисципліни, погіршення міжособистісної взаємодії у колективі. По-третє, на безпековому рівні – підвищення ймовірності надзвичайних ситуацій та порушень порядку в установах виконання покарань.

Для мінімізації впливу стресових факторів на ефективність підрозділів ДКВС України пропонується реалізація комплексу заходів: запровадження системної психологічної підтримки персоналу (регулярний психологічний моніторинг, групи психологічного розвантаження, індивідуальне консультування); удосконалення системи первинного психологічного відбору кандидатів на службу; розроблення та впровадження програм резилієнтності та стресостійкості для співробітників; перегляд норм навантаження та режиму службової діяльності з урахуванням воєнних умов.

Отже, стресові фактори є системною загрозою для ефективності функціонування підрозділів ДКВС України, що набуває особливої гостроти в умовах сучасних безпекових викликів. Подолання цієї проблеми потребує не лише реактивних заходів психологічної допомоги, а й формування превентивної стратегії управління психологічним благополуччям персоналу як ключового ресурсу пенітенціарної системи.

Список використаних джерел

1. Вигорання на роботі: причини, ознаки та способи подолання. URL: https://moz.gov.ua/uk/vigorannya-na-roboti-prichini-oznaki-tasposobi-podolannya (дата звернення: 01.05.2026).

2. Богатирьов А., Колодчин Д. Вплив професійної деформації на роботу персоналу місць несвободи Державної кримінально-виконавчої служби України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2022. Т. 4. № 119. С. 214–219. DOI: https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-4-214-219 (дата звернення: 21.05.2026).

Никита Пінчук,
слухач 1-го курсу магістратури Пенітенціарної академії України;
Никита Томков,
доктор філософії в галузі права,
старший викладач кафедри теорії та
історії держави і права, міжнародного права
гуманітарного факультету (очного
та заочного навчання)
Пенітенціарної академії України

«М'ЯКЕ ПРАВО» У СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ: ЕФЕКТИВНІСТЬ БЕЗ ОБОВ'ЯЗКОВОСТІ

Традиційне уявлення про право як систему формально обов'язкових норм, забезпечених державним примусом, уже не повною мірою відповідає сучасному міжнародно-правовому регулюванню. У глобалізованому правопорядку дедалі більшого значення набувають акти та стандарти, які формально не мають обов'язкової юридичної сили, але здатні істотно впливати на поведінку держав, міжнародних організацій і корпорацій. Паризька кліматична угода, Цілі сталого розвитку ООН, рекомендації Ради Європи та міжнародні корпоративні стандарти свідчать про те, що ефективність регулювання не завжди залежить від наявності механізму державного примусу. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження природи та механізмів дії «м'якого права».

Поняття «м'якого права» (soft law) досі не має єдиного загальновизнаного визначення у міжнародно-правовій доктрині, що свідчить про складність і багатовимірність цього феномену. У найбільш поширеному розумінні під м'яким правом розуміють

сукупність правил поведінки, закріплених у документах, які формально не створюють юридично обов'язкових зобов'язань, однак здатні породжувати непрямі правові, політичні або репутаційні наслідки. До таких актів зазвичай відносять резолюції міжнародних організацій, декларації, рекомендації, керівні принципи, модельні акти, рамкові угоди та кодекси поведінки. Частина науковців заперечує можливість визнання м'якого права самостійною правовою категорією, зважаючи на класичний позитивістський підхід, відповідно до якого норма права повинна бути юридично обов'язковою. Натомість інші дослідники обґрунтовують існування особливої форми нормативності, що характеризується відсутністю формального примусу, але здатна забезпечувати реальний регулятивний ефект у міжнародних відносинах [1].

Поширення м'якого права значною мірою зумовлене ускладненням процесу досягнення міжнародного консенсусу у сферах, де інтереси держав суттєво відрізняються або мають політично чутливий характер. За таких умов укладення юридично обов'язкових міжнародних договорів часто стає неможливим через внутрішньополітичні обмеження, ризик надмірних зобов'язань або небажання держав обмежувати власний суверенітет. Саме тому м'яке право виступає своєрідним компромісним механізмом, який дозволяє сформувати спільні стандарти поведінки без створення жорсткої системи санкцій. Показовим прикладом є Паризька угода 2015 року, модель реалізації якої ґрунтується переважно на добровільно визначених внесках держав, механізмах моніторингу, публічної звітності та репутаційного тиску, а не на централізованому механізмі міжнародно-правового примусу [6].

Ефективність м'якого права значною мірою забезпечується альтернативними механізмами нормативного впливу. По-перше, невиконання рекомендаційних стандартів хоча й не породжує класичної юридичної відповідальності, однак може спричиняти суттєві репутаційні втрати, політичний тиск, погіршення міжнародного іміджу держави або послаблення її переговорних позицій. Таким чином, соціально-політичні та репутаційні механізми дедалі частіше виконують функцію непрямого забезпечення міжнародних стандартів поведінки.

По-друге, м'яке право виконує роль своєрідного нормативного «підготовчого етапу» для формування майбутніх юридично

обов'язкових норм. Значна кількість принципів і стандартів спочатку виникає саме у формі рекомендаційних документів, які поступово імплементуються в національне законодавство, судову практику та міжнародні договори. У цьому аспекті м'яке право виконує функцію апробації нових регулятивних моделей. Зокрема, рекомендації Ради Європи у сфері прав людини, попри їх формально необов'язковий характер, фактично використовуються Європейським судом з прав людини як додатковий інтерпретаційний орієнтир під час тлумачення положень Конвенції [2].

По-третє, акти м'якого права мають важливе значення як інструменти тлумачення та конкретизації міжнародно-правових норм. Вони сприяють подоланню прогалин, уточненню оціночних понять та формуванню єдиних стандартів правозастосування у сферах, де позитивне міжнародне право містить надто загальні або фрагментарні положення [3].

На наш погляд, сучасний міжнародний правопорядок характеризується поступовим стиранням жорсткої межі між обов'язковими та рекомендаційними формами нормативності. Така гнучкість не є ознакою слабкості правової системи, а навпаки – свідчить про її адаптивність до складних глобальних процесів. Правові механізми, що допускають різний ступінь нормативної обов'язковості, виявляються більш ефективними у сферах, де жорстка юридична формалізація є політично неможливою або практично неефективною [1].

Водночас потенціал м'якого права не слід абсолютизувати. Відсутність централізованого механізму примусу нерідко призводить до ситуацій, коли добровільні стандарти залишаються декларативними та не забезпечують реальної зміни поведінки суб'єктів. Особливо це помітно у сфері корпоративної соціальної відповідальності та захисту прав людини транснаціональними корпораціями. Проте саме завдяки інструментам м'якого права міжнародному співтовариству вдалося досягти відносно широкого нормативного консенсусу у сферах кліматичної політики, кібербезпеки, етики штучного інтелекту та глобального корпоративного регулювання, де укладення універсальних обов'язкових договорів є вкрай ускладненим.

Євроінтеграційні процеси в Україні також демонструють трансформаційний потенціал м'якого права. Значна частина станда-

ртів Європейського Союзу спочатку функціонувала для України саме як рекомендаційні орієнтири, однак у процесі гармонізації законодавства поступово набула практично обов'язкового значення. У цьому аспекті Угода про асоціацію між Україною та ЄС стала механізмом перетворення значної кількості рекомендаційних стандартів на елемент внутрішнього правового реформування [4].

Особливо показовою є роль м'якого права у сфері міжнародної торгівлі та комерційного арбітражу. Принципи УНІДРУА, міжнародні торговельні звичаї, типові закони та міжнародні комерційні стандарти формально не мають універсальної юридично обов'язкової сили, однак активно застосовуються сторонами зовнішньоекономічних контрактів, міжнародними арбітражними інституціями та національними судами як авторитетні орієнтири правового регулювання [3].

Водночас однією з найбільш дискусійних проблем залишається визначення межі між м'яким правом і суто політичними деклараціями. Невизначеність нормативного статусу окремих актів може створювати ризики маніпулятивного використання рекомендаційних положень, коли суб'єкти міжнародних відносин вибірково посилаються на їхній необов'язковий характер або, навпаки, використовують їх як аргумент для легітимації власної позиції [1].

Отже, м'яке право сьогодні варто розглядати не як тимчасовий або допоміжний елемент міжнародного регулювання, а як самостійний механізм нормативного впливу, що посідає важливе місце у сучасному міжнародному правопорядку. Його ефективність забезпечується не стільки державним примусом, скільки репутаційними механізмами, міжнародним політичним тиском, судовою практикою, добровільною імплементацією стандартів та поступовою трансформацією рекомендаційних положень у юридично значущі норми. Водночас обмеження м'якого права пов'язані з ризиком декларативності та відсутністю універсального механізму контролю за виконанням таких стандартів. Саме тому дослідження природи, функцій і меж м'якого права є необхідною передумовою для належного розуміння еволюції сучасних правових систем.

Список використаних джерел

1. Передерій О. С. «М'яке право» у системі регулювання суспільних відносин: загальнотеоретичний контекст. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 146–150. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/32.

2. Ямельська Г. Ю. Правова природа актів soft law Ради Європи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 64. С. 397–401. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.73.

3. Гулєвська Г. Ю. Акти «м'якого права» у системі нормативного регулювання міжнародних торгівельних відносин: теоретичні та практичні аспекти. *Правова держава*. 2020. № 39. С. 62–68. DOI: https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.39.212981.

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони : міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 08.05.2026).

5. Wanner M. S. T. The effectiveness of soft law in international environmental regimes: participation and compliance in the Hyogo Framework for Action. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics.* 2021. Vol. 21. P. 113–132. DOI: 10.1007/s10784-020-09490-8.

Юлія Примак,
кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри загальної, вікової та соціальної психології
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

АРТТЕРАПЕВТИЧНІ ІНІЦІАТИВИ МОЛОДІ: МИСТЕЦТВО ЯК СПОСІБ БЕЗПЕЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ВОЄННОГО ДОСВІДУ

Сучасна українська молодь перебуває в епіцентрі екзистенційної кризи, зумовленої повномасштабною війною. Стан перманентної загрози й невизначеності вимагає пошуку нових, недирективних методів психологічної підтримки. Позаяк традиційне часто сприймається молоддю як занадто формалізоване, то особливої актуальності набувають арттерапевтичні ініціативи (на чому наголошували як вітчизняні фахівці О. Вознесенська, П. Горностай, М. Сидоркіна, О. Скнар,

так і зарубіжні – К. Малкіоді, Дж. Рубін) [1; 2; 3; 4]. Зокрема П. Горностай зауважував, що терапія мистецтвом особливо сприяє зниженню рівня тривожності та підтримці благополуччя людей, які пережили кризову ситуацію [2]. Відтак мистецтво створює «безпечний простір», де травмувальні події можуть бути екстерналізовані та опрацьовані через символічні образи. Тому потенціал мистецтва розкривається у трансформації травмувального досвіду, зниженні рівня тривожності та відновленні відчуття безпеки в особистості.

Проте аспект молодіжного поступу в реалізації таких ініціатив під час активної фази бойових дій потребує особливої уваги, позаяк у контексті війни арттерапія перестає бути просто творчістю для заспокоєння та перетворюється на складну систему психологічного захисту та реабілітації. Загалом арттерапія в контексті війни виконує декілька стрижневих місій:

1. Катарсичну (емоційного очищення). Йдеться про вивільнення пригнічених емоцій (страху, гніву, болю) через візуальні, музичні або літературні форми. Наприклад, через експресивні мазки, роботу з глиною, а то й розривання паперу для колажу людина легалізує та виплескує агресію й емоційне напруження, що запобігає поглибленню дисфункціоналу, ба навіть психосоматичним розладам.

2. Соціально-комунікативну. Мистецтво стає мовою, якою молодь свідчить про пережите, коли бракує слів (символізація та метафоризація травми). Так, винесення воєнного досвіду в публічний простір (наприклад, фотовиставки молодих митців про життя в укриттях) трансформує індивідуальний біль у соціально значущий продукт із десенсибілізуючим впливом. Це стає кроком до посттравматичного зростання – коли пережите стає основою для нової функціональної особистісної траєкторії.

3. Функцію контролю. Створюючи об’єкт мистецтва, молода людина повертає собі відчуття суб’єктності, стаючи творцем, а не лише жертвою чи заручником обставин.

4. Дистанціювання, коли, увиразнюючи образ пережитого на папері чи скульптурі, особа відокремлює себе від травми. Вона починає сприймати війну не як внутрішній хаос, а як зовнішній об’єкт, на який можна дивитися збоку, аналізувати та яким можна навіть керувати.

5. Регулятивно-стабілізаційну. Так, монотонні та ритмічні дії (штрихування, плетіння, ліплення, розфарбовування, монтажування) активують парасимпатичну нервову систему, заспокоюючи заразом центр страху – мигдалеподібне тіло та стимулюючи префронтальну кору. Це знижує рівень кортизолу, уповільнює серцебиття та повертає відчуття тілесного спокою й контролю. Мозок людини переходить у режим творення замість виживання.

6. Когнітивного конструювання. Процес творення допомагає мозку структурувати хаос воєнного досвіду. Винаходження наративу в малюнку пособляє інтегрувати розрізнені події війни в холістичну історію власного життя, роблячи її частиною минулого, а не тривалим теперішнім.

7. Ресурсно-адаптивну. Наприклад, сотворіння «ресурсних колажів» або пошук кольорів, що асоціюються зі стійкістю, допомагає людині знайти внутрішні опори тоді, коли зовнішні порушені, а то й взагалі зруйновані.

8. Сенсотвірну (екзистенційну). Зокрема через творчість молодь переосмислює цінності, позаяк мистецтво дозволяє знайти інші сенси в новій реальності, трансформуючи роль «жертви обставин» у роль «творця нових значень», що стає фундаментом посттравматичного зростання.

9. Функцію соціальної інтеграції, що увиразнює себе, коли спільні артпроєкти (мурали, перформанси) повертають відчуття належності до спільноти, долаючи відчуття відчуженості, спричинене вимушеним переселенням чи втратою близьких, побратимів.

10 Діагностичну. Наприклад, вибір кольорів, ліній, сюжетів дозволяє виявляти латентні особистісні ризики, які можуть бути непомітні у звичайному спілкуванні.

Загалом, на відміну від класичної терапії, молодіжні артпроєкти (мурали, цифрові ілюстрації, поетичні слеми, вуличний театр) мають увиразнено горизонтальну структуру «рівний рівному». Це знижує психологічний бар’єр перед фахівцем. Прикладами є створення стінописів на зруйнованих будівлях, що символізують перемогу життя над руйнацією, або онлайн-галереї «воєнного цифрового мистецтва». Ідеться про зміщення акцентів від терапії лікування до терапії активного самовираження. Це дозволяє миттєво ділитися результатом і

отримувати соціальне схвалення (лайки, коментарі). Арттерапія в ракурсі цифровізації особливо актуалізувалася в молодіжному середовищі. Позаяк використання графічних планшетів та нейромереж дозволяє молоді швидко візуалізувати свої переживання, ділитися ними в соціяльних мережах, отримуючи фідбек та соціальну підтримку. Це трансформує індивідуальну травму в колективний досвід стійкості. Мова йде не лише про «малювання на комп'ютері», а й свідоме залучення цифрового інструментарію для вираження емоцій та опрацювання психологічних станів під супроводом фахівця-хелпера. Так, використовуючи графічні редактори (Procreate, Photoshop, нескладні додатки для малювання пальцем на цифрових пристроях), фото- та відеоінструменти (створення колажів, монтаж коротких роликів (Reels / TikTok), віртуальну реальність (генерування 3D-скульптур у віртуальному просторі, штучний інтелект, тобто використання нейромереж для візуалізації складних образів, для яких людині не вистачає власних художніх навичок), це дає змогу функціональними способами розповісти свою історію.

Молодіжні проєкти зрідка тривають роками. Це часто інтенсивні, яскраві «спалахи» (воркшопи, резиденції, табори). Тому в цьому разі акцент зміщується на швидке занурення (flow state). Це ідеально підходить для умов війни, коли складно планувати надовго, але є потреба в негайній емоційній допомозі «тут і зараз». Використання молоддю цифрового формату дає їй швидше відчуття безпеки, доступності (на відміну від фарб і мольберта), анонімності й інтимності (а заразом є й динаміка за бажання поширити його), динамічності в зануренні та досягненні терапевтичного ефекту. Це акт самодопомоги, коли потрібно функціонально зреагувати за ситуації стресу. У роботі зі складними травмами молодь часто використовує захисні механізми у формі гумору. Тому послуговування чорним гумором, сатиричним мистецтвом чи коміксами дозволяє понизити напруження, роблячи травмувальний досвід таким, який можна пережити й опрацювати в контрольованому режимі.

Отже, молодь не просто «лікується» мистецтвом, завдяки йому вона швидше вибудовує нову ідентичність – не «жертви війни», а «творця нової реальності». Арттерапевтичні ініціативи

молоді є потужним ресурсом для підтримання відчуття ментальної безпеки, активізації артфасилітативного вектора, а не лише рекреативного. Систематичне мистецтво дозволяє безпечно рефлексувати воєнний досвід, перетворюючи «біль руйнації» на «енергію творення». Такі ініціативи сприяють посттравматичному зростанню та формуванню життєстійкості (резильєнтності), що є критично важливим для відновлення людини країни з тривалим досвідом війни. Доцільним є вивчення довгострокового впливу різних видів мистецтва (наприклад, драматерапії чи фототерапії) на інтеграцію ветеранів та молодих цивільних до єдиного соціокультурного простору.

Список використаних джерел

1. Вознесенська О., Робело-Тимченко Н., Спейзер В. М., Спейзер Ф., Старовойтов А. Арттерапія в роботі з колективною травмою. *Простір арт-терапії.* 2023. Вип. 1 (33). С. 4–26. URL: https://surl.li/lyagax.

2. Горностай П. Мистецтво в подоланні колективної травми війни. *Простір арттерапії: мистецтво відновлення психічного здоров'я в часи війни* : матеріали XX Міжнар. міждисциплінарної наук.-практ. конф. (м. Київ, 31 березня – 2 квітня 2023 р.) / за наук. ред. О. Л. Вознесенської, Л. О. Подкоритової. Київ, 2023. С. 19–22. URL: https://surl.li/ihgtih.

3. Примак Ю. В. До проблеми збереження ментального здоров'я в часи війни: ресурси стресоподолання. *Становлення особистості: персоногенетичний контекст :* зб. тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 23–24 квітня 2024 р.) / Т Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2024. С. 35–37. URL: https://surli.cc/qxaong.

4. Malchiodi C. A. Trauma and Expressive Arts Therapy: Brain, Body, and Imagination in the Healing Process. New York : Guilford Publications, 2020.

***Анастасія Продан*,**
здобувачка вищої освіти 2 курсу
ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
науковий керівник: ***Михайло Фролов***,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ТА ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Цифрова трансформація та євроінтеграція спонукають Україну останніми роками все активніше модернізувати традиційні адміністративні механізми, включно з нотаріальною діяльністю. Цифровізація нотаріату зумовлена потребою підвищення доступності нотаріальних послуг, оптимізацією процедур, скороченням строків та зменшенням адміністративного навантаження. Це призводить до виникнення електронного нотаріату як окремої складової реформування української правової системи. Зважаючи на вищесказане, зазначений напрям потребує комплексного наукового аналізу.

Як зазначає М. С. Долинська, цифровізація українського нотаріату відбувається вже не один рік, оскільки певні складові діджиталізації де-факто використовують у нотаріальній практиці українські нотаріуси. Прикладом цього є запровадження в державі Єдиних та Державних реєстрів Міністерства юстиції України, безпосередній доступ до яких мають державні та приватні нотаріуси України [1, с. 91]. Тому запровадження е-нотаріату слід розглядати не як щось нове, а як логічне продовження наявних процесів цифровізації.

Відповідно до Положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України, Єдина державна електронна система е-нотаріату визначається як взаємопов'язана сукупність інформаційно-комунікаційних систем, призначених для автоматизації нотаріальної діяльності, обробки та зберігання відомостей про нотаріальні дії, забезпечення інформаційної взаємодії, формування електронних нотаріальних документів та доступу до відповідних даних з урахуванням вимог нотаріальної таємниці [2]. Отже, еле-

ктронний нотаріат не змінює правову природу нотаріату, але істотно трансформує способи реалізації його функцій.

Важливим досягненням на шляху цифровізації нотаріату стала реалізація тестового режиму е-нотаріату, ініційованого Міністерством юстиції України спільно з іншими суб'єктами цифрової трансформації.

За даними Міністерства юстиції, за період з 3 по 16 вересня систему вже випробували близько 2000 нотаріусів, які надали понад 250 пропозицій [3]. Такі результати свідчать про значний потенціал цифровізації та активну залученість нотаріальної спільноти до реформування. Водночас кількість зауважень вказує на недостатній рівень правової і технічної готовності системи до повноцінного впровадження. Однією з найбільш резонансних проблем під час тестування стало забезпечення конфіденційності даних, тому пропонуємо надалі більш детально його дослідити.

Нотаріальна палата України наголошувала, що до запуску у промислову експлуатацію така система не може містити відомості чинних електронних реєстрів, які становлять нотаріальну таємницю [4]. Однак у процесі тестування виникли сумніви щодо належного рівня захисту такої інформації.

Зокрема, було встановлено факти наявності в тестовій (навчальній) версії скопійованих до певної дати всіх даних про довіреності, заповіти, документи, зареєстровані в Єдиному реєстрі довіреностей, Спадковому реєстрі [5].

Фактично всі відомості, які були внесені до вказаних реєстрів до певної дати, стали доступні всім тестувальникам (нотаріусам, які не вчиняли ці нотаріальні дії, працівникам територіальних органів, які долучені до тестування системи або займаються організацією тестування, широкому колу осіб, включно з розробниками, донорами, організаторами і технічними працівниками) [5]. Таке грубе порушення нотаріальної таємниці та основних правил обробки персональних даних спричинено прогалинами у законодавстві. Проблематика полягає у відсутності спеціальних норм, які регулювали б порядок тестування системи, визначали механізми знеособлення даних та кола осіб, які можуть отримувати доступ до інформації під час її технічного забезпечення.

Як приклад для порівняння можна розглянути європейський стандарт (зокрема, GDPR), що передбачає суворе дотримання

принципів цільового використання даних, їх мінімізації та обмеження доступу. Натомість національне законодавство містить лише загальні положення стосовно обробки персональних даних. Унаслідок цього й виникає правова невизначеність, яка суперечить не лише статті 8 Закону України «Про нотаріат», а й положенням Закону України «Про захист персональних даних».

Не менш актуальною у сфері е-нотаріату є проблематика деліктної відповідальності. Вона полягає не у відсутності правового регулювання, а у недостатній визначеності розмежування відповідальності між суб'єктами. Хоча нотаріус несе персональну відповідальність за законність вчинюваних нотаріальних дій, у випадку витоку інформації або помилки програмного забезпечення не зрозуміло, чи має відповідати за це нотаріус, технічний адміністратор або розробник системи. Така невизначеність створює колізію між персональною відповідальністю нотаріуса та колективним характером функціонування системи. Це обумовлює необхідність нормативного закріплення моделей розподілу відповідальності із застосуванням солідарної або субсидіарної відповідальності залежно від характеру порушення.

Крім правового аспекту, тестовий режим виявив і низку технічних недоліків. Серед основних зазначалися: нестабільність роботи окремих модулів, складність інтеграції з державними реєстрами та ризики несанкціонованого доступу до інформації. Також особливого значення набуває питання інформаційної безпеки, оскільки цифрові державні системи є вразливими до кіберзагроз.

Вдовічена Л. та Лукіян Д. у своїй роботі наголошують, що необхідним аспектом реалізації концепції е-нотаріату є впровадження заходів кібербезпеки і всі ризики, що з цим пов'язані. Захист електронних систем від кібератак, несанкціонованого доступу та витоку даних є надзвичайно важливим. Публічне урядування на шляху до цифровізації нотаріату повинно вдосконалювати заходи безпеки та забезпечувати конфіденційність даних, отриманих у результаті нотаріальної діяльності [6, с. 16]. Наприклад, це може бути впровадження надійних механізмів автентифікації користувачів, використання криптографічного шифрування даних, а також ведення журналів доступу для фіксації дій усіх суб'єктів, які працюють із системою.

Також важливо зазначити стосовно проблематики цифрового розриву, який особливо гостро проявляється у віддалених регіонах і серед соціально незахищених верств населення. Недостатній рівень цифрової грамотності серед клієнтів і навіть серед самих нотаріусів може ускладнити використання електронних послуг. Для подолання цього необхідно розробити програми навчання і підвищення кваліфікації для нотаріусів, а також проводити інформаційні кампанії серед населення, спрямовані на популяризацію е-нотаріату [7, с. 8].

Таким чином, можна зробити висновок, що в умовах цифровізації впровадження електронного нотаріату є закономірним етапом розвитку нотаріальної системи України. Водночас результати тестового впровадження засвідчили наявність суттєвих правових і технічних недоліків, зокрема у сфері захисту нотаріальної таємниці, розподілу відповідальності та забезпечення кібербезпеки. Це зумовлює необхідність комплексного вдосконалення нормативно-правової бази, розроблення ефективних механізмів захисту інформації та поетапного впровадження цифрових технологій у нотаріальну діяльність.

Список використаних джерел

1. Долинська М. С. До питання впровадження в Україні засадничих принципів системи е-нотаріату. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* 2023. № 4. С. 89–98.

2. Положення про Єдину державну електронну систему е-нотаріату : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2023 № 1406.

3. Витік даних у системі е-нотаріату. URL: https://dou.ua/lenta/news/e-notary-leaks/ (дата звернення: 18.04.2026).

4. Нотаріальна палата України. Правова позиція щодо розмежування правового статусу роботи нотаріусів у Єдиному реєстрі довіреностей, Спадковому реєстрі, Єдиному реєстрі спеціальних бланків нотаріальних документів та тестування системи е-нотаріату у тестовому середовищі, експериментального реформування нотаріату. URL: https://npu.ua/wp-content/uploads/2025/09/pravovapoztestenot.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

5. Нотаріальна палата України. Звернення до Першого віце-прем'єр-міністра – Міністра цифрової трансформації України М. Федорова та Міністра юстиції України Г. Галущенка від 18 вересня 2025 р. URL: https://npu.ua/wp-content/uploads/2025/09/41-3_18-09-2025.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

6. Вдовічена Л., Лукіян Д. Концепція е-нотаріату в правовій системі України: перспективи та ризики. *Ерліхівський журнал.* 2024. Вип. 8. С. 11–18.

7. Чижиков О. О. Правові аспекти регулювання нотаріальної діяльності в умовах цифрової трансформації. *Академічні візії.* 2024. № 38. 10 с.

Дмитро Прокопович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 053 «Психологія»
Пенітенціарної академії України

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖ МАНІПУЛЯЦІЄЮ ТА ПЕДАГОГІЧНОЮ МАЙСТЕРНІСТЮ

У сучасних умовах реформування освіти, інтеграції у європейський освітній простір та підвищення вимог до якості підготовки фахівців особливої актуальності набуває проблема ефективної педагогічної взаємодії [3]. Викладач є не лише носієм знань, а й суб'єктом впливу на особистість здобувача освіти, його мотиваційну сферу, ціннісні орієнтації та професійне становлення. У цьому контексті важливо розуміти межі між конструктивним психологічним впливом і маніпуляцією.

Психологічний вплив у педагогічній діяльності є невід'ємною складовою освітнього процесу [4]. Він реалізується через різноманітні засоби: переконання, навіювання, емоційне зараження, приклад, авторитет, а також через організацію навчального середовища. Основна мета такого впливу – стимулювання пізнавальної активності, формування внутрішньої мотивації до навчання, розвиток критичного мислення та самостійності здобувачів освіти.

Маніпуляція у психологічному контексті розглядається як прихований вплив на свідомість і поведінку людини з метою досягнення вигоди для суб'єкта впливу без урахування інтересів об'єкта [1]. У педагогічній діяльності маніпулятивні прийоми можуть проявлятися у формі тиску, нав'язування думок, використання почуття провини або страху. Такі дії негативно впливають на особистість здобувача освіти та знижують ефективність навчального процесу.

Водночас не всі форми психологічного впливу мають маніпулятивний характер. Важливим критерієм розмежування є відкри-

тість намірів викладача, дотримання принципів педагогічної етики, повага до гідності здобувача освіти та спрямованість на його розвиток [5]. Конструктивний вплив передбачає партнерську взаємодію, у якій викладач виступає фасилітатором навчального процесу.

Педагогічна майстерність полягає у вмінні свідомо й відповідально використовувати психологічні механізми впливу, не переходячи межу маніпуляції [2]. Вона охоплює розвиток емпатії, комунікативної компетентності, здатності до саморефлексії та критичної оцінки власних дій.

Особливу роль у запобіганні маніпулятивним практикам відіграє формування у здобувачів освіти критичного мислення. Викладач, який заохочує до аналізу інформації, аргументованого висловлення власної позиції та відкритого діалогу, сприяє зниженню ризику некритичного сприйняття впливів.

Крім того, важливим аспектом є усвідомлення викладачем власних мотивів і цілей використання психологічних впливів. Якщо основною метою є розвиток особистості здобувача освіти, то такі впливи мають конструктивний характер. Якщо вплив спрямований на контроль або самоствердження, він набуває ознак маніпуляції.

У практиці викладацької діяльності доцільно дотримуватися принципів прозорості комунікації, поваги до особистості та орієнтації на розвиток. Це сприяє формуванню довірливого освітнього середовища.

Отже, використання психологічних впливів у викладацькій діяльності потребує балансу між ефективністю та етичністю. Викладач має бути наставником, який використовує психологічні інструменти для розвитку та підтримки здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Доценко Є. Л. Психологія маніпуляції: феномени, механізми, захист. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2006. 352 с.

2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність. Київ : Вища школа, 2008. 376 с.

3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія. Київ : Академвидав, 2010. 448 с.

4. Поніманська Т. І. Педагогіка. Київ : Академвидав, 2015. 400 с.

5. Савчин М. В., Василенко Л. П. Загальна психологія. Київ : Академвидав, 2018. 464 с.

Олександра Прокопчук,
курсантка 1-го курсу Пенітенціарної академії України;
науковий керівник: ***Дмитро Покришень,***
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту
права, правоохоронної діяльності та психології
Пенітенціарної академії України

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ДКВС УКРАЇНИ

Традиційні методи збору інформації в установах виконання покарань (УВП) сприймаються застаріло на фоні розвитку інформаційної електронної бази, яка дійсно спрощує пошук визначених даних та забезпечує їх практичне зберігання. Зменшується ймовірність втрати документів. Розвиток цифрових технологій все більше набирає обертів, адже сьогодення потребує легшого доступу до інформації, при цьому максимального її захисту.

Метою роботи є аналіз розвитку цифровізації в оперативних підрозділах ДКВС України, що підвищує рівень розкриття злочинів, запобігає втраті службових документів і матеріалів пенітенціарних справ.

На сьогодні завданням внутрішньої служби є перехід збереження інформації в цифровий вигляд, що було затверджено наказом Міністерства юстиції України від 26.06.2018 № 2023/5. Держатель Реєстру встановлює рівень доступу оперативного підрозділу до документації, при цьому реєстрова інформація оприлюдненню не підлягає. Відповідно до ст. 7 ЗУ «Про захист персональних даних» доступ до інформації мають лише чітко визначені особи зі спеціальним електронним підписом. Плюс до цього переглянути інформацію, коли заманеться, не вийде, що підтверджує демократію цифровізації даних та забезпечує конфеденційність визначених справ. Із введенням воєнного стану доступ до реєстру став ще більше обмеженим. Поширення між реєстрами суворо регламентоване. Варто також зазначити роль адміністратора Реєстру. ДП «НІС» відіграє головну роль у збереженні даних Реєстру, їх захисту від шахраїв та уникненню викрадення інформації.

Необхідно вказати основні елементи вищезгаданого наказу. Наказ затверджує створення електронної картки особи, що максимально спрощує роботу співробітника ДКВС. Картка містить повну інформацію про особу, а також про судимість, родину, етапність, заохочення та стягнення. Реєстр має три блоки: засуджені, ув'язнені та пробація. Це дозволяє працівникам дізнатися повну кримінальну картину життя правопорушника ще до прибуття його в колонію.

Цифровізація даних згідно з наказом дозволяє швидко поширювати інформацію між установами, не гаяти час протягом слідства. Ведення інформації, будь-яке затвердження та обробка не потребують вічності, на відміну від паперів. Спрощуючи роботу співробітникам, унеможливлюється витік інформації у суспільство, адже, порівнюючи з Реєстром судових рішень, де інформація є відкритою, дані оперативного підрозділу засекречені.

У положеннях наказу Мін'юсту від 01.06.2023 № 2076/5 йдеться про освоєння нових видів професійної діяльності, до яких також входить інформаційна грамотність. Кожен співробітник має вміти працювати з реєстрами та обліковими даними, вивчаючи це під час навчання або на курсах підвищення кваліфікації. Освоюючи інформаційні технології, службовці підвищують компетентність, у результаті доводять свій професіоналізм.

Отже, необхідно відзначити важливу роль розвитку цифровізації в оперативних підрозділах ДКВС України. Освоєння цифрових технологій є основою безпечного захисту даних пенітенціарної системи. Згідно з наказом Мін'юсту від 26.06.2018 2023/5 йдеться про спрощення роботи працівників системи та максимальне забезпечення охорони інформації, навіть від співробітників, не причетних до справи, що насамперед стосується дотримання прав людини та охорони даних від ворога. Інформаційна грамотність згідно з наказом Мін'юсту від 01.06.2023 № 2076/5 є невід'ємною частиною компетентності співробітника ДКВС, водночас сприяє розвитку особового складу, оптимізує роботу, економить час у пошуку необхідної інформації.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про професійне навчання працівників Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Мініс-

терства юстиції України від 01.06.2023 № 2076/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0922-23#n15 (дата звернення: 23.04.2026).

2. Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту : наказ Міністерства юстиції України від 26.06.2018 № 2023/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0762-18#Text (дата звернення: 23.04.2026).

3. Покришень Д. А. Нормативно-правове забезпечення підготовки персоналу правоохоронних органів і Державної кримінально-виконавчої служби України в контексті європейських стандартів. Чернігів, 2026. DOI: https://doi.org/10.33216/2218-5461/2026-51-1-190-200.

***Наталія Пузирна*,**
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права
Національного університету «Чернігівська політехніка»

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМАНА У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Інститут омбудсмана у Сполучених Штатах Америки (далі – США) має свої специфічні риси. Його становлення відбувалося переважно на рівні окремих штатів та муніципальних утворень. Попри те, що питання створення омбудсмана неодноразово обговорювалося на федеральному рівні й навіть пропонувалося до розгляду в Конгресі, на сьогодні такий інститут на загальнонаціональному рівні не запроваджений. У деяких штатах, зокрема в Небрасці, Айові, Нью-Джерсі та Алясці, омбудсмани наділені повноваженнями, подібними до функцій класичного парламентського омбудсмана, однак їхня діяльність обмежується територією відповідного штату [1, с. 43].

На муніципальному рівні омбудсмани переважно створюються відповідно до статутів міст та інших органів місцевого самоврядування і виконують у межах своєї територіальної юрисдикції функції, характерні для класичного парламентського омбудсмана. Нині інститути місцевих омбудсманів функціонують, зокрема, в округах Дейтон-Монтгомері (штат Огайо) та Сіетл-Кінг (штат Вашингтон) [2, с. 201].

На рівні штатів регіональні омбудсмани наділені значними повноваженнями. Рішення омбудсмана штату не можуть розглядатися судом, оскільки його імунітет дорівнює імунітету судді. Крім цього, у США широко застосовується практика спеціалізованих омбудсманів – наприклад, в університетах та великих корпораціях. Так, університетські омбудсмани наглядають за дотриманням прав студентів та розв'язанням конфліктів з адміністрацією закладу, тоді як корпоративні омбудсмани розглядають скарги співробітників та клієнтів на потенційно неправомірні дії посадових осіб. Така багаторівнева та спеціалізована структура дозволяє ефективно захищати права громадян і забезпечувати контроль за діяльністю різних органів влади й установ.

Омбудсмани з питань освіти виконують подібну роль на рівні шкіл і шкільних округів. Вони є фахівцями з освіти, до їхніх повноважень належить розв'язання конфліктів і посередництво, активно залучають сім'ї до навчального процесу. Їхнє завдання – забезпечити справедливий розгляд питань для студентів державних шкіл, обговорюючи проблеми з усіма зацікавленими сторонами, аналізуючи чинні закони та політику, а також координуючи дії батьків і адміністрації для пошуку оптимального рішення [3, с. 135].

У США немає федерального омбудсмана. Розгляд скарг проти федеральної влади певною мірою було внесено (неофіційно) до повноважень конгресмена США. Попри відсутність федерального омбудсмана, кілька служб омбудсманів було створено при федеральних міністерствах і агентствах, які у своїй роботі не залежать від конкретного федерального органу. Інституції омбудсманів також запроваджено в окремих штатах і містах. Асоціація омбудсманів США об'єднує майже всі інституції омбудсманів – і федерального, і місцевого рівня. У деяких штатах функціонують дитячі омбудсмани, омбудсман з питань психічного здоров'я та вад розвитку (штат Міннесота), омбудсман з питань освіти, омбудсман для роботодавців [4, с. 31].

Окремо слід виділити діяльність військових омбудсманів у США, які відіграють важливу роль у забезпеченні дотримання прав військовослужбовців та покращенні умов служби. Їхня діяльність регламентується низкою законодавчих актів та нормативних документів, серед яких ключовим є Закон про оборону

(Department of Defense Directive 5106.01). Цей документ визначає основні принципи та повноваження військових омбудсманів, зокрема їхню здатність проводити незалежні розслідування скарг, вимагати необхідну інформацію від військових підрозділів та надавати рекомендації щодо покращення умов служби. Військові омбудсмани розглядають скарги щодо дискримінації, порушень прав людини, проблем з оплатою праці та інших аспектів служби [5].

Таким чином, американська модель омбудсмана охоплює широкий спектр інституцій – від місцевих та штатних до спеціалізованих, у тому числі військових, що поєднує принципи незалежності та нейтральності з ефективними механізмами контролю й захисту прав громадян і службовців. Досвід США підкреслює важливість організаційної підтримки, нормативного регулювання та професійної етики, що сприяє довірі до інституту омбудсмана та підвищує його ефективність на різних рівнях управління.

Аналізуючи досвід США, можна також виділити багаторівневий підхід до організації інституту омбудсмана. У США функціонують як національні, так і регіональні або місцеві омбудсмани, що дозволяє охопити широкий спектр адміністративних питань і забезпечити ефективний контроль на різних рівнях управління [6, с. 63–65].

У зв'язку з вищевикладеним доходимо висновку, що діяльність омбудсманів у США демонструє поєднання незалежності, спеціалізації, багаторівневої структури та професійних стандартів, що сприяє ефективному захисту прав громадян і контролю за діяльністю адміністративних органів. Важливим аспектом адміністративної діяльності омбудсманів у цій країні є поєднання професійних стандартів із принципами нейтральності, об'єктивності та конфіденційності. Омбудсмани виконують роль посередників, радників і аналітиків, формулюють рекомендації та сприяють удосконаленню державних процедур.

Список використаних джерел

1. Банах С. В. Функції омбудсманів у сучасному світі : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 196 с. URL: https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/c8cea62a-7533-48a2-8a50-5d8a2dab82d6/content (дата звернення: 11.05.2026).

2. Головань В. Світовий досвід діяльності інституту омбудсмана. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 3. С. 199–203. URL:

https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/38.pdf (дата звернення: 11.05.2026).

3. Грезіна О. Зарубіжний досвід упровадження інституту освітнього омбудсмана: компаративний аналіз. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 8. С. 134–137. URL: https://pgpjournal.kiev.ua/archive/2019/8/26.pdf (дата звернення: 11.05.2026).

4. Парламентський звіт омбудсмана. Співпраця парламенту із засобами масової інформації. *Парламент.* 2016. Вип. 2. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/parlament-2-fin.pdf (дата звернення: 11.05.2026).

5. Department of Defense Directive 5106.01. URL: https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodd/510601p.pdf (дата звернення: 11.05.2026).

6. Загуменна Ю. О. Міжнародний досвід функціонування військового омбудсмана: інституційні особливості та перспективи впровадження в Україні. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 30-річчю Харк. нац. ун-ту внутр. справ у статусі університету (м. Вінниця, 22 листоп. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. прав. наук України. Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 63–66. URL: https://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24460/1/Конференція_%20МВС_22.11.2024.pdf#page=63 (дата звернення: 11.05.2026).

***Максим Пусан*,**
ад'юнкт (штатний) науково-організаційного відділу
Військового інституту Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

КІЛЬКІСНІ ОБМЕЖЕННЯ ЗВИЧАЙНИХ ОЗБРОЄНЬ У СУЧАСНІЙ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ

Визначення кількісних обмежень звичайних озброєнь є однією з ключових передумов формування нової архітектури європейської безпеки. Це зумовлює необхідність їх ґрунтовного наукового осмислення з метою досягнення збалансованого співвідношення сил, забезпечення стратегічної стабільності та довготривалої безпеки в загальноєвропейському регіоні.

Загальноєвропейська безпека, що характеризується наявною договірною архітектурою загальноєвропейської системи колективної безпеки (далі – архітектура безпеки), ґрунтується на міжнародно-правових механізмах, які регулюють кількісні й територі-

альні обмеження звичайних збройних сил держав регіону. До таких механізмів належать: Договір про звичайні збройні сили в Європі 1990 року (далі – ДЗЗСЄ), Будапештська угода 1990 року, Ташкентська угода 1992 року, а також Флангова угода 1996 року. Зазначені міжнародні акти закріплюють кількісні параметри озброєнь і встановлюють обмеження щодо їхньої дислокації в межах регіону [1–2].

Первинно сформована система обмежень була блоковою та орієнтувалася на підтримання балансу сил між НАТО та Організацією Варшавського договору, а не між окремими державами. У межах такого підходу встановлювалися сукупні ліміти для кожного воєнно-політичного блоку: 20 000 бойових танків, 30 000 бойових броньованих машин, 20 000 артилерійських систем, 6 800 бойових літаків і 2 000 ударних гелікоптерів [3].

Водночас розпад Радянського Союзу та Організації Варшавського договору суттєво трансформував зазначену систему, зумовивши перехід від блокових до національних квот. Така трансформація була закріплена у Ташкентській угоді 1992 року та Фланговій угоді 1996 року, які встановили індивідуальні обмеження для держав [4–5]. Проте ці обмеження не завжди відповідали оновленим безпековим реаліям і науково обґрунтованим підходам до визначення кількісного балансу, що стало однією з причин виникнення нерівномірності у співвідношенні сил у регіоні. Додатковим чинником виявилась відсутність ратифікації та фактичної реалізації Адаптованого ДЗЗСЄ 1999 року [4].

Поглиблення дисбалансу також зумовлено сучасними безпековими кризами в загальноєвропейському просторі. Серед них – широкомасштабне вторгнення російської федерації в Україну, військові інтервенції російської федерації у грузинські регіони Південної Осетії та Абхазії, Придністровський регіон Молдови, а також вірмено-азербайджанське протистояння навколо Нагірного Карабаху. Зазначені події засвідчують фактичну недостатню ефективність і втрату актуальності наявних механізмів кількісних обмежень звичайних озброєнь.

Не менш важливим чинником є стрімкий розвиток військових технологій і поява нових видів озброєння, що робить наявні обмеження застарілими з точки зору їхнього змістовного наповнення. Крім того, більшість європейських держав призупинили або

обмежили свою участь у ключових міжнародно-правових механізмах контролю над звичайними озброєннями, насамперед у ДЗЗСЄ, що додатково підриває стабільність архітектури безпеки та створює передумови для зростання нестабільності.

У зв'язку з цим визначення нових кількісних параметрів озброєнь для фактичних збройних сил держав регіону постає як першочергове завдання у процесі формування нової архітектури європейської безпеки. Такі підходи мають ґрунтуватися на принципах рівноваги, взаємної стриманості та врахуванні сучасних військово-політичних і технологічних реалій.

Отже, пошук науково обґрунтованих підходів до визначення кількісних обмежень звичайних озброєнь є ключовою передумовою формування нової архітектури європейської безпеки. Реалізація таких підходів забезпечить збалансоване співвідношення сил, підвищення стабільності й довготривалу безпеку в загальноєвропейському регіоні.

Список використаних джерел

1. Federation of American Scientists. *Chronology of the Conventional Armed Forces in Europe (CFE) negotiations*. URL: https://nuke.fas.org/control/cfe/chron.htm.

2. Arms Control Association. *Executive summary of the adapted Conventional Armed Forces in Europe Treaty*. 1999. URL: https://www.armscontrol.org/act/1999-11/press-releases/executive-summary-adapted-conventional-armed-forces-europe-treaty.

3. Federation of American Scientists. *CFE Treaty – Reduction Liabilities (NATO vs WTO).* URL: https://nuke.fas.org/control/cfe/intro.htm.

4. Arms Control Association. *The Conventional Armed Forces in Europe (CFE) Treaty and the Adapted CFE Treaty at a glance*. 2023. URL: https://www.armscontrol.org/factsheets/conventional-armed-forces-europe-cfe-treaty-and-adapted-cfe-treaty-glance.

5. Federation of American Scientists. *Agreement on principles and procedures for the implementation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (Tashkent Agreement, 1992).* URL: https://nuke.fas.org/control/cfe/text/tashka.htm.

Марк Романенко,
старший інспектор з дотримання прав засуджених
та запобігання катуванням державної установи
«Роменська виправна колонія (№ 56)»

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЗАПОБІГАННІ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Аналізуючи актуальність теми ролі громадського суспільства та міжнародного співробітництва в запобіганні порушенням прав людини в місцях несвободи, слід зазначити наявність суттєвих проблем у реалізації контролю за ходом виконання кримінальних покарань, триманням під вартою, чи іншими видами позбавлення та обмеження волі в Україні. Однією з таких проблем є наявність систематичних порушень прав людини в СІЗО, ІТТ, виправних колоніях. Підтвердженням таких порушень є класичне рішення ЄСПЛ «Мельник проти України» [1], де суд встановив порушення статті 3 Європейської конвенції з дотримання прав людини [2], та рішення, що стали ухвалюватися далі, наприклад: «Яковенко проти України» [3], «Логвиненко проти України» [5], «Іглін проти України» [4] та інші. Слід зазначити, що ці рішення завдавали для України як матеріальні, так і іміджеві втрати. Міжнародні партнери (особливо Рада Європи та Комітет з питань запобігання катуванням не просто рекомендували, а здійснюють системний та послідовний тиск на Україну [5] в питанні забезпечення прав людини в місцях несвободи. Питання прав засуджених є однією з ключових умов у межах розділу 23 «Судова влада та основоположні права» одного з тематичних блоків, за якими ведуться переговори про вступ країни до ЄС [6, с. 48–54]. Ці чинники зумовили збільшення вимог до рівня забезпечення прав засуджених у нашій державі.

Установи несвободи є поширеними місцями порушення прав людини через своє специфічне призначення. В установах позбавлення волі засуджені, ув’язнені або люди, що перебувають у статусі осіб з певними обмеженнями, нерідко вступають у конфлікт із законними інтересами адміністрацій місць несвободи або є жертвами зловживання своїми повноваженнями представників адміністрації.

Держава не завжди може бути ефективним менеджером навіть у такій важливій сфері як виконання кримінальних покарань. Сучасна теорія державного управління відводить важливе місце концепції відкритого управління, яка передбачає забезпечення прозорості діяльності органів влади та залучення громадських і міжнародних організацій до контролю. У контексті функціонування місць несвободи реалізація таких підходів набуває особливого значення, оскільки саме закритість цих установ створює передумови для порушення прав людини. На сучасному етапі розвитку країни громадські та міжнародні організації є вагомим важелем реформ та контролю за дотриманням прав людини.

Брак фінансування таких установ призводить до системних проблем, зокрема переповненості установ, неналежних умов утримання, недостатнього медичного забезпечення та кадрового дефіциту, що посилює ризик порушення прав людини. Закритість системи – ще один фактор, що спричиняє ризик зловживань повноваженнями адміністрацією місць несвободи. Ці проблеми, а також брак можливостей держави в менеджменті на місцевому рівні процесу відбування покарання є обґрунтованими причинами запровадження зовнішнього контролю з боку громадських та міжнародних організацій і тримання людей в установах з обмеженням чи позбавленням волі.

Прозорість та контроль, а також запобігати злочинам – основна мета Національного превентивного механізму (далі – НПМ), що реалізує цю мету за допомогою візитів до установ несвободи, бесід з людьми, які там утримуються, інспектування всіх аспектів діяльності установ, що є чутливими з позиції прав людини. Частиною НПМ є громадські організації (далі – ГО). Наприклад, найвідоміші правозахисні громадські організації – Українська Гельсінська спілка з прав людини, Харківська правозахисна група. Їх діяльність фокусується на моніторингу стану дотримання прав людини, фіксації порушень і приверненні уваги громадськості та державних органів до наявних проблем.

Аналізуючи діяльність НПМ як частину громадянського суспільства у розрізі правозахисної діяльності, можна констатувати: НПМ є додатковим важелем впливу, що збільшує контроль за персоналом установ несвободи й відповідно зменшує ризик порушення прав людини на міжнародному рівні, допомагає у фор-

муванні іміджу України як правової, гуманістичної держави. Однак слід зазначити проблему факультативності діяльності НПМ, а саме: рішення таких комісій мають рекомендаційний характер та не є джерелом жорсткого права, що на практиці може призводити до їх ігнорування адміністраціями установ. Своєю чергою міжнародне співробітництво України у сфері захисту прав людини є джерелом міжнародних стандартів дотримання цих прав. До такої співпраці належить робота Організації Червоного Хреста в Україні, представники якої відвідують установи несвободи з перевірками.

Міжнародне співробітництво у сфері забезпечення прав людини реалізується не тільки через механізми контролю, а й шляхом підвищення професійної підготовки персоналу установ. Наприклад, представники Програмного офісу Управління ООН з наркотиків і злочинності проводять тренінги, спрямовані на впровадження міжнародних стандартів поводження з особами, які перебувають у місцях несвободи.

Міжнародні інституції не лише формують стандарти, а й здійснюють системний вплив на державу, зокрема в контексті євроінтеграційних процесів.

Підбиваючи підсумки, слід виокремити спільну проблему громадського впливу та міжнародного співробітництва України у сфері дотримання прав людини, а саме формальний характер перевірок, відсутність жорсткого зобов'язання виконувати рекомендації, надані громадськими та міжнародними організаціями.

Попри всю важливість євроінтеграції та залучення громадськості як частини концепції відкритого управління, рішення останніх мають рекомендаційний характер та виконуються в останню чергу порівняно з вимогами національного законодавства, а це нерідко суперечить рішенням ЄСПЛ або іншим джерелам міжнародного права.

Для збільшення ефективності роботи правозахисної системи в Україні слід розглянути такі можливості для розвитку громадських моніторів як посилення їхньої співпраці з державою. Прикладом посилення співпраці може стати впровадження системного залучення правозахисних організацій до підготовки персоналу установ виконання покарань за допомогою внесення відповідних курсів і тренінгів до освітніх програм профільних закладів як рівнозначний (а не додатковий) елемент професійної підготовки, що

сприятиме формуванню належної правової культури та запобіганню порушенням прав людини. Однак варто зазначити, що перед впровадженням таких занять слід заздалегідь погоджувати ці навчальні програми з керівництвом закладів освіти і служб, що опікуються місцями несвободи, аби освітня програма не була однобокою.

Ще один приклад – розширення повноважень комісій, які інспектують заклади несвободи, за допомогою автономії недержавних громадських організацій від НПМ: розглянути право на самостійне відвідування установ несвободи без погодження з НПМ. Водночас для зниження шансу зловживання правами з боку недержавних громадських організацій слід створити надійний механізм реалізації такого права, що буде балансувати між розширеними правами для недержавних громадських організацій та законними інтересами установ несвободи. Для цього доцільно дозволяти таке право не всім, а тільки перевіреним організаціям, запровадити після кожного такого візиту звітність до різних державних органів, які оцінюватимуть правомірність дій учасників комісії, що інспектують установи.

У сучасній Україні є ризики зазначених порушень у місцях несвободи. Окрім традиційних методів боротьби зі зловживаннями правами з боку адміністрацій таких місць, концепція відкритого управління та курс на євроінтеграцію наділили країну додатковими важелями впливу, а саме недержавними правозахисними, громадськими організаціями, а також міжнародними організаціями, що довели свою ефективність у процесі зниження ризиків порушення прав людини. Однак вони мають системні проблеми, за умови розв'язання яких можна значно підвищити ефективність їхньої діяльності, що своєю чергою дасть змогу пришвидшити забезпечення прав людини в Україні відповідно до європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Melnyk v. Ukraine (заява № 28412/10) : рішення ЄСПЛ від 21.11.2019. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200904.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Yakovenko v. Ukraine (заява № 15825/06) : рішення ЄСПЛ від 25.10.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_438.

4. Logvinenko v. Ukraine (заява № 41203/16) : рішення ЄСПЛ від 16.05.2019. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193908.

5. Сокоренко М. Україна зобов'язана виконувати рішення ЄСПЛ щодо умов тримання під вартою. *Prison Reform and Prevention of Torture*. URL: https://prison-reform.org.ua/marharyta-sokorenko-ukraina-zoboviazana-vykonuvaty-rishennia-iespl-shchodo-umov-trymannia-pidvartoiu/.

6. Дорожня карта за напрямом «Верховенство права» (розділи 23 «Судова влада та основоположні права» та 24 «Правосуддя, свобода та безпека») / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf.

Таміла Ругаль,
студентка 1-го курсу магістратури заочної
форми навчання спеціальності «Психологія»
Національного університету «Чернігівська політехніка»

МАНІПУЛЯЦІЯ В СИСТЕМІ МІЖОСОБИСТІСНОГО ТА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

У сучасному суспільстві, яке характеризується високою динамічністю соціальних процесів, зростанням інформаційних потоків та ускладненням структури професійних і міжособистісних взаємин, проблема маніпуляції в системі спілкування набуває особливої значущості. Уміння ефективно впливати на співрозмовника стало невід'ємною складовою комунікативної компетентності, проте межа між конструктивним впливом і прихованим контролем залишається тонкою та часто непомітною. Саме тому вивчення маніпуляції як форми прихованого психологічного впливу має не лише теоретичне, а й практичне значення.

В умовах ділового спілкування маніпулятивні стратегії стають інструментом управління, переговорних процесів і конкурентної боротьби, що зумовлює необхідність глибшого аналізу їхніх механізмів і наслідків. Несвідоме або систематичне використання маніпуляцій призводить до деформації міжособистісних взаємин, зниження довіри, формування психологічної напруги та деструктивного соціально-психологічного клімату в організації.

Водночас усвідомлення сутності маніпуляції, її психологічних засад і соціальних детермінант відкриває можливості для розвитку етичної комунікації, підвищення психологічної культури

взаємодії та формування стратегій захисту від прихованих впливів. Саме тому дослідження маніпуляції в системі міжособистісного та ділового спілкування є актуальним як для психологічної науки, так і для практики управління, організаційного консультування і професійної комунікації загалом.

Маніпуляція в системі міжособистісного та ділового спілкування є складним соціально-психологічним явищем, що пов'язане з реалізацією прихованого впливу на свідомість, емоційний стан і поведінку суб'єктів взаємодії. У психологічній науці маніпуляція розглядається як особливий різновид впливу, за якого ініціатор комунікації цілеспрямовано використовує психологічні механізми сприймання та регуляції поведінки для досягнення власних цілей, зберігаючи при цьому видимість добровільності дій адресата [7; 3; 6].

У міжособистісному спілкуванні маніпуляція ґрунтується на закономірностях соціального пізнання, емоційної регуляції та рольової організації взаємодії. Вона реалізується через апеляцію до потреб у схваленні, безпеці, належності або самоствердженні, а також через використання когнітивних викривлень і автоматизованих форм реагування. Маніпулятивний вплив у цьому контексті часто має ситуативний характер і може не усвідомлюватися самими учасниками взаємодії, що ускладнює його ідентифікацію та критичну оцінку [2; 4].

Особливого значення маніпуляція набуває в умовах ділового спілкування, де вона інтегрується у професійні ролі, формалізовані процедури та ієрархічні структури організації. Ділове середовище характеризується наявністю асиметрії статусів, розподілом владних повноважень, обмеженістю часу та конкуренцією ресурсів, що створює сприятливі умови для використання прихованих форм психологічного впливу [1; 5]. У таких умовах маніпуляція нерідко маскується під раціональну аргументацію, дотримання корпоративних норм або виконання службових вимог.

Наукові дослідження свідчать, що в діловій комунікації маніпуляція часто реалізується через управління інформацією та контекстом взаємодії. До таких механізмів належать селективна подача фактів, рамкування інформації, створення ілюзії вибору, апеляція до авторитету чи «об'єктивних стандартів», а також використання тиску часу як інструменту зниження критичності

прийняття рішень [7; 10]. Важливою ознакою маніпуляції є невідповідність між декларованою метою комунікації та її фактичним психологічним результатом.

У теоретичному вимірі доцільно розмежовувати маніпуляцію та інші форми впливу, зокрема переконання та навіювання. Переконання передбачає відкриту аргументацію та можливість усвідомленого вибору, тоді як маніпуляція ґрунтується на прихованості намірів і використанні психологічних уразливостей адресата. Ключовими критеріями відмежування маніпуляції виступають рівень інформованості суб'єкта, ступінь його автономності та можливість альтернативного вибору [4; 8].

У межах організаційної психології маніпуляція розглядається також як наслідок специфіки управлінських практик і організаційної культури. Авторитарні стилі керівництва, непрозорі процедури оцінювання, дефіцит зворотного зв'язку та низький рівень психологічної безпеки підвищують імовірність поширення маніпулятивних стратегій у професійній взаємодії [1; 5]. У таких організаційних контекстах маніпуляція може набувати системного характеру і відтворюватися як нормативна модель комунікації.

Наслідки маніпуляції в системі міжособистісного та ділового спілкування мають багатовимірний характер. У короткостроковій перспективі маніпулятивні дії можуть сприяти досягненню тактичних цілей, однак у довгостроковому вимірі вони призводять до зниження рівня довіри, формування психологічної напруги, зростання конфліктності та погіршення соціально-психологічного клімату в колективі [10; 7]. Крім того, систематичне використання маніпуляції може негативно впливати на суб'єктність учасників взаємодії, обмежуючи їхню автономність і відповідальність у професійній діяльності.

З позицій когнітивного підходу та моделей обмеженої раціональності маніпуляція постає як використання евристик і когнітивних викривлень, що активуються в умовах дефіциту часу та інформаційної асиметрії [9; 10].

Отже, маніпуляція в міжособистісному та діловому спілкуванні є складною формою прихованого психологічного впливу, що реалізується через використання когнітивних, емоційних і соціальних механізмів взаємодії. Вона зумовлюється як індивідуальними особливостями учасників комунікації, так і специфікою

організаційного середовища, зокрема асиметрією влади та дефіцитом ресурсів. Попри можливу ефективність у досягненні короткострокових цілей, маніпуляція має деструктивні довгострокові наслідки для довіри, психологічного клімату та суб'єктності особистості. Це підкреслює необхідність її усвідомлення, розмежування з іншими формами впливу та подальшого наукового аналізу.

Список використаних джерел

1. Schein E. H. Organizational Culture and Leadership. 5th ed. Hoboken : Wiley, 2017. 464 p.
2. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В., Альохіна Н. В., Шаповалова В. С. Психологія спілкування : навчальний посібник. Харків : НФаУ, 2019. 280 с.
3. Cialdini R. B. Influence: Science and Practice. 6th ed. Boston : Pearson, 2016. 336 p.
4. Edmondson A. The Fearless Organization: Creating Psychological Safety in the Workplace for Learning, Innovation, and Growth. Hoboken : Wiley, 2019. 256 p.
5. Zimbardo Cialdini R. B. Influence: Science and Practice. 6th ed. Boston : Pearson, 2016. 336 p.
6. Яцюк А. М., Калінчева Р. Є. Психолінгвістичні маркери макіавеллістичної особистості. *Психологія і особистість*. 2020. № 1 (17). С. 138–141. URL: https://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/195241/196246.
7. Petty Myers D. G., Twenge J. M. Social Psychology. 14th ed. New York : McGraw- Hill Education, 2021. 720 p.
8. Haslam S. A., Reicher S. D. Rethinking the Psychology of Tyranny: The BBC Prison Study. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 352 p.
9. Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. New York : Farrar, Straus and Giroux, 2011. 499 p.
10. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : навчальний посібник. Львів : Новий Світ-2000, 2011. 448 с.

Іван Свистун,
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України Дніпровського державного
університету внутрішніх справ;
науковий керівник: *Крістіна Резворович,*
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОЦІНКА ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРИНЦИП ВІЛЬНОЇ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ

Оцінка доказів є центральним елементом цивільного судочинства, оскільки від правильності встановлення фактичних обставин справи залежить законність і обґрунтованість судового рішення. У Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) закріплено, що суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному і безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів (ст. 89 ЦПК України). Принцип вільної оцінки доказів означає відмову від формальних, наперед установлених правил доказової сили окремих засобів доказування та покладає на суд обов'язок самостійно визначати їх достатність, допустимість, достовірність і взаємний зв'язок у сукупності. Таким чином, оцінка доказів виступає не лише процесуальною дією, а й інтелектуально-вольовим процесом судді, що відбувається в межах законності та принципів цивільного судочинства [4].

Принцип вільної оцінки доказів історично сформувався як противага системі формальних доказів, за якої закон жорстко визначав, які докази є «повними» або «неповними» для доведення певних фактів. Сучасна модель, відображена як у національному законодавстві, так і у практиці Європейського суду з прав людини, виходить з того, що суд, діючи в умовах змагальності та рівності сторін, повинен вільно, але обґрунтовано оцінювати кожен доказ окремо і їх сукупність загалом. При цьому «вільність» не тотожна свавіллю: внутрішнє переконання суду повинно базуватися на логіці, правилах формальної і юридичної аргументації, а

висновки – бути мотивованими у рішенні. У цьому контексті важливого значення набувають мотивувальні частини судових рішень, де суд зобов'язаний пояснити, чому одним доказам надано перевагу над іншими, а певні відхилено [2].

Законодавча модель оцінки доказів у ЦПК України передбачає комплекс критеріїв: належність, допустимість, достовірність, достатність і взаємний зв'язок доказів (ст. 77–80, 89 ЦПК України). Суд не має права ґрунтуватися на припущеннях, а також на доказах, одержаних з порушенням закону. На практиці це проявляється, зокрема, у підходах Верховного Суду, який наголошує, що суди нижчих інстанцій повинні досліджувати не лише формальну наявність доказів у матеріалах справи, а й їх реальну доказову цінність: відповідність змісту доказу спірним обставинам, спосіб його отримання, зв'язок з іншими доказами. Водночас суд касаційної інстанції, як правило, не переоцінює докази, а перевіряє, чи не є висновки судів попередніх інстанцій очевидно необґрунтованими або такими, що суперечать змісту доказів у справі.

Реалізація принципу вільної оцінки доказів нерозривно пов'язана з принципами змагальності та диспозитивності цивільного процесу. Сторони самостійно визначають обсяг своїх вимог і заперечень, подають докази, клопочуть про витребування тих, які не можуть подати самостійно. Суд при цьому не має права збирати докази «з власної ініціативи», за винятком чітко визначених законом випадків (захист прав дитини, недієздатних осіб тощо), але він зобов'язаний активно керувати процесом доказування: роз'яснювати сторонам їхні права та обов'язки, уточнювати, які саме обставини залишаються недоведеними, ставити запитання свідкам та експертам, оцінювати достатність наданих доказів. Принцип вільної оцінки в такій моделі виступає логічним завершенням процесу доказування: суд, отримавши докази в результаті змагальної діяльності сторін, формує з них внутрішню переконливу картину подій [1, с. 223].

Окрему проблему становить оцінка електронних доказів, які активно використовуються у сучасному цивільному процесі (електронна пошта, скриншоти, листування в месенджерах, дані з інформаційних систем тощо). Хоча ЦПК України визнає електронні докази самостійним видом доказів, практика їх оцінки залишається нерівномірною: суди по-різному підходять до вста-

новлення автентичності таких доказів, вимог до їх подання (електронна форма, засвідчення, технічні носії), а також до співвідношення електронних доказів із традиційними письмовими документами. У межах принципу вільної оцінки доказів суд повинен враховувати технічні умови створення електронних даних, можливості їх фальсифікації, наявність підтверджувальних доказів (логів, метаданих, експертних висновків), що вимагає підвищеного рівня цифрової компетентності суддів.

Важливим аспектом реалізації принципу вільної оцінки доказів є практика контролю з боку судів апеляційної та касаційної інстанцій. З одного боку, вільність оцінки доказів означає, що суд «факту» має певний простір розсуду, і вищі інстанції не можуть підміняти його висновки власними. З іншого боку, цей простір не є необмеженим: коли висновки суду першої інстанції суперечать змісту доказів, є нелогічними або побудовані на ігноруванні частини доказової бази, апеляційний чи касаційний суд має право скасувати рішення й ухвалити нове. Такий підхід покликаний забезпечити єдність судової практики та запобігти зловживанню принципом вільної оцінки доказів як виправданням для суб'єктивних або упереджених рішень. Не менш суттєво, що реалізація принципу вільної оцінки доказів тісно пов'язана з гарантіями права на справедливий суд, закріпленого у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський суд з прав людини послідовно підкреслює, що національні суди мають певну свободу в питаннях оцінки доказів, однак їхні рішення повинні містити достатні мотиви, щоб сторони могли зрозуміти, чому ті чи інші докази були прийняті або відхилені. В українських реаліях це означає, що суддя повинен не тільки посилатися на норми ЦПК, а й чітко пояснювати логічний ланцюг своїх міркувань, який призвів до визнання певних фактів доведеними чи недоведеними [3, с. 100].

Незважаючи на нормативне закріплення принципу вільної оцінки доказів у цивільному процесі, практика його реалізації залишається неоднорідною та проблемною. Основною складністю є балансування між дискрецією суду та вимогами обґрунтованості судового рішення [5, с. 57]. Хоча стаття 89 ЦПК України надає суду право оцінювати докази за внутрішнім переконанням, таке переконання повинно ґрунтуватися на всебічному, повному

й безпосередньому дослідженні наявних у справі матеріалів. На практиці суди інколи обмежуються формальним перерахуванням доказів без розкриття логіки їх оцінювання, що ускладнює перевірку законності та обґрунтованості судових рішень в апеляційному й касаційному порядку [6, с. 161].

Отже, принцип вільної оцінки доказів у цивільному процесі України є необхідною умовою гнучкого й справедливого правосуддя, яке враховує різноманіття життєвих ситуацій і доказової бази. Разом з тим його ефективна реалізація потребує від суддів високого рівня професійної компетентності, вміння працювати з різними видами доказів, у тому числі електронними, а також ретельного мотивування рішень. Напрямами вдосконалення є подальша деталізація судової практики Верховного Суду щодо критеріїв оцінки доказів, уніфікація підходів до електронних доказів, посилення стандартів мотивування судових рішень та розвиток цифрових навичок у суддівського корпусу. Це сприятиме підвищенню довіри до суду, забезпеченню реальної змагальності та реалізації права на справедливий судовий розгляд у цивільних справах.

Список використаних джерел

1. Кушнерчук Є. О. Загальні правила оцінки доказів в цивільному процесі. *Збірник наукових матеріалів LVI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції.* 2024. С. 223.

2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

3. Стоян А. Інструменти оцінки доказів в адміністративному процесі. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 3 (27).С. 90–102.

4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–42. Ст. 492.

5. Штефан А. С. Механізм доказування у цивільному судочинстві :: дис. … д-ра юрид. наук. Київ, 2020. С. 56–59.

6. Кучеренко Д. Роль електронних засобів доказування у цивільному процесі. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти* : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 9–10 червня 2024). Львів : Львівський науковий форум, 2024. 161 с.

Іван Семененко,
слухач 4-го курсу
Національного університету «Чернігівська політехніка»;
Віталій Бочелюк,
доктор психологічних наук, професор
Національного університету «Чернігівська політехніка»

ПРИРОДА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У БІЗНЕСІ

Значні трансформації, перетворення та кризи у суспільстві зумовлюють потребу наявності у сучасної особистості здатності аналізувати і ставити отриману інформацію під сумнів. Людина, яка має на достатньому рівні розвинене критичне мислення, має змогу бути гнучкою, конкурентоспроможною та дотримуватися варіативних поглядів на окрему проблему.

Феномен критичного мислення в науковому просторі все частіше стає об'єктом вивчення у працях українських та зарубіжних авторів. Останніх привертає питання її природи і взаємозв'язків з іншими пізнавальними процесами та психологічними характеристиками особистості. Також актуальним є питання використання навичок критичного мислення та їх потенціал у різних сферах життя людини. Попри це нині залишається недостатньо розробленою проблема взаємозв'язку критичного мислення з іншими видами мислення. Розгляд цієї проблеми надасть можливість поглибити знання про природу першого.

У сучасному бізнес-середовищі здатність до критичного мислення менеджерів та працівників організації є пріоритетною. Тому розвиток зазначеного виду мислення може відбуватися безпосередньо в умовах робочого середовища під час різноманітних форм роботи. Критичне мислення характеризується наявністю комплексу функціональних можливостей у бізнесі, тому їх детальний розгляд є важливим завданням.

Іванечко Н. повідомляє, що феномен критичного мислення розглядався ще у Стародавній Греції. Аристотель вбачав у ньому «мислення про мислення», яке є системою понять і категорій, суджень і силогізмів. Філософ був переконаний, що у змісті критичного мислення наявні формальна логіка та аналіз. Водночас інший давньогрецький філософ Сократ розробив метод запитань

(«сократівське опитування»), що мав на меті виявити суперечності у логіці та здійснити процес обґрунтування знань. Щодо сучасного вчення про критичне мислення Н. Іванечко вказує, що поняття «критичне мислення» було введено в науковий обіг американським філософом і педагогом Дж. Дьюї на початку XX ст. Під ним учений розумів активне мислення, яке передбачає ретельний розгляд, перевірку інформації за допомогою фактів і доказів [3].

Визначаючи природу феномену критичного мислення, варто звернути увагу на його зв'язок з іншими видами мислення, якими володіє особистість.

Розглядаючи взаємозв'язок критичного та аналітичного мислення, Н. Іванечко дійшла висновку, що вони є відмінними когнітивними процесами. Попри це, характеризуються окремою схожістю, наприклад, аналітичні навички використовуються як інструмент у контексті обох видів мислення. Науковиця переконана, що аналітичне мислення можна вважати початковим етапом критичного, бо перше відповідає за підготовку інформації, яка надалі оцінюється та синтезується за допомогою критичного мислення [3].

Водночас Л. Євчук, визначаючи зв'язок критичного та логічного мислення, переконалася, що вони міцно пов'язані. Л. Євчук називає критичне мислення фільтром, який дозволяє перевірити ідеї, інтуїтивні здогадки та логічні висновки «на міцність» [2].

Натомість Л. Капранова займалася дослідженням взаємозв'язку критичного та креативного мислення особистості. Науковиця отримала доволі цікаві результати. Було виявлено, що креативне мислення є джерелом критичного. Перше має змогу покращувати показники останнього. Водночас творче мислення відкриває здатність виявляти альтернативні рішення складних проблем та здійснювати їх критичну оцінку. Окремо на кінцевому етапі реалізації креативного мислення залучається й критичне. Це відбувається для уточнення творчої ідеї та підготовки для її презентації [4].

Таким чином, можемо побачити, що аналітичне та логічне мислення є частиною процесу критичного на початковому його етапі. Креативне мислення залучає критичне вже наприкінці свого перебігу.

На сучасному етапі розвитку психологічної науки критичне мислення переважно розглядається як здатність до аналізу, оцінювання, синтезування інформації, обґрунтування висновків та прийняття зважених рішень (за Ю. Кравцовим) [5, с. 3]. Для доповнення зазначеного визначення можна звернути увагу на функціональні можливості критичного мислення, які були виділені Л. Євчук, зокрема: 1) здатність до виявлення надійності інформації; 2) здатність здійснювати логічне структурування інформаційного матеріалу; 3) можливість формування висновків на основі реальних фактів, а не на емоціях чи упередженнях [2].

Таким чином, на основі наявних вище наукових думок можемо зробити висновок, що під критичним мисленням варто розуміти вид мислення особистості, який передбачає забезпечення раціонального розумового процесу з активним використанням аналізу, синтезу та логічних навичок з метою перевірки об'єктивності окремої інформації.

Критичне мислення є багатогранним конструктом, який представлений окремими компонентами у своїй структурі. Наявні варіативні наукові підходи до визначення окреслених компонентів.

Терно С. дотримується думки, що структура критичного мислення містить у собі два основних компоненти: 1) змістовий (загальнометодологічні принципи, стратегії); 2) операційний (уміння бачити проблему, діалектичний зв'язок між суперечностями, уміння доводити, знаходити контраргументи, помічати факти, що суперечать власній думці, обґрунтовувати, здійснювати оцінку, уміння спростовувати (фальсифікація), здатність до узагальнення, уміння будувати гіпотези і робити висновки [6].

Дотримуємося думки С. Терно щодо структури критичного мислення. Вважаємо, що вона представлена такими компонентами, як змістовий та операційний.

Як було зазначено вище, у сучасній бізнес-сфері критичному мисленню як інструменту її забезпечення приділяється активна увага. Його потенціал підтверджується результатами вже наявних досліджень у цьому напрямі. Так, О. Другова запевняє, що критичне мислення у бізнесі здатне виконати такі завдання: 1) здійснення аналізу стратегічних бізнес-рішень, що може забезпечити успіх їх реалізації; 2) надання можливості розглядати альтернативи та ризики прийняття певних рішень у бізнесі; 3) вияв

інновацій у бізнес-середовищі, що зумовлюватиме конкурентоспроможність; 4) здійснення колективного прийняття об'єктивних та обґрунтованих рішень під час обговорення; 5) забезпечення етичних засад управління через розуміння можливих наслідків недотримання етичних принципів менеджменту [1].

Підтримує зазначену вище думку й Л. Євчук. Науковиця зазначає, що менеджер, який має достатні показники розвитку критичного мислення, може здійснювати виокремлення важливих та другорядних нюансів, піддавати сумніву загальноприйняті погляди та формувати нові підходи до виконання завдань у бізнес-просторі. Л. Євчук підкреслює, що критичне мислення є стратегічним ресурсом у бізнесі та може зумовити успішність перебігу й результативності справи [2].

Таким чином, навички критичного мислення мають пріоритетне значення в окремих сферах життя особистості, зокрема професійній. У сучасній бізнес-сфері критичному мисленню як інструменту її забезпечення приділяється активна увага. Його потенціал підтверджується результатами вже наявних досліджень у цьому напрямі.

Отже, можемо зробити висновок, що критичним називається мислення, яке передбачає забезпечення раціонального розумового процесу з активним використанням аналізу, синтезу і логічних навичок з метою перевірки об'єктивності та достовірності окремої інформації. Воно має складну природу та передбачає використання й інших видів мислення, зокрема аналітичного, логічного та креативного. Роль критичного мислення у бізнесі є пріоритетною, і його достатні показники у менеджерів та працівників є істотною умовою забезпечення успішності бізнес-проєктів.

Список використаних джерел

1. Другова О. С. Критичне мислення у бізнес-середовищі: ключ до ефективного управління та інновацій. *Сучасні форми і методи організації освітнього процесу в умовах цифрової трансформації* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Одеса, 14 грудня 2023 р.). Одеса : Університет Ушинського, 2023. С. 43–45.

2. Євчук Л. А. Роль критичного мислення у розвитку бізнесу. *Могилянські читання-2025: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти. Економіка* : матеріали

XXVIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 10–14 листоп. 2025 р.). Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. С. 22–24.

3. Іванечко Н. Р., Хрупович С. Є. Критичне мислення як філософія маркетингу. *Галицький екологічний вісник* : зб. наук. праць. Тернопіль : ТНТУ, 2025. Вип. 1. С. 159–166.

4. Капранова Л. Креативність мислення як запорука прийняття нестандартних бізнес-рішень. *Вісник Приазовського державного технічного університету.* 2023. № 1. С. 106–111.

5. Кравцов Ю. С., Ігнатенко О. В., Глушко В. В. Критичне мислення як ключова компетентність в умовах трансформації ринку праці: педагогічні стратегії та практики. *Академічні візії*. 2025. № 42. С. 1–9.

6. Терно С. О. Критичне мислення: методи та стиль навчання. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.* 2019. № 52. С. 183–189.

Анастасія Шадоріна,
студентка 3-го курсу
ВСП «Роменський фаховий коледж
КНЕУ імені Вадима Гетьмана»;
науковий керівник: *Світлана Нєсвєтова*,
викладач економічних дисциплін
ВСП «Роменський фаховий коледж
КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ВПЛИВ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах воєнного стану економіка України зазнає значних втрат, що негативно впливає на діяльність підприємств, їхню фінансову стійкість і можливості розвитку. У зв’язку з цим особливого значення набуває державна підтримка бізнесу, яка реалізується через фінансові, податкові та інституційні програми допомоги. Вони спрямовані на збереження підприємницької діяльності, підтримку ліквідності підприємств, відновлення економічної активності та забезпечення зайнятості населення.

Водночас існує суперечність між потребою підприємств у стабільному фінансовому забезпеченні та обмеженими можливостями функціонування бізнесу в умовах війни. Тому державна підтримка є важливою умовою збереження підприємницького сектора, особливо малого та середнього бізнесу, який найбільше

потерпає від зовнішніх викликів і забезпечує наповнення бюджету та створення робочих місць.

Цю проблему досліджували такі провідні науковці, як К. Возняковська, В. Рисін, В. Добровольська, Г. Будурова та інші [1; 2; 4]. На думку науковців, необхідність державної підтримки зумовлена обмеженістю механізмів саморегулювання ринку в умовах кризових явищ. У періоди нестабільності підприємства стикаються з дефіцитом фінансових ресурсів, зростанням витрат, скороченням попиту та ускладненням доступу до кредитування, що призводить до зниження інвестиційної активності та скорочення обсягів виробництва. За таких умов держава компенсує ринкові недоліки, підтримує стратегічно важливі галузі та формує передумови для економічного відновлення. Основною метою державної підтримки є створення рівних умов для функціонування суб'єктів господарювання і стимулювання розвитку малого й середнього бізнесу.

Одним із ключових є фінансовий механізм, який реалізується через пільгове кредитування, державні гарантії, компенсації та грантові програми. Зокрема, в Україні діють програми «Доступні кредити 5–7–9 %» та «єРобота», спрямовані на підтримку й розвиток підприємництва.

Важливу роль відіграє інформаційно-консультаційний механізм, що забезпечує підприємців необхідною інформацією через консультаційні центри, бізнес-інкубатори та інші елементи інфраструктури підтримки. Інституційний механізм охоплює діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, спеціалізованих фондів і громадських організацій, а також співпрацю з міжнародними організаціями, які надають фінансову і технічну допомогу.

Інноваційний механізм спрямований на впровадження нових технологій, підтримку стартапів, розвиток венчурного фінансування і трансфер технологій, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Кадровий механізм передбачає формування людського капіталу через систему освіти, професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

Функціональні механізми реалізації державних програм підтримки підприємств є складною багаторівневою системою, що охоплює фінансові, інформаційні, інституційні, інноваційні та

кадрові інструменти. Їх ефективне поєднання забезпечує розвиток підприємницького сектора, підвищення його конкурентоспроможності та сприяє економічному зростанню держави. У сучасних умовах особливого значення набуває інтеграція різних форм підтримки та адаптація механізмів до нових економічних викликів, що дозволить забезпечити стійкий розвиток малого і середнього бізнесу в Україні.

Бізнес в Україні продовжує стикатися з низкою суттєвих проблем, що стримують його відновлення та розвиток. Найбільшою перешкодою є непрогнозованість ситуації в країні (59,1 %), що підвищує ризики та знижує інвестиційну активність підприємств. Важливими факторами також є недостатня кількість платоспроможних клієнтів (56,7 %) та непередбачувані дії держави (56,0 %), які ускладнюють планування діяльності бізнесу. Суттєвими обмеженнями залишаються дефіцит кваліфікованих кадрів (47,6 %) і нестача фінансових ресурсів (42,5 %), що впливає на можливості розвитку підприємств. Додатково бізнес відчуває тиск через високі податки (36,9 %), зниження прибутковості внаслідок конкуренції (28,6 %) та регуляторні перешкоди (24,2 %) [3]. Слід відзначити проблеми у взаємодії з державою, зокрема блокування податкових накладних, складнощі з бронюванням працівників та затримки логістики. Загалом ці фактори свідчать про необхідність подальшого вдосконалення державної політики, зокрема підвищення її передбачуваності, спрощення регулювання та розширення доступу до фінансових ресурсів.

У 2026 році система фінансової підтримки була суттєво розширена й модернізована. Загальний обсяг фінансування державних програм становить близько 37 млрд грн, що свідчить про масштабність та пріоритетність підтримки бізнесу. Важливою новацією стало впровадження спеціалізованих інструментів, зокрема енергокредитів під 0 %, спрямованих на забезпечення енергетичної незалежності підприємств в умовах пошкодження енергетичної інфраструктури.

Значну роль у підтримці підприємницької діяльності відіграють грантові програми, які надають безповоротне фінансування для започаткування та розвитку бізнесу. Урядова програма «єРобота» є одним із ключових інструментів у цьому напрямі та охоплює широкий спектр напрямів, включно з мікробізнесом, пере-

робною промисловістю, аграрним сектором, IT та інноваційними проєктами. Особливістю грантових програм є їхня орієнтація на створення нових робочих місць, що сприяє зниженню рівня безробіття та підвищенню соціальної стабільності.

Грантові інструменти також диференціюються за цільовими групами й напрямами діяльності. Зокрема, передбачено окремі програми для розвитку переробної промисловості (до 16 млн грн), створення тепличних господарств (до 7 млн грн), розвитку садівництва (до 400 тис. грн за гектар), а також підтримки мікро- та малого бізнесу (до 350 тис. грн). Така диференціація дозволяє більш ефективно враховувати потреби різних секторів економіки.

Важливим аспектом сучасної державної політики є трансформація грантових програм із соціального інструменту в механізм інвестування в економіку. Держава розглядає гранти як інвестиції у розвиток підприємств, що мають забезпечити створення доданої вартості, зростання податкових надходжень та розвиток внутрішнього виробництва. У зв'язку з цим підвищуються вимоги до бізнес-планів, фінансової прозорості та ефективності використання коштів.

Окрему групу становлять компенсаційні механізми, спрямовані на зменшення витрат підприємств. До них належать компенсації вартості обладнання, орендної плати, підтримка релокованих підприємств, а також програми стимулювання зайнятості, включно з компенсаціями за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб та осіб з інвалідністю. Особливе значення мають програми енергонезалежності, які дозволяють підприємствам забезпечити безперервність діяльності в умовах енергетичної кризи.

Важливим інструментом забезпечення функціонування бізнесу є програма релокації підприємств, яка дозволяє перемістити виробничі потужності з небезпечних регіонів у більш безпечні. За результатами реалізації цієї програми значна частка підприємств змогла відновити діяльність на нових місцях, що свідчить про її ефективність. При цьому релокація тісно пов'язана з реконфігурацією бізнес-процесів, яка передбачає адаптацію організаційної структури, цифровізацію процесів та впровадження нових моделей управління.

Держава активно впроваджує політику дерегуляції, цифровізації та створення сприятливого інвестиційного середовища. Зок-

рема, розвиваються індустріальні парки, запроваджуються податкові пільги та здійснюється супровід інвестиційних проєктів. Цифровізація державної підтримки реалізується через платформу Дія. Бізнес, яка забезпечує підприємцям доступ до інформації про програми підтримки, консультаційних послуг, освітніх ресурсів та аналітики.

Таким чином, державні програми підтримки бізнесу в умовах війни виконують комплексну функцію, що стосується забезпечення фінансової стабільності підприємств, сприяння їх адаптації до кризових умов, стимулювання інвестиційної активності та створення робочих місць. Поєднання фінансових, інституційних, цифрових та соціальних інструментів дозволяє сформувати ефективну систему підтримки підприємництва, яка є ключовою передумовою відновлення економіки України та забезпечення її сталого розвитку в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Возняковська К. А. Державна підтримка бізнесу як пріоритет фінансової стабільності економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1. С. 34–39. DOI: https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.6.

2. Добровольська В. В., Будурова Г. М. Державна підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. *Law and society*. 2024. № 5. С. 393–398. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.57.

3. Результати дослідження стану бізнесу в Україні у березні 2025 року. *Дія. Бізнес.* URL: https://business.diia.gov.ua/analytics/research/rezultaty-doslidzhennia-stanu-biznesu-v-ukraini-v-berezni-2025-roku.

4. Рисін В. Оцінка ефективності державних програм фінансової підтримки бізнесу в україні. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 4 (51). С. 249–258. DOI: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-36.

5. Фінансування та програми підтримки. Дія. Бізнес. URL: https://business.diia.gov.ua/finance/programs/finance?filter=%7B%7D&order=%7B"id":"DESC"%7D&currentPage=1&itemsPerPage=9&category=[9].

Лілія Шестак,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
та конституційного права Пенітенціарної академії України;
Анастасія Лиховид,
курсантка 2-го курсу Пенітенціарної академії України

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДКВС УКРАЇНИ

У діяльності установ виконання покарань реалізується значна кількість адміністративних процедур, спрямованих на забезпечення належного функціонування пенітенціарної системи, підтримання режиму та реалізацію прав засуджених. До них належать прийом новоприбулих засуджених, проведення їх первинного обліку та розподілу по відділеннях соціально-психологічної служби, здійснення нагляду та контролю за поведінкою осіб, організація режиму тримання, надання телефонних розмов і побачень, забезпечення права на листування та отримання передач тощо. Кожна з них має власний порядок реалізації, нормативне закріплення та особливості застосування.

Важливе значення має процедура прийняття засуджених до дільниці карантину, діагностики та розподілу (КДіР) та подальшого їх розподілу по відділеннях соціально-психологічної служби. Цей комплекс адміністративних заходів закладає фундамент для всього процесу виконання покарання, бо тут відбувається вивчення особистості та визначаються умови відбування покарання для засудженого. Підставою для його прийому до установи виконання покарань є вирок суду, який набрав законної сили, особова справа, наряд на етапування та шляховий список. Організацію роботи з прийому прибулих веде відділ спеціального обліку установи, персонал якого перевіряє оформлення супровідних документів, веде персональний і кількісний облік спецконтингенту, забезпечує збереження особових справ.

Прийом засуджених здійснюється спеціально створеною комісією під керівництвом начальника установи, до якої входять заступники начальника, представники оперативного відділу, відділу нагляду і безпеки, відділу контролю за виконанням судових

рішень, соціально-психологічної служби, відділ інтендантського забезпечення та медичний персонал.

У контексті практичної реалізації цієї процедури важливо враховувати, що під час приймання всі засуджені підлягають повному обшуку, а їхні особисті речі – ретельному догляду. Предмети, вироби та речовини, зберігання яких заборонено чинним законодавством, вилучаються у встановленому порядку. Це є первинним бар'єром для потрапляння до установи заборонених предметів і сприяє підтриманню належного рівня безпеки.

Після завершення формальних процедур засуджених розміщують у дільниці карантину, діагностики та розподілу. Відповідно до статті 95 КВК України засуджені проходять повне медичне обстеження для виявлення інфекційних, соматичних та психічних захворювань. Паралельно з цим персонал установи проводить первинне психолого-педагогічне та інше вивчення особистості, що дозволяє отримати всебічну інформацію про новоприбулого. Логічним завершенням є розподіл засуджених по відділеннях соціально-психологічної служби, який здійснюється з урахуванням результатів соціально-психологічного вивчення особи, її кримінально-правових характеристик, індивідуальних особливостей та потреб засудженого.

Окремий блок адміністративної діяльності УВП – процедури реалізації прав засуджених, які, власне, і є тим інструментом, що перетворює нормативні приписи на реальні можливості для осіб, які відбувають покарання. Саме через ці процедури найбільш виразно розкривається гуманістична спрямованість кримінально-виконавчої політики.

Варто звернутися до засобів підтримання соціально-корисних зв'язків. Відповідно до статті ч. 5 ст. 110 КВК України засудженим надається право на телефонні розмови без обмеження їх кількості тривалістю до п'ятнадцяти хвилин кожна, які здійснюються під контролем адміністрації [1]. Правила внутрішнього розпорядку деталізують цю процедуру: розмова надається на підставі письмової заяви, а телефонні перемовини між засудженими, які перебувають у різних установах, категорично забороняються.

У тісному зв'язку з попереднім перебуває процедура організації побачень, які поділяються на короткострокові (до чотирьох годин) і тривалі (до трьох діб з правом спільного проживання),

що надаються виключно близьким родичам. Суттєвою гарантією права на захист є особливий порядок побачень з адвокатом або іншим фахівцем у галузі права: такі побачення надаються наодинці, без обмеження їх кількості та тривалості, а адміністрація зобов'язана забезпечити спілкування в приміщенні без суцільного розмежувального скла. Безпосередній порядок реалізації цього права регламентується розділом XIV ПВР УВП [2].

Важливе значення має і процедура отримання посилок, передач і бандеролей. Ст. 112 КВК України встановила ліберальний підхід, за яким кількість відправлень не обмежується, хоча їх вага визначається поштовими правилами. Лікарські засоби та вироби медичного призначення, одержані відповідно до медичного висновку, передаються безпосередньо до медичної частини установи для подальшого використання.

Серед комунікативних прав засуджених чільне місце посідає листування. Стаття 113 КВК України дозволяє одержувати і відправляти листи й телеграми без обмеження їх кількості, однак кореспонденція підлягає перегляду. Але не підлягають перегляду звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, ЄСПЛ, Міжнародного кримінального суду, суду, прокурора та Комісії з розгляду скарг на неналежні умови тримання. Така кореспонденція надсилається за належністю протягом доби з моменту подання, що є гарантією судового захисту та контролю.

Забезпечення законності в місцях несвободи неможливе без процедури розгляду звернень, заяв і скарг. Ст. 8 КВК України закріплює право засуджених звертатися до адміністрації, суду, прокуратури та інших органів, що передбачає обов'язкову видачу талона-підтвердження про отримання звернення, після чого воно має бути направлене адресату протягом 3 діб, а у встановлених законом випадках – протягом доби.

Соціально-виховні процедури є стратегічним ядром пенітенціарної діяльності, бо через них реалізується виправлення засудженого. Передумова їх ефективності – глибоке психологічне вивчення особистості, на підставі якого фахівці соціально-психологічної служби складають індивідуальні програми соціально-виховної роботи. Важливим компонентом є профілактична робота, спрямована на недопущення повторних правопорушень як

під час відбування покарання, так і після звільнення. Таким чином, ці процедури створюють безперервний цикл виправного впливу.

Розглядаючи перелік стимулювальних заходів, передбачених ст. 130 КВК України, варто виокремити такі заохочення, як подяка, дострокове зняття накладеного стягнення, нагородження похвальною грамотою, присвоєння звань на кшталт «активний учасник самодіяльності», «кращий за поведінкою», а також виплата грошової премії або нагородження подарунком.

До заохочувальних заходів належать переведення на поліпшені умови тримання, надання дозволу на виїзд за межі колонії строком до семи діб для засуджених із дільниць соціальної реабілітації, а також надання додаткового короткострокового або тривалого побачення, збільшення тривалості прогулянки для осіб, які тримаються в умовах посиленого контролю, та дозвіл додатково витрачати гроші на придбання продуктів харчування. Запорукою справедливості тут слугує те, що клопотання про заохочення готується начальником відділення соціально-психологічної служби, після чого воно виноситься на розгляд комісії, де й ухвалюється остаточне рішення [7, с. 214].

Дзеркальним відображенням цього механізму є процедура накладення стягнень за невиконання покладених обов'язків та порушення встановлених заборон. Статтею 132 КВК України встановлено такі заборони: попередження, догана, сувора догана, грошовий штраф до двох мінімальних розмірів заробітної плати, скасування поліпшених умов тримання, поміщення до дисциплінарного ізолятора, карцеру чи переведення до приміщення камерного типу.

У цьому разі процедурний механізм так само передбачає розгляд матеріалів виключно на засіданні комісії. Важливо, що засуджений має право бути присутнім на цьому засіданні, давати усні та письмові пояснення щодо суті порушення, а також користуватися послугами адвоката. Положення статті 55 Конституції України, яка гарантує право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, і статті 59 – право на професійну правничу допомогу [4] – повною мірою поширюються і на засуджених осіб.

Результати розгляду комісією оформлюються постановою, у якій фіксуються обставини проступку, пояснення засудженого та

підстави обрання конкретного виду стягнення. Копія цієї постанови вручається засудженому, після чого він наділяється правом її оскаржити до вищого органу або до суду, що створює повноцінний механізм захисту від можливого адміністративного свавілля.

Трудові та освітні процедури спрямовані на професійну підготовку засуджених та формування в них сталих трудових навичок. Відповідно до ст. 118 КВК України засуджені мають право працювати на добровільних засадах, а адміністрація установи забезпечує створення виробничих потужностей і робочих місць. Важливим процедурним аспектом є документальне оформлення трудових відносин шляхом укладення строкових трудових договорів або договорів цивільно-правового характеру. У цьому блоці слід розглядати й організацію професійно-технічного навчання, яке може проводитися безпосередньо на виробництві, так і на основі підписання договорів про співпрацю між установами й закладами освіти. Не менш значущим є й освітній напрям: згідно зі ст. 125 КВК України для засуджених, які не мають загальної середньої освіти, її здобуття є обов'язковим, і адміністрація зобов'язана забезпечити функціонування загальноосвітніх навчальних закладів та контроль за відвідуванням занять.

Важливими складовими адміністративної діяльності в установах виконання покарань є медико-санітарні процедури, які охоплюють увесь комплекс заходів з охорони здоров'я засуджених. Фундаментальним підґрунтям для них є стаття 116 КВК України, яка зобов'язує адміністрацію забезпечувати необхідні лікувально-профілактичні заклади та виконувати медичні вимоги, що охороняють здоров'я спецконтингенту. У практичній площині це реалізується через проведення обов'язкових періодичних медичних оглядів, які дозволяють своєчасно виявляти захворювання.

Надання первинної та спеціалізованої медичної допомоги покладається на медичну частину, де функціонують амбулаторія і стаціонар. У разі виникнення хвороб, що потребують високоспеціалізованого втручання, засуджених направляють до багатопрофільних лікарень пенітенціарної системи. Крім суто лікувальної роботи, ця категорія процедур охоплює постійний санітарно-протиепідемічний нагляд за комунально-побутовими об'єктами, якістю харчування та питної води, а також систематичний контроль за санітарним станом жилих і виробничих приміщень, що

загалом спрямовано на запобігання спалахам інфекційних хвороб в умовах ізоляції.

Завершальним блоком адміністративної діяльності є процедури, пов'язані із завершенням відбування покарання та підготовкою особи до повернення в суспільство, адже саме від їх якості значною мірою залежить успішність подальшої ресоціалізації. Відповідно до ст. 152–156 КВК України адміністрація установи до звільнення розпочинає комплекс підготовчих заходів: своєчасне оформлення всіх необхідних документів, передбачених ст. 153 КВК України (паспорта, обліково-військових документів, довідки про звільнення), проведення остаточного розрахунку й видачу особистих речей.

Паралельно з цим персонал установи здійснює роз'яснювальну роботу, яка охоплює інформування засудженого про його права та обов'язки після звільнення, порядок реєстрації місця проживання, можливості соціальної підтримки. Важливою є взаємодія з уповноваженими органами пробації, центрами соціального захисту та службами зайнятості, яким адміністрація установи надсилає повідомлення про заплановане звільнення особи, що потребує допомоги. У цьому контексті варто наголосити на сприянні у працевлаштуванні після звільнення, яке реалізується шляхом попереднього встановлення зв'язків з потенційними роботодавцями.

Проведений аналіз адміністративних процедур в установах виконання покарань дає підстави стверджувати, що їх науково обґрунтована класифікація за функціональним призначенням має не лише теоретичне, а й вагоме прикладне значення. Розглянуті групи процедур перебувають у нерозривному взаємозв'язку, формуючи цілісний адміністративно-правовий механізм. Саме завдяки чіткій процедурній регламентації, що ґрунтується на положеннях Кримінально-виконавчого кодексу України та деталізується у Правилах внутрішнього розпорядку, забезпечується баланс між інтересами держави, суспільства та правами засуджених.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text (дата звернення: 10.05.2026).

2. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18#Text (дата звернення: 10.05.2026).

3. Бурдіна Т. Поняття, сутність і значення заохочень, що застосовуються до осіб, засуджених до позбавлення волі. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2022. Вип. 74. С. 166–175. URL: https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11589/11913 (дата звернення: 10.05.2026).

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 10.05.2026).

Артемій Шумний,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
НАН України;
науковий керівник: *Наталія Оніщенко,*
заступник директора
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ І УВ'ЯЗНЕНИХ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Забезпечення прав людини в місцях несвободи є одним із ключових викликів сучасної правової держави. Особливої уваги потребують неповнолітні засуджені та ув'язнені як соціально вразлива категорія, що через вікові та психофізіологічні особливості більш чутлива до умов позбавлення волі й потребує підвищених гарантій захисту.

Актуальність дослідження значно посилюється в умовах воєнного стану, який впливає на функціонування кримінально-виконавчої системи та рівень забезпечення прав людини. За даними Представництва Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Чернігівській області, спостерігається тенденція

до збільшення кількості неповнолітніх, які утримуються в місцях несвободи: станом на 2023 рік – 1 особа, на 2024 рік – 3 особи, на 2025 рік – 6 осіб, станом на 16.04.2026 – вже 3 особи у Чернігівському слідчому ізоляторі [1].

Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2025 рік підтверджує наявність системних проблем у сфері забезпечення прав людини в місцях несвободи. Зокрема, за результатами моніторингових візитів виявляються порушення встановлених стандартів поводження з утримуваними особами, неналежні умови тримання, а також обмежений доступ до медичної допомоги та соціальних послуг [2].

У доповіді приділено окрему увагу діяльності Національного превентивного механізму як ключового інструменту виявлення та запобігання таким порушенням. Водночас наголошується на необхідності підвищення ефективності реагування на виявлені порушення та забезпечення належного виконання рекомендацій, що має особливе значення в контексті захисту прав неповнолітніх як вразливої категорії.

Зазначена динаміка свідчить про загострення проблеми та необхідність посилення механізмів захисту прав дітей, оскільки за кожним таким випадком існує складна життєва ситуація та підвищений ризик соціальної дезадаптації.

Нормативно-правову основу становлять як національні, так і міжнародні акти, зокрема Конвенція ООН про права дитини, Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими (Правила Нельсона Мандели), Пекінські правила та інші документи, які закріплюють пріоритет інтересів дитини та гуманізацію кримінально-виконавчої системи [3].

Аналіз нормативно-правового регулювання та практики його застосування свідчить про наявність суттєвого розриву між законодавчо закріпленими гарантіями та реальною практикою їх реалізації. Зокрема, фіксуються випадки непропорційного застосування дисциплінарних заходів, обмежений доступ до якісної освіти та професійної підготовки, недостатній рівень медичного і психологічного забезпечення, а також проблеми у взаємодії між державними органами та соціальними службами [4].

Чинна система виконання покарань щодо неповнолітніх значною мірою зберігає каральний характер і не забезпечує належної

ресоціалізації. Обмеження контактів із зовнішнім середовищем, відсутність ефективних реабілітаційних програм та психологічної підтримки негативно впливають на розвиток особистості дитини та підвищують ризик повторної злочинності.

В умовах воєнного стану зазначені проблеми набувають додаткового загострення, оскільки навантаження на державні інституції зростає, а ресурси для забезпечення належних умов утримання та ресоціалізації є обмеженими. Це призводить до зниження якості індивідуальної роботи з неповнолітніми, формалізації виховних заходів та зменшення доступу до психологічної допомоги.

Особливої уваги потребує питання дотримання принципу найкращих інтересів дитини, що закріплено у Конвенції ООН про права дитини. На практиці цей принцип нерідко залишається декларативним, оскільки рішення щодо режиму тримання, дисциплінарних заходів або обмеження контактів із зовнішнім світом ухвалюються без належного врахування індивідуальних потреб дитини та її психоемоційного стану [3].

Крім того, відсутність ефективного диференційованого підходу до неповнолітніх залежно від віку, рівня соціалізації та тяжкості вчиненого правопорушення знижує результативність ресоціалізаційних заходів. У таких умовах система фактично не виконує превентивної функції, що створює додаткові ризики для суспільства у вигляді повторної злочинності.

У цьому контексті діяльність Національного превентивного механізму набуває особливого значення не лише як інструменту моніторингу, а й як елементу забезпечення соціальної безпеки. Своєчасне виявлення порушень прав неповнолітніх, реагування на них та впровадження рекомендацій сприяє зниженню рівня конфліктності в установах, покращенню умов тримання та формуванню передумов для ефективної ресоціалізації [5].

Водночас недостатній рівень виконання рекомендацій НПМ свідчить про необхідність посилення відповідальності органів державної влади за їх імплементацію, а також запровадження механізмів системного контролю за станом дотримання прав неповнолітніх у місцях несвободи.

Порівняльний аналіз міжнародного досвіду свідчить, що найбільш ефективними є моделі, орієнтовані на відкриті умови утримання, забезпечення доступу до освіти, професійної підготовки та

системної психологічної підтримки, а також активну взаємодію з родиною та соціальним середовищем.

У зв'язку з цим обґрунтовується необхідність комплексного реформування системи виконання покарань щодо неповнолітніх, що передбачає впровадження диференційованого підходу до засуджених та ув'язнених, розвиток освітніх і реабілітаційних програм, підвищення рівня підготовки персоналу, інтеграцію міжнародних стандартів та посилення інституційної спроможності НПМ.

Отже, ефективний захист прав неповнолітніх засуджених та ув'язнених можливий лише за умов системних змін, спрямованих на гуманізацію кримінально-виконавчої системи, забезпечення належного ресурсного рівня та впровадження сучасних підходів до ресоціалізації дітей.

Список використаних джерел

1. Представництво Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Чернігівській області. Про стан утримання неповнолітніх у СІЗО : Facebook-публікація від 2025 р. URL: https://www.facebook.com/share/p/1UwWGNoy6d/ (дата звернення: 16.04.2026).

2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2025 рік. Київ, 2025. URL: https://ombudsman.gov.ua (дата звернення: 20.04.2026).

3. Конвенція про права дитини : міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 16.04.2026).

4. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 05.04.2002 № 2735-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15 (дата звернення: 16.04.2026).

5. Про Національний превентивний механізм : Закон України від 18.11.2015 № 780-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-19 (дата звернення: 16.04.2026).

Наталія Щербина,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри педагогіки та професійної
етики гуманітарного факультету
(очного та заочного навчання)
Пенітенціарної академії України

ДУХОВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

На сучасному етапі розвитку Української держави, в умовах постійних тривог і нестабільності пошук додаткових ресурсів підтримки набуває стратегічного значення для формування психологічної безпеки особистості. У сучасних українських реаліях це питання виходить за межі суто теоретичної психології та розглядається дослідниками в контексті різних сфер суспільного життя: від психологічного відновлення військовослужбовців [1] до безпеки професійної діяльності та освітнього середовища.

Мета нашого дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні ролі духовності як внутрішнього ресурсу, що сприяє підтриманню психологічної безпеки та резильєнтності людини в кризових умовах.

Для цілісного розуміння проблеми варто звернутися до концепту «психологічна безпека». Найбільшого визнання він набув завдяки працям професорки Гарвардської школи бізнесу Емі Едмондсон, яка визначила його як «спільне переконання членів команди в тому, що їхнє середовище є безпечним місцем для міжособистісного ризику; це віра в те, що людина не буде покарана або принижена за висловлення ідей, запитань чи занепокоєнь» [2].

Хоча потреба в безпеці є базовою, характер сучасних загроз суттєво трансформувався. Якщо раніше людство фокусувалося переважно на фізичному захисті, то нині стрімко зростає роль чинників, що завдають шкоди психічному здоров'ю та добробуту [3, с. 9]. Аналізуючи цей феномен, дослідники виокремлюють два аспекти: зовнішній (психологічна безпека як характеристика середовища) та внутрішній (індивідуально-психологічна властивість, що полягає у здатності людини самостійно мінімізувати вплив загроз) [3, с. 11].

Особливої гостроти це питання набуває в контексті повномасштабної війни. Радикальна зміна умов життєдіяльності, бойові дії, втрати та розрив соціальних зв'язків створюють екстремальне травматичне навантаження на психіку як військових, так і цивільних [1, с. 6]. За таких умов традиційні механізми адаптації вичерпуються, що зумовлює звернення до духовності як багаторівневої аксіологічної системи, що забезпечує цілісність людського буття.

Сучасне наукове розуміння духовності виходить за межі конкретних конфесій. Дослідники констатують, що на противагу теоріям секуляризації приходить постсекуляризм, «нова парадигма», яка акцентує увагу на тому, що релігія – порівняно незмінна константа існування, а релігійність є властивістю людської природи. Висновки прихильників «нової парадигми» свідчать про життєвість релігії, а не її зникнення і кидають виклик передбаченням теоретиків секуляризації [4, с. 93]. Науковці використовують поняття «духовна революція сучасності» або «духовний поворот», «відхід від традиції» і поширення постхристиянської духовності, який характеризується тим, що духовність часто не просто відокремлюється, але й протиславляється релігійності. У цьому контексті особливого значення набувають особиста свобода, творчий потенціал, фізичний добробут (здоров'я), самореалізація та набуття сенсу життя, єдність і гармонія з усім світом. Зміна перспективи від інституту до індивіда виявляється в діаді «релігія – духовність» [4, с. 93].

Традиційно українці є релігійними. За даними соціологічних досліджень, проведених Центром Разумкова у 2025 р., близько 70 % громадян ідентифікують себе як віруючі, а 75 % вважають, що релігія підвищує рівень моральності та духовності [5, с. 15]. Декларування респондентами належності до певної релігійної організації, церкви не завжди пов'язано з ідентифікацією себе як віруючого і може бути зумовлено, зокрема, соціокультурною чи етнічною ідентичністю. Власне релігійна ідентичність має для громадян менше значення, ніж громадянська, регіональна чи локальна ідентичності. Більшість громадян висловлюють переконання, що релігійна віра не передбачає обов'язкової віросповідної визначеності, проте переважна більшість українців відносять себе до християнства [5, с. 26].

Специфіка християнської орієнтації розкривається через концепт «внутрішньої людини», що відображає особливості християнського світогляду. Християнська аксіологія не лише допомагає вірянину знайти сенс життя, а й забезпечує високу інтенсивність позитивних емоційних переживань. Таким чином, християнські цінності містять значний психотерапевтичний потенціал: вони беруть участь у підтриманні духовного балансу і стають дієвим засобом досягнення соціально-психологічної стабільності в часи глобальної невизначеності [6, с. 82]. Це віра в те, що людина не буде покарана або принижена за висловлення ідей, питань, занепокоєнь або помилок [6, с. 82].

Таким чином, очевидно, що в умовах війни концепт «психологічна безпека» трансформується із суто організаційного чи середовищного чинника у фундаментальну внутрішню характеристику особистості, яка базується на здатності індивіда зберігати цілісність під тиском екстремальних обставин. За цих обставин духовність виступає вищою формою психологічного захисту. Вона дозволяє особистості вийти за межі травматичного досвіду через механізми самотрансценденції та пошуку вищих сенсів. Християнські цінності в контексті українського сьогодення виконують не лише релігійну, а й стабілізаційну функцію. Вони структурують внутрішній світ людини, знижують рівень екзистенційної тривоги та сприяють посттравматичному зростанню, перетворюючи духовний досвід на фундамент психологічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Психологічна допомога в актуалізації посттравматичного зростання військовослужбовців-учасників бойових дій : практичний посібник / за наук. ред. В. В. Турбан. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2025. 259 с.

2. Психологічна безпека як вирішальний чинник стійкості організації в умовах воєнного стану. URL: https://surl.lu/ynacec (дата звернення: 10.05.2026).

3. Слюсаревський М. М. Психологічна безпека людини в онтологічному і гносеологічному вимірах. Післямова до роботи, відзначеної Державною пресією України в галузі науки і техніки. *Наукові студії із соціальної та політичної психології.* 2020. Вип. 46. С. 7–26. DOI: https://doi.org/10.33120/ssj.vi45(48).138.

4. Шахова О. Г., Жданова І. В. Духовний вимір особистості в психології та психотерапії: огляд зарубіжних досліджень. *Психіатрія, неврологія та медична психологія.* 2025. Т. 12. № 1 (27). С. 91–103.

5. Українське суспільство, держава і церква під час війни. Церковно-релігійна ситуація в україні-2025. Інформаційні матеріали. Київ, 2025. URL: https://razumkov.org.ua/images/2026/03/01/2025-Religion-UKR.pdf.

6. Лєбєдєва Ю. О. Значення духовних цінностей у житті українського суспільства. *Політологічний вісник*. 2022. № 88. С. 76–87.

Денис Юр'єв,
старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ;
Максим Павлій,
курсант 3-го курсу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасні виклики, зумовлені повномасштабною збройною агресією проти України, зумовили необхідність радикальної перебудови традиційних підходів до здійснення кримінального провадження. Цифрова трансформація досудового розслідування в цих умовах виступає не лише як засіб технічної модернізації, а як фундаментальний інструмент забезпечення публічної безпеки та безперервності правосуддя. Правова основа таких змін закладена у спеціальних нормах, зокрема це частина 1 статті 615 Кримінального процесуального кодексу України, яка регламентує особливий режим досудового розслідування, дозволяючи адаптувати процесуальну форму до екстремальних умов воєнного часу [1; 2, с. 115].

Важливим кроком у цифровізації стало повноцінне впровадження системи електронного кримінального провадження eCase, яка інтегрована з Єдиним реєстром досудових розслідувань. Це дозволяє здійснювати документування правопорушень у цифровому форматі, що є критично важливим за умови неможливості ведення паперового діловодства в зонах активних бойових дій.

Електронний формат справи забезпечує швидкий доступ до матеріалів для прокурора та слідчого судді, що відповідає вимогам щодо оперативності, встановленим у частині 2 статті 28 Кримінального процесуального кодексу України. Такий підхід мінімізує ризики фізичного знищення доказів окупантами та створює надійний цифровий архів для майбутніх судових процесів [5, с. 84].

Процесуальна інновація щодо проведення дистанційних слідчих дій дозволила значно розширити можливості збору доказів без ризику для життя учасників провадження. Відповідно до положень частини 1 статті 232 Кримінального процесуального кодексу України допит або впізнання можуть проводитися у режимі відеоконференції, що в умовах воєнного стану застосовується максимально широко. Це дозволяє залучати до процесу свідків та потерпілих, які перебувають за кордоном або на значній відстані від місця розслідування. Використання захищених систем відеозв'язку гарантує дотримання прав учасників та забезпечує належну фіксацію показань, що є основою для подальшого судового розгляду [6, с. 54].

Окремим аспектом трансформації є зміна природи та методів збору доказової інформації. У сучасних конфліктах ключову роль відіграють електронні докази, поняття яких розкривається через частину 1 статті 99 Кримінального процесуального кодексу України, де документи визнаються джерелами доказів, у тому числі ті, що створені в електронній формі. Дані супутникових знімків, відеозаписи з безпілотних авіаційних комплексів та результати аналізу відкритих джерел (OSINT) дозволяють слідчим фіксувати обставини правопорушень у важкодоступних місцях. Такі цифрові дані потребують специфічних методів вилучення та зберігання, щоб уникнути сумнівів у їх автентичності під час судового оцінювання [4, с. 201].

Новим етапом цифровізації стала необхідність дистанційної ідентифікації та верифікації учасників кримінального процесу. В умовах, коли громадяни можуть втратити фізичні документи або перебувати на окупованих територіях, використання державних цифрових сервісів, таких як застосунок Дія, набуває процесуального значення. Це корелює з нормами частини 2 статті 223 Кримінального процесуального кодексу України щодо встановлення особи учасника слідчої дії. Застосування цифрових паспортів та

електронних підписів дозволяє офіційно засвідчувати особу й підписувати процесуальні документи дистанційно, що значно спрощує процедуру досудового розслідування в умовах масової міграції населення [3, с. 77].

Забезпечення цілісності цифрових даних вимагає впровадження новітніх стандартів кіберзахисту в правоохоронну діяльність. Питання збереження метаданих та хеш-сум електронних файлів стає ключовою вимогою для визнання доказів допустимими. Це важливо у контексті реалізації вимог частини 1 статті 94 Кримінального процесуального кодексу України щодо всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин справи. Створення єдиної захищеної платформи для зберігання цифрових доказів дозволяє уникнути несанкціонованого втручання в матеріали розслідування та забезпечує високий рівень довіри до результатів слідчої роботи [2, с. 120].

Використання аналітичних систем на базі штучного інтелекту стає невід'ємною частиною боротьби з організованою злочинністю і тероризмом. Обробка великих масивів даних дозволяє виявляти приховані зв'язки між фігурантами та прогнозувати розвиток безпекових загроз. Це сприяє виконанню завдань кримінального провадження, визначених у статті 2 Кримінального процесуального кодексу України, зокрема щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень. Автоматизація рутинних аналітичних процесів вивільняє ресурси слідчих для виконання складних інтелектуальних завдань, що підвищує загальну ефективність системи кримінальної юстиції.

Підсумовуючи, можна констатувати, що цифрова трансформація є єдиним дієвим механізмом збереження правопорядку в умовах воєнного стану. Процесуальні інновації, підкріплені нормами чинного законодавства, створюють умови для ефективного документування злочинів та захисту національної безпеки. Подальший розвиток цього напряму має відбуватися через гармонізацію технічних можливостей та правових гарантій, що дозволить Україні побудувати найбільш передову і прозору систему досудового розслідування, здатну протистояти будь-яким сучасним загрозам.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 06.05.2026).

2. Оптимізація досудового розслідування в умовах воєнного стану : монографія / за ред. проф. Ю. М. Когута. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 210 с.

3. Цифрова трансформація правоохоронної діяльності : навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Павлова. Дніпро : Вид-во ДДУВС, 2023. 156 с.

4. Шлома С. П. Електронні докази у кримінальному процесі: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Пенітенціарної академії України*. 2025. № 2. С. 198–205.

5. Гловацький М. П. Система eCase як інструмент цифровізації кримінальної юстиції України. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 81–87.

6. Особливості застосування технічних засобів відеозв'язку під час слідчих дій : методичні рекомендації. Київ : НАВС, 2024. 54 с.

***Vadym Halabitskyi*,**
third-year student of the Separate
Structural Subdivision "Ternopil Professional
College of Ternopil Ivan Puliui
National Technical University";
Pavlo Zahaliuk,
third-year student of the Separate
Structural Subdivision "Ternopil Professional
College of Ternopil Ivan Puliui
National Technical University";
Scientific supervisor: *Kateryna Olender,*
Lecturer of English of the Separate
Structural Subdivision
"Ternopil Professional College of
Ternopil Ivan Puliui
National Technical University"

THE ROLE OF ENGLISH IN INTERNATIONAL SECURITY COOPERATION

The modern world is characterized by a high level of globalization, growing interdependence among states, and fast-paced technological progress. In this context, the issues of international security are becoming increasingly significant, as threats are complex

and multidimensional. Addressing these challenges effectively requires close cooperation between states. The English language plays a key role in facilitating international dialogue and making the communication clear, efficient, and comprehensible.

The role of English in international security cooperation has been explored by numerous scholars from diverse disciplines, including applied linguistics, international relations, and security studies, yet it remains a comparatively underdeveloped area at their intersection. Leading international researches such as David Crystal, Jennifer Jenkins, Joseph Nye, Allastair Pennycook, Jan Aart Scholte, and Barbara Seidhofer have contributed to the understanding of English as a lingua franca in diplomatic relations, military collaboration, and international operations. Their works illustrate how English facilitates communication, trust-building, and interoperability among member states within international organizations such as North Atlantic Treaty Organization and the United Nations. Even though Samuel Huntington did not specifically examine language issues, his theoretical perspectives on cultural and civilizational interaction provide an indirect framework for analyzing linguistic aspects in global security contexts.

In the Ukrainian academic context, the topic has been approached through studies of professional English language training and international cooperation. Researchers including Olha Tarnopolska and Nataliia Borysko stress the crucial role of English for Specific Purposes (ESP) in preparing military and security personnel. In addition, Iryna Sekret and Tetiana Korol have emphasized the significance of intercultural communication and language competence for successful international collaboration. Despite the limited number of studies specifically addressing English in the context of international security cooperation, these contributions offer substantial theoretical and methodological foundation for further research in the field.

Nowadays English is widely recognized as a global means of communication. It is used by the representatives of different countries in political, economic, scientific, and military spheres. In terms of international security, English serves as the foundation for coordinating activities among states, international organizations, and diverse security institutions. One of the most significant areas in which English is used is the work of international organizations. The

United Nations plays a leading role in maintaining international peace and security. English is utilized in meetings, negotiations, and the preparation of resolutions and reports, allowing representatives of various countries to interact effectively and reach common agreements. Equally important is English in military and political alliances, particularly in NATO, where it serves as the primary language of command, training, and operational interaction. It is employed in creating standards, guidelines, and technical documentation, ensuring effective compatibility between the armed forces of member states. A unified command language reduces the risk of misunderstandings that could have serious consequences in combat situations.

However, effective communication in peacekeeping missions requires not only knowledge of English but also intercultural competence, adaptive communication strategies, and sensitivity to diverse communicative norms. Although English facilitates coordination among multinational forces, its dominance may create challenges such as communicative inequality, marginalization of local languages, cultural misunderstandings, and reduced cognitive diversity within military organizations. To address these issues, international peacekeeping institutions strengthen language programs, intercultural competence training, interpretation services, and multilingual support systems [3].

In the modern digital era, English has become the lingua franca of cybersecurity, playing a crucial role in global cooperation against rapidly evolving cyber threats. It functions as the main language for cybersecurity standards, technologies, certifications, and information exchange among international organizations such as FIRST and CERT. The extensive use of English promotes quicker communication, efficient knowledge sharing, and better coordination among security experts across the world. To enhance global security collarobation, specialists highlight the need for machine translation systems, multilingual educational resources, and international communication training. While English remains essential for international cybersecurity coordination, combining it with multilingual approaches can reinforce the effectiveness of cyber defense worldwide [2].

English plays an essential role in advancing international legal cooperation by acting as a shared language that minimizes cultural and

linguistic barriers among diverse legal systems in the context of globalization. It is widely used in international courts, arbitration institutions as well as in global organizations. As the leading language of legal education, academic research, and international business, English enables legal professionals to access information, participate in conferences, and collaborate across jurisdictions more efficiently. It also provides a standardized framework for drafting treaties and legal documents, helping to avoid errors and ambiguities caused by translation differences. Overall, English functions as a linguistic bridge that promotes mutual understanding, strengthens legal collaboration, and supports the development of a more unified legal community [1].

In conclusion, the study of English in international security cooperation highlights its status as the dominant language for communication in diplomatic, political, military, and intelligence contexts. It enables international organizations, peacekeeping missions, states, and security alliances to cooperate more effectively. Organizations such as NATO and the United Nations utilize English predominantly for official correspondence and documentation. Consequently, English proficiency has become essential for military officers, diplomats, cybersecurity experts, and international security analysts. However, the leading role of English poses significant challenges such as linguistic barriers for non-native speakers, risk of miscommunication, linguistic inequality, cultural differences in communication, complexities of interpretation of military and technical vocabulary, limitations of machine translation technologies, English language reliance in technology and information systems.

Perspectives for further research could include comparative analyses between native and non-native speakers and the role of English language proficiency in enhancing multinational military and peacekeeping performance. It would be valuable to conduct interdisciplinary research integrating linguistics, political science, international relations, and security studies to provide a more comprehensive understanding of how language contributes to diplomatic relations, conflict mitigation, and global governance in the modern world. Scholars may investigate the relationship between English language and cybersecurity collaboration focusing on cyber intelligence exchange, digital diplomacy, and collective cyber defense

strategies. Specialized technical English proficiency needs deeper analysis due to the growing complexity of cyber warfare. Further studies may consider the sociolinguistic implications of English dominance in international organizations, including the concerns about linguistic inequality, cultural diversity, and the protection of national languages in global security frameworks. An increasingly relevant domain involves the use of artificial intelligence and machine translation in international security communication, particularly their ability to effectively mitigate language barriers while maintaining accuracy in sensitive contexts.

References

1. Hordienko, O. (2024), "The role of English in enhancing international legal cooperation and reducing cultural barriers", *The driving force of science and trends in its development* : collection of scientific papers "SCIENTIA" with Proceedings of the VI International Scientific and Theoretical Conference, Coventry, United Kingdom, June 21, 2024, Coventry, International Center of Scientific Research, United Kingdom, pp. 42–44.

2. Myroshnychenko A., and Volobaeva A. (2024), "English as the lingua franca of cybersecurity: implications for global collaboration", *Formation of modern science: methodology and practice :* materials of the VI All-Ukrainian Student Scientific Conference (Ivano-Frankivsk, December 20, 2024), Ivano-Frankivsk, pp. 274–275.

3. Skyba, O. (2025), "English as a factor in the development of intercultural communication in multinational peacekeeping missions", Problems of the effectiveness of professional speech *communication in conditions of information aggression :* materials of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with international participation (Kyiv, November, 28, 2025), Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine, Kyiv, pp. 290–293.

Oleksandr Halai,
Postgraduate Student of the Department of Administrative and Constitutional Law,
Penitentiary Academy of Ukraine

ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES OF THE DIGITAL TRANSFORMATION OF INFORMATION ACTIVITIES OF PUBLIC AUTHORITIES IN UKRAINE

The current stage of Ukraine's development is characterized by the active implementation of digital technologies in the activities of public authorities. As the Minister of Digital Transformation of Ukraine noted: "digital transformation is what makes us stand out in the world today. We are building a digital state. A state that becomes a service. Without bureaucracy, queues, and corruption" [1]. In connection with the full-scale invasion of the Russian Federation, the information sphere is particularly vulnerable and requires legal protection by public authorities in order to prevent cyberattacks by the aggressor.

Digital transformation is the optimization of the organization, management, functions and methods of activity, information culture, and information awareness of subjects of legal relations through the use of information technologies. It is a set of actions aimed at implementing functions, methods, and measures that form part of the management system of a public authority [2, p. 5–11]. At the same time, it is important to distinguish between related concepts: digitalization is a process that precedes digital transformation, while digital governance is a service-oriented organization of the functioning of the public governance system through the use of digital technologies.

Administrative and legal regulation of the information activities of public authorities is based on constitutional principles. In particular, a group of articles of the Constitution of Ukraine – Articles 34, 40, 50, 57, and 69 – forms the concept of a transparent state oriented toward information services. Articles 84, 86, 113, 118, and 129 of the Constitution of Ukraine define the principles of accountability and openness of different branches of state power and local self-government. These principles are further specified in special laws: the Law of Ukraine "On Information", the Law of Ukraine "On Access to

Public Information", and the Law of Ukraine "On Central Executive Authorities".

At the international level, requirements for the informational transparency of public authorities are enshrined in the Council of Europe Tromsø Convention on Access to Official Documents. It provides that any information held by public authorities and their officials, recorded in any form, created or received, must be accessible to everyone without discrimination on any grounds. The G8 Okinawa Charter on Global Information Society obliges state structures to continuously develop technological resources to ensure access to public information and to introduce user-friendly and barrier-free technologies, including mobile Internet access.

The implementation of digital transformation in the sphere of public administration in Ukraine is ensured by a system of regulatory legal acts: the Concept for the Development of E-Governance in Ukraine, the Concept for the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018–2020, the Concept for the Development of Digital Competencies, and the Law of Ukraine "On the National Informatization Program". In particular, the 2017 Concept establishes the "digital by default" principle, which means the priority of the electronic form in carrying out any activity of public authorities and the planning of any reform with the use of information and communication technologies.

An analysis of the regulations on central executive authorities makes it possible to conclude that the administrative and legal regulation of their information activities is insufficiently detailed. Most ministries are characterized by a "traditionalist" approach: narrow lists of methods and vague provisions regarding informing society. Exceptions include the Ministry of Defense of Ukraine, the Ministry of Culture and Strategic Communications, and the Ministry of National Unity, where broader and more specific powers regarding communication work are provided.

According to I. M. Shopina [3, p. 29], Ukraine has become one of the leading countries in Europe in the field of digital transformation of public administration bodies. This is evidenced by the Unified Judicial Information and Telecommunication System with the "Electronic Court" subsystem, as well as the digitalization of public services through the Diia platform, which has contributed to reducing

corruption risks in the most sensitive areas of legal relations. At the same time, we have identified competition between the concepts of "information work" and "ommunication activity" as the main category. In almost all regulatory sources, the term "information work" is used, whereas in practice the term "communication activity" is used more actively as a broader concept that covers proactive interaction with society.

Thus, the administrative and legal support for the digital transformation of the information activities of public authorities requires systematic improvement. It is proposed, firstly, to develop and approve a standard regulation on the communication unit of a public authority, assigning the relevant powers to the Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine; secondly, to methodologically modernize the regulatory framework by clearly defining the concepts of "communication", "public communications", "state communication policy", "transparency", and "electronic consultations"; and thirdly, to expand the list of official resources for communication between public authorities and the public so that it is not limited only to websites and the Unified Web Portal of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

References

1. Forum "Ukraine 30. Digitalization", Speech by the Minister of Digital Transformation of Ukraine M. Fedorov, available at: https://thedigital.gov.ua (accessed 01 May 2026).

2. Kuibida V. S., Karpenko O. V., and Namestnik V. V. (2018), "Digital Governance in Ukraine: Basic Definitions of the Conceptual and Categorical Framework", *Bulletin of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine. Series: "Public Administration",* No. 1, pp. 5–10.

3. Shopina, I. M. (2023), "Digital Transformation of Public Administration Bodies in Ukraine", *Public Law*, No. 2, pp. 25–33.

Dmytro Lopatin,
3rd-year Cadet of the Faculty for Training Specialists for
Pre-Trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine,
Dnipro State University of Internal Affairs;
Academic Supervisor: *Hanna Dekusar,*
Senior Lecturer of the Department of Language Training,
Dnipro State University of Internal Affairs

LEGAL MECHANISMS FOR COMBATING SEXUAL HARASSMENT IN LAW ENFORCEMENT AGENCIES

Effective oversight of how police officers behave is crucial for reinforcing fundamental human rights and fostering environments where fairness and the absence of bias prevail. Sexual misconduct is an especially delicate concern; it doesn't just infringe upon an individual's self-respect, but actively cultivates a damaging workplace atmosphere, thus eroding the psychological well-being of staff and diminishing the organization's overall capacity. Such perils are intensified within policing contexts due to the field's intrinsic structure, marked by strict, vertical chains of command and substantial accumulations of authority in certain positions.

Considering this, the legal frameworks established to deter and address sexual misconduct should be perceived as an integrated apparatus engineered to promote workplace settings that are secure, fair, and characterized by mutual deference. This apparatus includes domestic legislation, global benchmarks for human rights, organizational directives, and formalized processes for adjudicating grievances. How well these frameworks succeed hinges less on their simple enactment and more on their real-world implementation, which in turn directly influences public confidence in judicial bodies and the development of a corporate ethos rooted in fundamental entitlements [1].

A vital function within this framework is performed by established internal feedback mechanisms. These necessitate the implementation of unambiguous ethical standards for behavior, internal rules for disciplinary action, and open processes for lodging and examining grievances. Particularly in police organizations, marked by pronounced command structures, ensuring these protocols are both clear and readily reachable becomes paramount, as this

lessens apprehension about reprisal and motivates those harmed or those with relevant information to come forward immediately [2].

Nonetheless, a significant hurdle persists: the considerable underreporting of instances involving sexual harassment. This often stems from anxieties concerning retaliation, workplace coercion, or detrimental professional ramifications. Consequently, instituting reporting avenues that are both autonomous and confidential is paramount. Such avenues might encompass dedicated telephone support lines, appointed personnel for gender equality matters, or digital submission platforms. For these systems to function effectively, ensuring complainants receive both institutional backing and legal safeguards is essential, fostering situations where disclosures happen swiftly and enabling the prompt detection of any misconduct [3].

Another significant component is continuous legal education and awareness-raising among law enforcement personnel. Regular training on the nature of sexual harassment, its forms, reporting procedures, and potential legal consequences contributes to the formation of zero tolerance toward such behavior. Special attention should be given to managerial staff, as leaders play a decisive role in shaping organizational culture and behavioral standards within units [4].

Finally, international experience plays an essential role in the development and improvement of national approaches to combating sexual harassment within law enforcement agencies. Contemporary strategies in this area are increasingly grounded in international human rights standards, the best practices of European institutions, and the operational experience of foreign police services. Among the most effective instruments are independent bodies for reviewing complaints, specialized victim support programs, and the introduction of mandatory gender audits within police structures. The adaptation and integration of these mechanisms into national legislation and institutional frameworks can substantially strengthen prevention systems and improve the overall effectiveness of response procedures [4].

Moreover, a glance at worldwide strategies uncovers a distinct connection: enduring progress in this domain depends entirely on nurturing a strong, principled culture inside organizations that flatly refuses any form of unethical behavior. A significant number of countries place great emphasis on continuous, specific training for

their police personnel, focusing on ethical behavior, grasping the nuances of gender interactions, and strictly maintaining stringent standards for being held answerable. Such developmental initiatives fulfill two aims simultaneously: they increase awareness of forbidden activities and, concurrently, cultivate an environment defined by reciprocal regard, which is fundamental for police work to be truly successful.

Furthermore, the success of measures designed to combat harassment is heavily contingent upon how openly and easily individuals can access reporting channels. Global practices indicate that those subjected to such behavior exhibit a greater propensity to come forward if they have assurance regarding privacy, unbiased review processes, and safeguards against punitive action. Consequently, deploying protected electronic systems for lodging complaints, alongside explicit assurances about the process, substantially bolsters faith in the organization's internal monitoring capabilities and promotes the prompt revelation of transgressions.

The rules and regulations governing the handling of sexual misconduct inside law enforcement agencies fundamentally comprise several tiers: legislative requirements, the department's own procedural guidelines, measures designed to protect those harmed, and foresight in training programs. How well this entire system functions hinges entirely on having a detailed plan of action, rigorous implementation, and cultivating a steadfast organizational culture that dismisses all manifestations of bias. A safe, respectful, and businesslike environment within these organizations can only be guaranteed by successfully integrating modifications to organizational design, consistent legal application, and evolving standards of conduct.

References

1. Sweeting, F., Arabachi-Hills, P., and Cole, T. (2024), "Internal sexual harassment among police employees: Results of a cross-sectional study in Birmingham (United Kingdom)", *Policing: A Journal of Policy and Practice,* available at: https://academic.oup.com/policing/article/doi/10.1093/police/paae049/7655353 (accessed: 11.04.2026).

2. Kovalenko, I., and Baranivska, N. (2024), "Integration of artificial intelligence in English language teaching: Opportunities and challenges",

European Socio-Legal and Humanities Studies, No. 1., available at: https://journals.uran.ua/jjournalehs/article/view/306102 (accessed: 11.04.2026).

3. Maggs, L., Ottaro, P., and Ariel, B. (2026), "Contesting the "uncontested": Institutional barriers to addressing sexual harassment in policing", *The British Journal of Criminology* (Advance online publication), available at: https://academic.oup.com/bjc/advancearticle/doi/10.1093/bjc/azag004/8494417 (accessed: 11.04.2026).

4. Knyazeva, O., Leonidova, L., and Fostachuk, O., "Workplace sexual harassment: Relevance and institutional response mechanisms (based on empirical research)", *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration,* No. 1 (19), pp. 80–91, available at: https://gov.bulletin.knu.ua/en/article/view/3014 (accessed: 11.04.2026).

Наукове видання

НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ У ВИРІШЕННІ БЕЗПЕКОВИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Матеріали
І Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 15 травня 2026 року)

Відповідальний за випуск	Кисельов Д. В.
Редактор літературний	Махотко О. П.
Комп'ютерна верстка і макетування	Сила Л. М.

Підписано до друку 02.07.2026 р. Формат 60×84/16.
Друк різографія. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 12,26.
Тираж 50 пр. Зам. № 164/26.

Редакційно-видавничий відділ Пенітенціарної академії України
14000, м. Чернігів, вул. Гонча, 34.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 8016 від 23.11.2023 р.